

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Θ' 15 ΝΟ-
ΕΜΒΡΙΟΥ 1908

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ—Η ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΗ*

195

Σὰ νέα κ' εὐμορφῆ, —τί κι' ἂν ἦταν παπαδο-
πούλα;—ἡ μαυρομιμάτα Ἀγγελική, ἡ μικρό-
τερη τοῦ παπᾶ-Στέλιου τοῦ Μυλωνᾶ, ἀγαπή-
θηκε ἀπὸ ἓνα νέο καὶ τὸν ἀγάπησε κι' αὐτή.

Τὸν ἔλεγαν Τάση, κ' ἦταν μονάκριβος τοῦ
Πόφαλου, τοῦ πλούσιου χωριάτη ποῦ καθόταν
ἔστὴ χώρα γιὰ νὰ τὸν σπουδάξῃ, κ' ἦταν μελα-
χροινὸς καὶ νόστιμος, ζωηρὸς κι' ἀγαπησιάρης,
κ' ἐξέκινουσε ἐπίτηδες ἀπὸ τὴ μακρινὴ γειτο-
νειά του, γιὰ νὰ βλέπῃ τὴν Ἀγγελικὴν ποῦ τὸν
ἐφύλαγε ἔστὸ παράθυρο, —κοντούλα καὶ γιομάτη,
δεικωτῶ χροινῶν, ποῦ τὸν ἐτρέλλαινε, —καὶ τὰ
βράδνια τῆς ἔκανε συχνὰ ὠραῖες σερενάτες με-
τὸς φίλους του καὶ τῆς τραγουδοῦσε:

*Ἀγγελικοῦλα ζάχαρη, Ἀγγελικοῦλα μέλι,
Ἀγγελικοῦλα κρῖνο νερό, ποῦ πίνουν οἱ ἀγγέλοι...*

Κ' ἓνα βράδυ ἀγνοσιτιάτικο, ἀφοῦ διαλύ-
θηκε πιά ἡ σερενάτα κ' οἱ φίλοι τραβήξανε γιὰ
τὰ σπίτια τους, ὁ Τάσης ἔμεινε ἀργά, καὶ κατὰ-
φερε τὴν Ἀγγελικὴν, —πολὺ πρᾶμα, βλέπεις!—
νὰ κατέβῃ ἔστὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της, ποῦ
ἦταν ἔστὸ πλάτωμα τῆς Ἐκκλησιᾶς, ἔρημο ἐκεῖνη
τὴν ὥρα, δίπλα ἔστὸ τετράψηλο καμπαναριό.

Δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ κατέβαινε ἔστὴν
πόρτα της ἡ Ἀγγελική, γιὰ νὰ μιλήσῃ ἀπὸ κοντὰ
με τὸν καλὸ της. Φαίνεται ὅμως πὼς ἐκεῖνο τὸ
βράδυ, ὁ Τάσης τὰ εἶχε προσχεδιασμένα ἀπὸ
νωρίς, γιὰ νὰ χαρῆ κατὶ παραπάνω. Γιατὶ πὼς
βρόδθηκε ἀξάφνα ξεκλειδωτὴ ἡ πόρτα τοῦ καμ-
παναριοῦ, καὶ μόλις τὴν ἔσπρωξε, τάχα γιὰ νὰ
ἰδῆ ἂν ἀνοίγῃ, ἐκεῖνη ἀνοίξε διάπλατη;...
Π' αὐτὸ κατὶ πρέπει νάξερε ὁ Γιάννης ὁ καμ-
πανάρης, ποῦ κρατοῦσε τὸ κλειδὶ τοῦ καμπανα-

ριοῦ, ὁ γέρω-μεθύστακας... Μπορεῖ, βέβαια,
νὰ πῆρε αὐτὸς ἀπὸ τὸν Τάση κανένα δίδραχο
νὰ πῆ, —ἴσως καὶ πεντόδραχο, —με τὴ συμφω-
νία νὰ ξαστοχῆσῃ, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, καὶ νὰ μὴν
κλειδώσῃ τὴν πόρτα, τὴν ὥρα ποῦ θάφευγε,
ἀφοῦ θὰ σήμαινε μετὰ τὴ μία καὶ τὸν ἐσπερινό.
Ποιὸς θὰ τὸ καταλάβαινε, καὶ τίνος θάρχόταν
ἡ ἰδέα νὰ δοκιμάσῃ νάνεβῃ ἔστὸ καμπαναριό,
ποῦ ὅλοι τὸ ἤξεραν τέτοιες ὥρες πάντα κλει-
δωμένο!...

Ἔτσι θὰ ἦταν. Γιατὶ μόλις ἀνοίξε ἡ πόρτα,
ὁ Τάσης εἶπε:

— Μπᾶ! Ὁ καμπανάρης σας ξαστόχησε νὰ
κλειδώσῃ ἀπόψε. Καλλίτερα!... Λές καὶ τῶκαμε
ξαπόστα¹ γιὰ μᾶς... Ἐλα, ἔλα νάνεβοῦμε ἔστὸ
καμπαναριό... Ἐκεῖ-πάνου θὰ εἶμαστε πὸ
σίγουροι...

Τρελλὴ καὶ σαστισμένη ἀπ' τὴν ἀγάπη, ἡ Ἀγ-
γελικὴ δὲν ἔστοχάστηκε τίποτα καὶ —ἀνάθεμα
τὴν ὥρα!—ἔκλεισε σιγὰ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ
της κι' ἀκολούθησε τὸν Τάση ὡς τὴ διπλανὴ τοῦ
καμπαναριοῦ. Τὴν ἔκλεισαν κι' αὐτὴ ἀπὸ μέσα
κι' ἄρχισαν νάνεβαίνουν με φόβους, με γέλια
καὶ με φιλιά... Ὁ πύργος εἶχε σκαλίτσα στενὴ,
στηρηφτὴ, ἀτελειώτη, καὶ κάθε τόσο ἦταν τρυπη-
μένος ἀπὸ μικροὺς στενόμακρους φεγγίτες, ἀνοι-
κτοὺς ἔστὴ φεγγαρόφωτη νυκτιὰ. Δὲν ἔκανε καὶ
πολὺ σκοτάδι ἐκεῖ μέσα. Ἡ Ἀγγελικὴ ποῦ ἤξερε
τὰ κατατόπια κ' εἶχε συνειθισμένη τὴ σκαλίτσα,
ἀνέβαινε μπροστὰ σὰν ὀδηγήτρα, κ' ἔτρεχε μά-
λιστα βιαστικά, γιὰ νὰ μὴ τὴν προφθάσῃ ἀπὸ
πίσω ὁ Τάσης, ποῦ τὴν κνηγοῦσε νὰ τὴν ἀγκα-
λιάσῃ. Στὰ κεφάλσκαλα ὅμως, ποῦ σὰ νὰ χά-
ριζαν τὸν πύργο σὲ δυὸ-τρία πατώματα, στεκό-
ταν ἡ κόρη λαχανιασμένη, κ' ἐκεῖ τὴν ἔφθανε ὁ
νέος καὶ τὴν ἀγκάλιαζε μιὰ στιγμὴ... μιὰ στιγμὴ
μονάχα... ὡς ποῦ τοῦ ἔφευγε ἀπ' τὰ χέρια

* Ἀπὸ τὸ κατ' αὐτὰς κυκλοφοροῦν Ἡμερολόγιον
Σκόκου τοῦ 1909, ἀναδημοσιεύομεν τῆ ἀδεία τοῦ ἐκδό-
του, τὸ ἔξοχον τοῦτο ζακωνθινὸν διήγημα τοῦ συνεργά-
του μας κ. Γρηγορίου Ξενοπούλου.

¹ Ξαπόστα, ἐπίτηδες.

εκείνη, κι' άρχιζε πάλι τὸ ανέβασμα καὶ τὸ τρελλὸ κνηγητό.

Ἔτσι ἔφθασαν ὡς τὶς καμπάνες. Ἦταν σὰ μιὰ μεγάλη δόλωφωτη σάλα, ἔτὸ ἀπάνω πάτωμα τοῦ πύργου, κ' εἶχε ὀκτὸ μαλακονόπορες γύρω, ἀπὸ δυὸ σὲ κάθε μεριά, κ' ἔβγαιναν ὅλες ἔτὸ ἴδιο σιδερένιο μπαλκόνι, τὸ πρῶτο, ποὺ τριγύριζε ἔς ἐκεῖνο τὸ ὕψος τὸν πύργο· γιατί ἀκόμα πῶς πάνω, τὸν ἔζωνε καὶ δεύτερο κομψὸ μπαλκόνι, ὁμοιο μὲ τὸ κάτω, ὅπου ἔβγαινε κανεὶς ἀπὸ τὶς θυρίδες τῆς σοφίτας ποὺ τρυπούσαν τὸ θόλο, — ἓνα κόκκινο θόλο μὲ λευκὸ ὀβελίσκο καὶ μεγάλο τριδίπλο σταυρὸ ἔστη κορφή. Ἐκεῖ, ἔστη μεγάλη σάλα, κρεμόνταν οἱ καμπάνες: μιὰ πελώρια ἔστη μέση, ἀκούνητη, ποὺ τὴν ἄκρη τοῦ χοντροῦ γλωσσιδιῦ τῆς ἔφθανε νὰ τὴν πιᾶσης μὲ τὸ χέρι, μὰ ποὺ ἡ κορφή τῆς χανότανε ψηλά ἔτὸ χάος τῆς σοφίτας, — ἄλλες δυὸ δεύτερες δίπλα τῆς, καὶ κατὶ ἄλλες μικρὲς ὀλόγουρά τῆς, κρεμασμένες ἀπὸ κνητοὺς ἄξονες, ποὺ τὶς βαροῦσαν αὐτὲς ὄχι ἀπειθείας μὲ τὸ χέρι ἔτὸ γλωσσίδι, παρὰ μὲ σχοινιά δεμένα ἀπ' τὴν κορφή. Ὀλόκληρο γιγάντιο πᾶνο - φόρτε, στημένο ἐκεῖ πάνω, βουβό, ποὺ περιέμενε τὸ μουσικὸ του γιὰ νὰ τραντάξῃ ὀλόγουρα τὸν ἄέρα καὶ νὰ σκορπίσῃ ἔς ὅλη τὴ χώρα τὴ βοερὴ συναυλία του, μὲ χίλιους ἤχους ταιριαστοὺς κι' ἁρμονικοὺς, ἀπὸ λογιῶν - λογιῶν μετάλλινα στόματα, κι' ἀπὸ λογιῶν - λογιῶν γλωσσίδια...

— Ἄ! τί ὥραϊα...

Τόση ἦταν ἡ μαγεία, ποὺ παρουσιάστηκε ἄξαφνα ἐμπρὸς ἔστὰ μάτια τοῦ νέου, ὥστε λησμονήσε καὶ τὶς καμπάνες νὰ καλοκουττάξῃ, — ἂν καὶ ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἀνέβαινε σὲ μεγάλο καμπαναριό, — καὶ τὴν Ἀγγελικὴ του ἀκόμα νὰγκάλιαση, ἂν καὶ ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὴν εἶχε ἔτσι ἔστη διάθεσί του... Ἐβλεπε γύρω ἀπ' τὶς δλάνοικτες μαλακονόπορες καὶ δὲν ἐχόρταινε τὸ θέαμα, τὸ νυκτερινὸ πανόραμα τῆς χώρας, τὸ φωτισμένο ἀπ' τὸ φεγγάρι. Ἦταν, ἀλήθεια, κατὶ ἀφάνταστο καὶ ἀπερίγραπτο νὰ κιντᾶξῃ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὕψος πῶς οἱ πλατεῖς θάλασσες ἀγκάλιαζαν τὶς στενόμακρες στεριές, καὶ πῶς ἐδαντέλλοναν περιγύρω τὰ σκοτεινὰ βουνὰ τὸ βαθυγάλαξο οὐρανό, σὰν χρυσοσκονισμένο, καὶ πῶς ἐμίκρναναν ὀλοένα τὰ σπίτια, ἀρχινώντας ἀπὸ τὸ πέλαγο τῶν κεραμυδιῶν ποὺ ἀπλωνόταν κάτω, ὡς πέρα, ἔτὰ ριζοβούνια τῶν λόφων, ὅπου ἀκόμη ἀνέβαιναν σπιτάκια ἄρχα καὶ λιγοστά, σὰν πρόβατα παραστρατισμένα ἀπ' τὸ μεγάλο κοπάδι. Κι' ὅλα αὐτὰ, μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα, βαρεῖα λιγάκι καὶ πυκνὴ, μὰ φωτεινὴ, φαντακτερὴ, ἄσημ θάλλεγες καὶ χρυσάφι καὶ μπλάβη - πέτρα, ἀναλυτὰ ὅλα σὲ ἄέρα. Δὲν ἐφυσούσε καθόλου κ' ἡ χώρα κοιμότανε βαθεῖα. Κάθε τόσο, ὁ Τάσης ἐσαύτιζε σὰν παιδί.

— Μπα πῶς φαίνεται ἀπὸ δῶ - πάνω τὸ κάστρο!... Νά, νά, ἐκεῖ - πέρα τὸ σπίτι μας!... Ἰδὲς τὸ πόρτο!... Τ' εἶνε κείνα τὰ κόκκινα μουράγια; Ἄ, τὸ περιβόλι τοῦ Πιριπιμπή!... Μπαῖα!

Τοῦ φαινόταν πῶς εἶχε ψηλώσῃ, πῶς εἶχε γίνῃ γίγαντας κι' αὐτὸς σὰν τὸ καμπαναριό· κι' εἶμα εἶδε ἀντίκρου τοῦ τὸ θεόρατο καμπαναριό μὲς ἄλλης ἐκκλησιᾶς, πρόσωπο πρὸς πρόσωπο ὅπως ποτὲ του δὲν τὸ εἶχε ἰδῆ, τοῦ ἤλθε νὰ τὸ χαιρετίσῃ καὶ τοῦ φώναξε: «Γεῖα σου τ' ἀδρέφι!...»

Ἡ Ἀγγελικὴ ἐγέλασε, κι' ὁ Τάσης ἐγύρισε καὶ τὴν ἐκύταξε, καὶ τὴ θυμήθηκε πάλι, τὴν ἀγάπη του, καὶ τὴν ἔπιασε ἀπ' τὴ λεπτὴ μέση, τὴ σφιγμένη μὲ μιὰ πέτσινη ζώνη, καὶ τὴν ἔβαλε νὰ καθῆσῃ κοντὰ του, ἔτὸ σκαμνάκι τὸ ξύλινο ποὺ καθόταν ὁ Γιάννης ὁ καμπανάρος.

— Σ' ἀγαπᾶω, κυρά μου, τῆς ἔλεγε μὲ φιλιὰ εἶμαι μουρλὸς γιὰ σέβανε... θὰ σὲ πάρω γιὰ γυναῖκα μου... θὰ σὲ πάρω!

— Εἶμαι δική σου... κ' ἐγώ, ἀφέντη μου, σ' ἀγαπᾶω πολὺ... πολὺ.

Κ' ἔπειτα σάπαιναν, κ' ἐκύτταζαν ἀγκαλιασμένοι τὴν πλατεῖα θάλασσα ποὺ λαμποκοποῦσε πέρα ὡς πέρα.

Σὲ λίγο, ἡ Ἀγγελικὴ τοῦ εἶπε:

¶ — Πᾶμε τώρα κάτου... φοβᾶμαι... φοβᾶμαι μὴν ξυπνήσῃς ἔτὸ σπίτι καὶ καταλάβῃς πῶς λείπω... κ' ἐχάθηκα... συφορά μου!...

— Τέτοια ὥρα;! τῆς εἶπε ὁ Τάσης· μὰ ξέρεις τί ὥρα εἶνε; Κοντεύουν δυὸ ὥρες ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα... Ποῖος ξυπνάει ἔτὸ σπίτι σας τέτοια ὥρα;

— Ὁχι, νὰ ζῆς... Φοβᾶμαι... Κανείς, ἀλήθεια, δὲν μπαίνει τὴ νύχτα ἔστη κάμερά μου... κ' ἔχω μιὰ κάμερα παράμερη, μοναχικὴ... νὰ ἴσια - ἴσια ἐδῶ ἀπὸ κάτου... μὰ ξέρω κ' ἐγώ τί μπορεῖ νὰ φέρῃ μιὰ κακὴ ὥρα;... Πᾶμε, νὰ σὲ χαρῶ, πᾶμε!

Καὶ σηκώθηκε γιὰ νὰ κατεβοῦν. Ὁ νέος, κἀθισμένος ὅπως ἦταν, ἔκαμε νὰ τὴν κρατήσῃ διὰ τῆς βίας, κ' ἐπέρασε τὰ χέρια του ἀπὸ πίσω καὶ τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὰ γόνατα. Ἐκείνη τότε τραβήχθηκε, ἀντιστάθηκε, καὶ μὲ τὴν ἀντίτασι ἡ σάρκα τῆς λὲς κ' ἔζωντάνεψε μέσα ἔτὰ χέρια ποὺ τὴν κρατοῦσαν, κι' ὁ νέος ἀποτρελλάθηκε μονομῆς, καὶ σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ τὴ σφιχταγκάλιασε ὀλάκαιρη. Ἡ Ἀγγελικὴ φοβήθηκε τώρα τὸν Τάση.

— Ὁχι, τοῦ ἔλεγε, ἀφισέ με... δὲ θέλω... δὲν κάνει... ἔτσι μὲ πάρης καὶ γένω δική σου, τότες... Τώρα πᾶμε... μὰ εἶνε ἀργά!

Ἄλλὰ ποῦ νὰκούσῃ ὁ νέος! Ἐβλεπε ἀκόμα ἀπὸ τὴ μαλακονόπορα τὸ φεγγαροφωτισμένο πανόραμα, καὶ τὸ ἔβλεπε τώρα σὰν κρῦα κι' ἀνεκφραστὴ ζωγραφιά. Μόνον ἡ κόρη τοῦ φαινόταν ὥραϊα, μόνον ἡ κόρη ἦταν γι' αὐτόν, ἐκείνη τὴ στιγμή, ὁ κόσμος, τὸ πᾶν. Καὶ τὴν κρατοῦσε μ' ὅλη του τὴ δύναμι, γιὰ νὰ μὴ τοῦ ξεφύγῃ καὶ

χάσῃ τὸν κόσμο... Κ' ἦταν δυνατός, καὶ ἄγριος, καὶ ἀναίσθητος, καὶ κακός, σὰ νὰ εἶχε γίνῃ ἄλλος ἄνθρωπος διαμῆς, σὰ νὰ μὴν ἦταν πιά ὁ γλυκὸς μελαχροινὸς νέος ποὺ τραγουδοῦσε τὰ βράδια ἑρωτικὰ... Κ' ἡ Ἀγγελικὴ τὴν εἶχε πολὺ - πολὺ ἄσχημα ποὺ ξεθαρρεύτηκε σὲ μιὰ στιγμή τρέλλας νάνεβη μαζί του ἐκεῖ - πάνω, τέτοια ὥρα! καὶ δὲν ἤξερε πιά ἡ δόλια τί νὰ κάμῃ, καὶ τῆς ἐρχότανε νὰ ξεφωνίσῃ, καὶ ἔστη ἀπελπισία τῆς, ἦταν ἔτοιμη νὰρπάξῃ τὸ γλωσσίδι τῆς μεγάλης καμπάνας καὶ νὰ σημάνῃ, νὰ σημάνῃ, — κ' ἄς γίνῃ ὅ,τι γίνῃ!...

Καὶ νά! Ἡ καμπάνα ἐσήμανε μονάχη τῆς. Κι' ὁ Τάσης τρομαγμένος τὴν ἀφισε. Μὰ πῶς αὐτό;

Τὴ στιγμή ἐκείνη, ἔστη σιγαλιὰ τῆς νύχτας, ἄξαφνα, ἀκούσθηκε μιὰ βοή ἄγρια, λὲς κ' ἐσηκώθηκε ἄερας δυνατός. Τὴν ἴδια στιγμή τὸ πάτωμα τινάχθηκε πρὸς τὰπάνω, δυὸ - τρεῖς φορές, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ χοροπηδήσουν. Ὁλος ὁ πύργος, ἀπ' τὰ θεμέλια του, ἄρχισε νὰ τρέμῃ, νὰ κουνιέται, νὰ πηγαίνῃ καὶ νὰρχεται. Πρῶτα σιγά, ἔπειτα δυνατὰ, ἔπειτα δυνατώτερα... Στὸ τέλος, λὲς καὶ τὸν εἶχε ἀγκάλιαση κάποιος δαίμονας θυμωμένος καὶ τὸν ἐτραντάξε μὲ λύσσα γιὰ νὰ τὸν γρεμίσῃ. Κι' οἱ καμπάνες τοῦ ἄρχισαν νὰ κτυποῦν ἄτακτα, πνιχτὰ, χωρὶς νὰ βγάνουν ὄλο τους τὸν ἤχο, λὲς κ' ἦταν ἄνθρωπος ὁ πύργος, κ' ἀπὸ τὸ σφίξιμο τοῦ δαίμονα, δὲ μπορούσε νὰ βγάλῃ ὄλη του τὴ φωνή...

— Ἄερας! εἶχε πῆ πρῶτα ὁ Τάσης σασιτισμένος.

— Σεισμός! ἐξεφώνισε ἡ Ἀγγελικὴ ἀλαλιασμένη. Παναγία, βόηθα! Παναγία, βόηθα!...

Ὁ Τάσης ἐκύταξε μιὰ στιγμή ἀπὸ τὴ μαλακονόπορα, καὶ τὸ πανόραμα τοῦ φάνηκε τώρα σὰ ζωγραφιά, μουντζουρωμένη μὲ τὸ πινέλο τοῦ θυμωμένου τῆς ζωγράφου. Ἄπὸ παντοῦ ἀνέβαινε μιὰ σκόνη κτρινόμαυρη, ἓνας καπνὸς ἄσχημος ποὺ θόλωνε καὶ τὸ φεγγάρι.

— Κάτου! πᾶμε κάτου!

Στὴν κοσμοχάλασιὰ τοῦ σεισμοῦ, ἄλλο δὲ συλλογίσθηκαν, φυσικά, παρὰ πῶς νὰ σωθοῦν... Κι' ἀμολύθηκαν, μπροστὰ ἡ Ἀγγελικὴ, κι' ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν τὴ σιγητὴ σκαλίτσα τὴν ἀτέλειωτη, ἐνῶ ὁ πύργος ἔακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ πηγαίνερχεται. Ροβολοῦσαν βιαστικοὶ καὶ καταφοβισμένοι, κατακυλοῦσαν, γρεμοτσιάζουνταν. Δὲν ἔφεγγε πιά ἀπ' τὰ παραθυρίκια, λὲς κ' εἶχαν σβύσει ἔξω τὰ φῶτα. Ἡ σκόνη τοὺς ἀποστράβωνε, καὶ τὰ ξεφτίσματα τῶν τοίχων, ἀσβέστες καὶ πετραδάκια, ἔπεφταν ἀπάνω τους ἀπὸ ψηλά. Ἄγρια, σπαρακτικὰ ξεφωνητὰ γυναικῶν ἔφθαναν ἀπὸ μακριὰ, μὲ τοὺς ἄλλους κρότους, καὶ τοὺς ἀποτρελλαιναν. Εἶνε θαῦμα πῶς τὰ κατάφεραν νὰ κατεβοῦν ὡς τὸ τέλος, καὶ νὰ

φθάσουν ἔστην ἐξώπορτα. Τὴ βοήκαν σφηνωμένη, κ' ὁ Τάσης ἔβαλε ὄλη του τὴ δύναμι γιὰ νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Ὁ σεισμός εἶχε πάψῃ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ κατεβάσματος, μὰ τοὺς φαινόταν πῶς ἀκόμα ἡ γῆ σάλευε, πῶς ἔφευγε κάτω ἀπ' τὰ πόδια τους, καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ὀρμὴ τοῦ πανικοῦ ποὺ κατέβαιναν ἀλαλιασμένοι γιὰ νὰ σωθοῦν, νὰ γλυτώσουν, χωρὶς νὰ συλλογισθοῦν τίποτ' ἄλλο, πετάχθηκαν κι' ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ καμπαναριοῦ, ἔξω ἔτὸ δρόμο, ἔτὸ πλάτωμα...

Ἄλλοίμονό τους! τρισάλλοίμονο!...

Τὸ πλάτωμα τῆς Ἐκκλησιᾶς ἦταν γεμάτο κόσμο. Ὅλη ἡ γειτονεῖα, ὄλοι οἱ δυστυχισμένοι ἄνθρωποι, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ποὺ κοιμόνταν ἔτὰ σπίτια καὶ ἔτὰ χαμόσπιτα ἓνα-γύρο, εἶχαν πεταχτῆ ἔτὸ δρόμο μὲ τὰ νυχτικά τους... Κ' ἔβλεπε λευκοφόρα καὶ χλωμὰ φαντάσματα, ἄλλα γονατιστὰ, ἄλλα ὄρθια, ἄλλα πεσμένα κάτω, μὲ τὰ χέρια ψηλά, σὲ κατὶ στάσεις προσευχῆς, ἀπελπισίας καὶ τρόμου, ὅλα ἔστη μέση τοῦ πλάτωματος, μὴν ἔπεφτε κανένας σπίτι ἔστην ἄκρη καὶ τὰ πλάκωνε... Κ' ἐκεῖ ποὺ εἶχαν ἀκούσῃ λίγο πρὶν τὶς καμπάνες νὰ σημαίνουν μοναχὲς τους, κ' εἶχαν ἀπῆ σταυροκοπούμενοι: «Παναγία μου! οἱ καμπάνες σου βαροῦνε μὲ τὸ σεισμό!... βόηθα νὰ μὴν πέσῃ τὸ καμπαναριό σου!» — ἔξαφνα, νά, βλέπουν τὴν πόρτα νανοίξῃ, καὶ δυὸ περίτρομα πλάσματα νὰ πεταχθοῦν, σὰν κνηγημένα, — μιὰ κοπέλλα κ' ἓνας νέος, ὄχι μὲ τὰ νυχτικά τους αὐτοῖ, παρὰ μὲ τὰ ρούχα τῆς ἡμέρας, καὶ κάμποσην ὥρα ὕστερ ἀπὸ τὸ σεισμό! Ποιοὶ ἦταν; καὶ τί ἐγύρευαν νύκτα ἔτὸ καμπαναριό;... καὶ γιατί δὲν ἐβγήκαν ἀμέσως;... ἦταν λοιπὸν ἀπάνω ψηλά, ἔστις καμπάνες;

Καὶ μερικοὶ, ἔστην τρέλλα τῆς στιγμῆς, ἐσυσχέτισαν μὲ τὴν ἐμφάνισι αὐτὴ τὰ τρομακτικὰ καμπανίσματα, κ' εἶπαν μέσα τους πῶς ἐκείνοι οἱ δυὸ θὰ εἶχαν σημάνει...

Ὁ Τάσης, ἂν καὶ βρέθηκε μπροστὰ σὲ τόσον κόσμο χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ, — πῶς νὰ τὸ συλλογισθῇ ἔστην πρώτη του τρομάρα; — δὲν τᾶχασε ὅμως κ' ὄλωσ διόλου, κ' ἀφίνοντας τὴν Ἀγγελικὴ νὰ προχωρήσῃ ἔστη μέση, μὲ τὴν ψυχόρητη ἀκόμα κίνησι τοῦ πανικοῦ αὐτῆ, ἐκείνος ἐστρηψε, μτήκε ἔτὸ στενό, κ' ἄρχισε νὰ τρέξῃ σὰν τὸν κλέφτη. Ὁ φόβος τοῦ σεισμοῦ εἶχε ὑποχωρήσει μέσα του ἔτὸ φόβο τῶν ἀνθρώπων. Κ' ἔτρεξε πάλι, γιὰ νὰ σωθῇ τώρα ἀπ' αὐτοὺς, — καὶ σὲ λίγο ἔγινε ἀφαντος.

Μὰ ὅσο γρήγορα κ' ἂν ἔφυγε, κ' ὄση κ' ἂν ἦταν ἡ σαστιμύρα τῶν σεισμοπλήκτων ἀνθρώπων, τὸν γνώρισαν τὸν κλέφτη! Μπα, καλὲ δὲν ἦταν ὁ Τάσης τοῦ Πόφαλου, ὁ μελαχροινὸς ἐκεῖνος νέος ποὺ συνηγοροῦσε τ' ἀπογεύματα κ' ἔκανε τὰ βράδια τὶς σερενάτες; Μπα, μπα!

κ' ἐκείνη, καλέ, δὲν ἦταν ἡ Ἀγγελικὴ τοῦ παπα-
Στέλιου;.. Νά τηνε κηλόα! Εἶδε τὴ μάνα της,
τὴν παπαδιά, πού στεκόταν ἐκεῖ ἔξω μὲ τοὺς
δικούς της, κ' ἔτρεξε κοντά, κ' ἔπεσε ἔστη ἀγκα-
λιά της:

— Μάννα μου! μάννα μου! σεισμός!

— Παιδάκι μου... ἐπέρασε... ἐγλυτώσαμε μὲ
τὴ χάρι τῆς Παναγίας... Μὰ πὼς βροίκεσαι ἐσὺ
ντυμένη;.. Ντύθηκες κηλόας ἢ δὲν ἐκοιμώσουν
τέτοιαν ὥρα;..

— Σεισμός! ἀπαντοῦσε ἡ Ἀγγελικὴ, μ' ἐκοι-
τιὰ μάτια τρελλῆς.

— Ναί, σεισμός!!.. Πάμε τώρα μέσα, κακο-
μοῖρα μου, καὶ σοῦ δείχνω ἐγὼ τί σεισμός ἦτανε!..

Μιλοῦσε ὁ ἀδελφός της ὁ Ἀλεξανδρῆς, ὁ με-
γαλειότερος γιὸς τοῦ παπα-Στέλιου τοῦ Μυλωνᾶ,
ἕνας νέος ἴσκιε εἰκοσιπέντε χρονῶν, μαλλώδης,
ὅπως ἔλεγαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔστων τόπο τοὺς
ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, πού εἶχαν ἀφθονα φουν-
τατὰ μαλλιά κ' ἔκαναν τὸ παλληκάρι.

Ὁ παπᾶς δὲν εἶχε ἰδῆ τίποτα. Ἡ παπαδιά δὲν
εἶχε καταλάβῃ τίποτα. Ὁ Ἀλεξανδρῆς ὁμοῦς τὰ
εἶδε καὶ τὰ κατάλαβε ὅλα:

— Μὲ τὸν Τάση ἔστων καμπαναρεῖο ἔ; καλά!..
καλά!

Τοὺς ἔμπασε ὅλους μέσα ἔστων σπῆτι μὲ τὸ
στανιό.

— Μὴ φοβάστε καὶ δὲν πέφτει, τοὺς ἔλεγε
κ' ἂν πέση καὶ μᾶς πλακώση, ἀκόμα καλλίτερα,
γιατὶ μᾶς πρέπει!.. Ἐλα, ἔλα, ὀμπρός!..

Ντυρόταν καὶ τὴ γειτονειά. Δὲν ἤθελε νὰ
τοὺς βλέπουν ἀκόμα ἐκεῖ ἔξω, ἀφοῦ εἶδαν τὴ
μπομπὴ τῆς ἀδελφῆς του...

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔφθασε λαχανιασμένος κ' ὁ
Γιάννης ὁ καμπαναρεῖος — καθόταν λίγο μακρῶ-
τερα, — κ' ἔτρεξε ἴσα ἔστων καμπαναρεῖο, κ' ἀπό-
ρησε πού βροῆκε τὴν πόρτα τοῦ ἀνοικτή, — ἂν
καὶ ὁ ἴδιος τὴν εἶχε ξαστοχήση, — κ' ἀνέβηκε
ἀπάνω θαρρετά, ὅσω μ'ποροῦσε πὺ γρήγορα,
κ' ἄρχισε νὰ σημαίνει τὶς καμπάνες. Ἡ αἰθέρια
ἐκείνη συναυλία ἔσταξε σὰν βάλσαμο ἔστι φοβι-
σμένες ψυχές. Τοὺς φαινόταν πὼς τοὺς μιλοῦσε
ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ τοὺς παρηγοροῦσε... Τὴν
ἴδια ὥρα, ὅπως γίνεται ἐκεῖ σὲ κάθε σεισμό,
ἐσήμαιναν καὶ ὅλα τὰλλα μεγάλα καμπαναρεῖα:

Ὁ ἅγιος Διονύσιος, οἱ ἅγιοι Πάντες, ἡ Φανερω-
μένη, ἡ ἁγία Τριάδα, ἡ Πικριδιώτισσα... Ὁ
καλὸς Θεὸς εἶχε ξυπνήση καὶ μιλοῦσε μὲ χίλιες
καμπάνες ἀπάνω ἀπὸ τὴ χώρα, κ' ἡ φωνὴ του
ἢ βροντερὴ κατὰπνεγε κάθε ἄλλη φωνὴ καὶ κάθε
κρότο... Μὰ μ' ὄλ' αὐτὰ, οἱ χριστιανοὶ δὲν ἔξε-
θάρρευαν ἀκόμα νὰ γυρίσουν νὰ κοιμηθοῦν ἔστων
σπίτια τους, τὰ ραγιασμένα, τὰ ρημαγμένα... Τὸ
μεγάλο σεισμό διαδέχτηκαν δέκα, εἰκοσι μικροί.
Ἡ γῆ ἐσάλεινε σχεδὸν ἀκατάπαντα. Δόξα σοι ὁ
Θεός, ἔκανε ἔσστη τὴ νύκτα ἐκείνη τὴν ἀγγου-
σιατικὴ. Κ' οἱ περισσότεροὶ τὴν πέρασαν ἔστων

ὑπαιθρο, ὡς τὸ πρωτὶ. Τὸ πλάτωμα τῆς Ἐκκλη-
σίας εἶχε μείνη γεμάτο φαντάσματα. Μερικοὶ
ἔβγαλαν ἔξω καὶ τὰ στρώματά τους ἄλλοι, μὲ
σεντόνια καὶ μὲ κουβέρτες, ἔκαμαν πρόχειρες
σηπές.

Μὰ ἔστων σπῆτι τοῦ παπᾶ, πού ἦταν μεγάλο
καλόκτιστο, δὲν εἶχαν καὶ τόσο φόβο. Μπῆ-
καν γιὰ νὰ κοιμηθοῦν καὶ... δὲν ἔλεισαν μάτι...
Εἶχαν ἄλλο σεισμό οἱ δυστυχισμένοι ἐκεῖνοι!...
Ἡ Ἀγγελικὴ, ἀπὸ τὸν τρόμο της καὶ ἀπὸ τὴ
ντροπὴ της, μόλις μπῆκε, εἶχε πέση κάτω ξερή.
Τόσο πού κ' ὁ Ἀλεξανδρῆς ὁ ἴδιος, δὲν ἐβᾶ-
σταξε ἢ ψυχὴ του οὔτε νὰ τὴν ἀγγίξῃ, κ' ἂς
τοὺς ἔλεγε, τὴν ὥρα πού τὴν ἔκριβαν μὲ ξεῖδια,
νὰ τὴν ἀφίσουν καλλίτερα νὰ «ψοφήση», κ' ἂς
ὀρκίζοταν, μὰ τὴ χάρι τῆς Παναγίας, πὼς «τοῦ
ἔρχεται ἔτσι νὰ τῆς δώση μία μὲ τὸ τακουῖνι ἔστων
καύκαλο, πού νὰ τῆς τὸ κάμη τρίφαλα...»

Μὲ τὰ πολλὰ ἢ Ἀγγελικὴ συνῆλθε, μ' ἀκόμα
τῆς φαινόταν πὼς ἔβλεπε καὶ ὄνειρο... Ἄκουε
ἀπὸ μέσα τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα της, πού προσευ-
χόταν ἔστων εἰκονίσματα, ἄκουε τὴ φωνὴ τοῦ ἀδελ-
φοῦ της πού ἔβριζε κ' ἔβλαστημοῦσε, ἔβλεπε
τριγύρω της τὴ μάνα της κατὰχλωμὴ καὶ τὶς
ἀδελφές της, καὶ δὲν ἤξερε τί ἦταν... Ἐστων ἕτερο
κατάλαβε πὼς εἶχε ξυπνήσει, μ' ἀποροῦσε ἀκόμα
πολὺ πὼς οἱ δικοὶ της φαινόταν σὰ νὰ ξέρουν
ἔστων τῆς, ἐνῶ ἐκείνη δὲν τὸ εἶχε πῆ κανενός...
Μὴν εἶχε μιλήσει, μὴν εἶχε φωνάξῃ ἔστων ἕπνο
της;... Γιατὶ ἔστων ἕπνο της φανταζόταν πὼς
τὰ εἶχε ἰδῆ ὅλα τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα πράγματα, —
τὸ νυκτερινὸ ἔστων τῆς, τὸ ραντεβοῦ τῆς
τάχα μὲ τὸν Τάση ἔστων καμπαναρεῖο, πού ἄρ-
χιζε τόσῳ γλυκά, κ' ἐπροχώρησε τόσο ἄσχημα,
κ' ἐτελείωσε μ' ἕνα μεγάλο σεισμό, πού ἦλθε μὲς
τὴν ὥρα, γιὰ νὰ τὴ σώση ἀπὸ τὴ μὰ ντροπὴ
καὶ νὰ τὴν ρεῖη σὲ ἄλλη!...

Ἐρχόνταν ὁμοῦς στιγμὲς πού ἀστραφε ἔστων
νοῦ της ἢ ἀλήθεια. Κ' ἦταν τόσῳ τρομερὴ αὐτὴ
ἢ ἀλήθεια, κ' ἦταν τόσο ἀπίστευτη, — ἄχ! ἄχ!
πὼς μπόρεσε νὰ κάμη τέτοια τρέλλα αὐτὴ! —
καὶ τῆς ἔφερεν τόσους τρόμους καὶ τόσες τύψεις,
πού λιγοθυμοῦσε πάλι σὰ νὰ ἔβλεπε φάντασμα.
Κ' ἔτρεχαν ξανὰ ἢ μάνα της κ' οἱ ἀδελφές της
μὲ ξεῖδια, νὰ τὴ συνεφέρουν.

Ἐτσι ἐπέρασε τὴ νύκτα ἐκείνη ἢ Ἀγγελικὴ,
καὶ τὴν ἄλλη μέρα, καὶ κάμποσες ἀκόμα μέρες
πικρές... Ἐστων στρώμα, μὰ πέθαινε καὶ μὰ
ξαναζοῦσε... Καὶ κανεὶς δὲν ἤξερε ἂν θὰ ζοῦσε
ἔστων τέλος ἢ ἂν θὰ πέθαινε... Τί πῆρε νὰ τῆς
τόχη κ' αὐτηνῆς!... Ἦταν καλοὶ ἀνθρώποι οἱ
δικοὶ της, καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅπως ἔστων ὅλα τὰ
σπίτια ἀγαποῦν τὸ στερνογέννη. Ἀκόμα κ' ὁ
Ἀλεξανδρῆς, πού ἔκανε τὸν ἄγριο, κατὰβυθία τὴν

ἐλυπόταν... Κ' ἐνῶ ὁ παπᾶς τὴν ἐσκέπαζε μὲ τὸ
πειραχῆλι του καὶ τὴν ἐδιάβαζε κ' ἐνῶ ἢ παπα-
διά ἔκραζε καὶ γιαιρό, πού εἶπε πὼς εἶνε «νευ-
ρικό» καὶ τῆς ἔγραψε γιαιρικά κ' ἐνῶ οἱ ἀδελ-
φές της τῆς ἔκαναν κάθε γιαιροσόφι πού τοὺς
ἔλεγαν οἱ γειτονίσσες, — τὸ καλλίτερο ἀπ' ὅλα, τὸ
μόνο πού μποροῦσε νὰ τῆς δώση τὴ ζωὴ, τῆς
τὸ ἔκαμε ὁ Ἀλεξανδρῆς.

Αὐτός, μάτια μου, ἐφούντωσε τὰ μαλλιά του,
ψῆλωσε τοὺς ὤμους του, ζώστηκε τὰρματά του,
πῆρε μαζί κ' ἕνα φίλο του μαλλώδη, καὶ πῆγε
νὰ βροῖ τὸν Τάση τοῦ Πόφαλου, καὶ τοῦ πῆ
«δύο λογαράκια»:

— Κακομοῖρη μου! ἢ τὴν παίρνεις ἢ σὲ σκο-
τόνω!...

— Δὲν εἶνε καμία χρεῖα νὰ μὲ σκοτώσης,
ἀποκρίθηκε ὁ Τάσης, γιατί κ' ἐγὼ νὰ τὴν πάρω
θέλω... Καὶ νὰ μὴ γινόταν ἐκεῖ πού εἶνε,
πάλι θὰ τὴν ἐπαιρνα. Ὅχι πὼς τίποτα κακό,
ἢ παναπῆ, — γιατί ἐμεῖς, κ' ἂν ἀνέβηκαμε μὰ
σιγαμῆ σὸ καμπαναρεῖο, μείναμε πάλι σὰν ἀδρέ-
φια, — μὰ ἔτσι, πού μᾶς εἶδε ἢ γειτονειά καὶ
ἔστων ὁ κόσμος... Ναί, θὰ τὴν πάρω καὶ σοῦ
δίνω τὸ λόγο μου. Μὰ πρέπει νὰ περιμένουμε
λίγο, ὡς πού νὰ καταφέρω τὸν πατέρα μου.

— Γι' αὐτὸ νὰ μὴ σὲ γνοιάξῃ, καὶ τὸν πατέρα
σου τὸν καταφέρνω ἐγὼ... Καὶ πρώτα θάρρα-
βωνιαστής, πρώτα θὰ μῆτῃς ἔστων σπῆτι μας σὰ
γαμπρός, κ' ἕτερο θὰ γνοιαστοῦμε γιὰ τὸν πα-
τέρα σου. Ἐκείνο πού σοῦ λέω ἐγὼ! Καὶ πού
εἶσαι; νὰ φοβηθῆς δὲν ἔχεις τίποτα, τὸ παραμι-
κρό. Ἐδῶ εἴμαστε μῆς, γιὰ ὅλα!

Κ' ἐπαλάμισε πρώτα τὸ στήθος του, παλλικα-
ρίσια, κ' ἔπειτα ἔδειξε τὸ φίλο του.

Τί εἶχε νὰ κάμη ὁ Τάσης; Πολλές παλλικα-
ριές αὐτὸς δὲν ἤξερε, καὶ περισσότερες φίλιες
εἶχε μὲ τὴν κηδᾶρα παρὰ μὲ τὴν πιστόλα. Τρελ-
λόπαιδο ἦταν, καὶ ἢ Ἀγγελικὴ τοῦ ἄρσεε πάντα,
καὶ ἀπὸ κείνη τὴ νυκτιᾶ, ἀκόμα πὺ πολὺ. Μὲ
τὶς πλάτες τῶν ἄλλων, ἐλογάριαζε πὼς μπο-
ροῦσε νὰ ψηφῆση τὴν ὄργη τοῦ πατέρα του.
Μάννα δὲν εἶχε μὲ μὰ γρηὰ θεῖα του ζοῦσε
κ' ἐκείνον τὸν καιρό, ὁ γέρω - Πόφαλος ἔλειπε
ἔστων κτῆματα. Ἐτσι τοῦ ἦλθε εὐκολο νὰ τὰπο-
φασίσῃ — καὶ πάλι βλέποντας καὶ κόνοντας.

Χωρὶς νὰ ρωτήσῃ λοιπὸν κανένα δικό του,
χωρὶς νὰ τὸ πῆ καλὰ - καλὰ οὔτε ἔστων φίλους
του, ἔδωκε ἔστων Ἀλεξανδρῆ τὸ λόγο του, καὶ
τὴν προσδιορισμένη μέρα, πῆρε τὰ δακτυλῖδια
καὶ τὰ χαρίσματα καὶ μῆτῃς ἔστων σπῆτι τοῦ παπᾶ
γιὰ γαμπρός. Ἡ γειτονειά πού εἶχε φρουᾶζει μὲ
τὸ σκάνδαλο, ἀναγάλλιασε ἕνα βάρος, σὰν τὸ
τετραπῆλο καμπαναρεῖο, σηκώθηκε ἀπὸ τὰ στή-
θεια ὄλων τῶν συγγενῶν καὶ ἢ Ἀγγελικὴ νεκρα-
ναστήθηκε, καὶ μόνο πού δὲν τρελλάθηκε ἀπ' τὴν
πολλὴ χαρὰ της.

Πρώτη φορὰ ἔστων ζωὴ της — καὶ τί ζωὴ εἶχε

ζῆσει κ' αὐτὴ, δεκοχτὼ χρονῶν κοπέλλα! — κατα-
λάβαινε πόσο ὁ μεγάλος πόνος μοιάζει μὲ τὴ
μεγάλη χαρὰ. Γιατὶ κ' αὐτὰ πού συνέβαιναν
τώρα τριγύρω της, πάλι τὰ ἔβλεπε σὰν ὄνειρο.
Ὁ Τάσης κοντὰ της καὶ δικός της, — οἱ σπιτικοὶ
ὄλοι εὐτυχισμένοι νὰ δακρυῶζον, — μὰ χρυσὴ
βέρα ἔστων χέρι της, εὐλογημένη ἀπὸ τὸν παπᾶ, —
γελαστὲς γειτονίσσες μὲ συχαριάσματα, — γλυκά,
ζαχαρόκουκα, ὀρτζιάδες καὶ παντόλες¹ — ὅλα τῆς
φαινόταν σὰν ὄρατα συνέχεια τοῦ φρικτοῦ ὄνει-
ρου πού εἶχε κάμει ἐδῶ καὶ λίγες μέρες. Κ' ἔτρεψε
μὴν ξυπνήσῃ πάλι καὶ τὰ χάσῃ ὅλα...

Ἐξύπνησε ἢ δυστυχισμένη καὶ τᾶχασε!

Ὅταν ὁ Πόφαλος ἔμαθε τὰ κατορθώματα τοῦ
γιου του, εἶνε σκυλὶ μοναχό. Οὔτε νάκούσῃ
τέτοιο γάμο ρεντίκο! ² Ἀκούς ἐκεῖ πού ὁ
Τάσης του, ὁ μονάκριβος, ὁ πλούσιος, ὁ σπουδα-
σμένος, ὁ ὄμορφος, θὰ ἔπαιρνε μὰ θυγατέρα
τοῦ παπα-Στέλιου τοῦ Μυλωνᾶ, χωρὶς σπῆτι, χω-
ρὶς ἀμπέλι, χωρὶς χωράφι, χωρὶς κατρίνι! ³ Πὼς
ἦταν ὄμορφη; Οὐ! πόσες ἄλλες ὄμορφες ἦταν,
μὲ πλοῦτια θησαυροῦς κ' ἀπὸ σπῆτια-παλά-
τια!... Πὼς τὴν ἀγάπαγε; Ἀὐ βαρυνέσαι! οἱ
νέοι εὐκολο ἀγαποῦν κ' εὐκολώτερα ξαγαποῦνε...
Πὼς ἐφοβέριζαν οἱ δικοὶ της νὰ τὸν σκοτώσουν,
γιατὶ τὸν ἐσμπλαξαν ⁴ μὲ νύχτα μὲ δαῦτη; Ἐ,
πολλοὺς ἔστων κόσμο φοβέριζαν, μὰ λίγους ἐσκό-
τωσαν, παιδί μου! κ' ἀπέ, ἂν ἦταν νὰ σκοτό-
νονν τοὺς νέους ἔτσι, γιὰ ἕνα φιλή, καλημέρα
γι' αὔριο, πού λέει ὁ λόγος!...

Ὅς τόσο πάντα φοβότανε κανένα ἀτσινέντε,
καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀποτράβηξε τὸ γιὸς του ἀμέσως.
Τὸν ἄφινε «νὰ βροῶσῃ μὲ τὸ ζουμί του» καθὼς
ἔλεγε. Ἐφρόντιζε μόνο νὰ μαθαίνη μὲ τρόπο τὸ
κάθε τί, — εἶχε γίνῃ σκυλὶ, μὰ ἦταν πάντα του
καὶ ἀλεποῦ, — καὶ ἀφοῦ πληροφορηθῆκε πὼς τὰ
στεφανώματα ἀποφασίστηκε νὰ γίνονν ἔστων
μῆνα, ἢσῆχασε κ' ἔκαμε κηλόα πὼς δὲν τὸν νοιά-
ζει. «Γλήγορα μοῦ φαίνεται, θὰ καταφέρω καὶ
τὸ γέρο μου!..» ἔλεγε ὁ Τάσης χαρούμενος.

Μὰ ὁ γέρω τοῦ μαγεῖρενε κωνικιά... Καὶ μὴν
ἡμέρα, ἐκεῖ πού κανεὶς δὲν ἐπεριμένε μὰ τέτοιο
ξαφνικό, τὸν ἄρπαξε τὸν καλὸ σου τὸν Τάση,
τὸν ἔχωσε ἔστων ἀμάξι, καὶ τὸν ἐπῆρε μαζί του
θέλοντας καὶ μὴ, ἔστων χωριό, ἔστων Καταστάρι,
ὅπου εἶχε κτῆμα δικό του μὲ σπῆτι καλό. Ἐκεῖ
πέρα τοῦ εἶπε ἐπισημότητα, πὼς μὲ κανένα
τρόπο δὲν θὰ συγχωροῦσε νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ γά-
μος, πὼς θὰ τὸν κρατοῦσε φυλακισμένο ἔστων
κτῆμα, μὲ βάρδιες καλές καὶ πιστές, ἴσκιε τὴν
ἡμέρα πού θὰ περοῦσε τὸ αὐστριακό, καὶ πὼς

¹ Κουρέτα, σουμάδες καὶ παντεσπάνια.

² Ρεντίκο, γελιοῖο.

³ Κατρίνι, γάλλικο νόμισμα.

⁴ Τὸν ἐσμπλαξαν, τὸν συνέλαβαν ἐπ' αὐτοφώρω.

τότε θά τὸν ἐγύριζε πάλι ἐπὶ τὴν χώρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν μπαρκαρὴ ἀμέσως γιὰ τὴν Κέρκυρα καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπη, ἀποτελειώσῃ τις σπουδές του, ὅπως ἦταν κ' ἀποφασισμένον ἀπὸ καιρὸ.

Καὶ ὁ Τάσης, τὸ τρελλόπαιδο, ποὺ ἀγαποῦσε ἀλήθεια τὴν Ἀγγελική, μὰ ποὺ περισσότερο φοβόταν τὸν πατέρα του, ὑποτάχθηκε μὲ μικρὴν ἀντίστασι ἐπὶ θέλημά του. Ἦταν πολὺ νέος, καὶ ἦταν δειλός, καὶ δὲν εἶχε χαρακτήρα. Τὸν ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν. Νὰ τὸν παντρεύουν; ἐστάθηκε. Νὰ τὸν ξεπαντρεύουν; ἐστάθηκε τὸ ἴδιο. Μὰ καὶ δυνατώτερος νὰ ἦταν καὶ σταθερώτερος, τί μπορούσε νὰ κάμῃ μὲ τόσες βάρδιες καλές καὶ πιστές;... Μόνο νὰ πεθάνῃ. «Ε, μ' αὐτὸ ὁ Τάσης δὲν τὸ εἶχε ἐπὶ τοῦ νοῦ του! γιὰτί ἀπ' ὅλα κ' ἀπ' ὅλους ἐπὶ τὸν κόσμο, περισσότερο ἀγαποῦσε τὴ ζωοῦλα του.

Φυλακισμένος λοιπὸν ἐπὶ Καταστράφι ὁ γαμπρός, κ' ἡ Ἀγγελική ἐπὶ τὴν χώρα ἐπερίμενε... ἐπερίμενε... ἐπερίμενε... Πῶς ἦταν τοῦτο, νὰ μὴ φαίνεται ὁ ἀρραβωνιαστικός της τόσες μέρες; Ἔστειλαν ἐπὶ σπῆτι του νὰ ρωτήσῃν, κ' ἡ θεία εἶπε «δὲν ξέρω». Ὁ Ἀλεξάνδρης ρώτησε τοὺς φίλους του, —ἐκείνους ποῦ ἦσαν μαζί ἄλλη φορὰ τις σερβάντες, — κ' οἱ φίλοι του εἶπαν «δὲν τὸν εἶδαμε!» Πουθενά ὁ Τάσης! χαμένος ὁ γαμπρός! Καὶ ἡ Ἀγγελική ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ἄρχισε νὰ κλαίῃ, καὶ νὰ βρέχῃ τὰ βιαστικὰ προικιά της μὲ δάκρυα...

Ἦστερ' ἀπὸ καμιά ἐβδομάδα, τις παραμονές πιά τῆς Κυριακῆς ποὺ εἶχαν προσδιορισμένη γιὰ τὰ στεφανώματα, ἡ Ἀγγελική ἔλαβε ἕνα γράμμα. Τῆς τὸ ἔφερε ἕνας βαρκάρης κ' ἦταν ἀπὸ τὸν Τάση. Ἐγραφε ἀπὸ τὸ βαπόρι καὶ τῆς ἔλεγε πολλά... πῶς λυπᾶται πολὺ... πῶς ὁ πατέρας του δὲν ἤθελε... πῶς ἔφρουγε ἐπὶ τὴν Εὐρώπη νὰ σπουδάσῃ... πῶς θάλειπε χρόνια πολλά... καὶ πῶς αὐτῆ, ἡ Ἀγγελική, δὲν ἔπρεπε πιά νὰ ἔχῃ καμιά ἐλπίδα!...

Καμιά ἐλπίδα!

Ἀπ' ὅλα δὴς διήβασε ἐπὶ γράμμα ἡ Ἀγγελική, αὐτὸ τῆς ἐντυπώθηκε. Κα-μῖ-α ἐλ-πί-δα... Ἐνα πυρωμένο σίδερο, θάλεγε, τῆς τὸ ἐχάραξε μέσ' ἐπὶ τὴν καρδιά της, καὶ τὴν ἐσπάρραξε. Ναι, δὲν ἔπρεπε πιά νὰ ἔχῃ καμιά ἐλπίδα — καὶ δὲ θὰ εἶχε. Κ' ἡ τελευταία ἀκομή ποὺ τῆς εἶχε ἀπομείνει Ἦστερ' ἀπὸ πέντε ἡμέρες ἀγωνίας κ' ἀπελπισίας, τῆς ξεριζώθηκε κ' αὐτῆ... Πάει, τελείωσε!

Ὁ Ἀλεξάνδρης, ἔξω φρενῶν, ἐφοβέριζε πῶς θὰ σκοτώσῃ τὸ γέρο Πόφαλο, —μὰ δὲν ἐσκοτώσε οὔτε μυίγα. Ὁ παπᾶ-Στέλιος ἔκανε ἀτελείωτες προσευχὲς μπροστὰ ἐπὶ εἰκονίσματα. Ἡ παπαδιά κ' οἱ κόρες της, φοβισμένες, προσπαθοῦσαν νὰ παρηγορήσουν τὴν ἄμοιρη Ἀγγελική, καὶ τῆς ἔλεγαν πῶς ἀπὸ τότες ποὺ εἶχαν γίνῃ τίμιοι

ἀρραβῶνες, ἡ ντροπὴ τοῦ καμπαναρειοῦ λησμονήθηκε, καὶ πῶς καμιά δὲν εἶχε σημασία ἂν ἐχάλασε ἐπὶ ὕστερο ὁ γάμος. Πόσοι γάμοι χαλοῦν!..

Ἐπειτα, νέα ἦταν, ὄμορφη, δόξα σοι ὁ Θεός, θὰ περνοῦσαν λίγα χρόνια, κ' αὐτὰ ἀκόμα θὰ λησμονοῦνταν... Καὶ πῶς τὸ ξέρει τί ἄλλος νέος θὰ βρισκόταν, καλλίτερος κ' ἀπὸ τὸν Τάση, ἀρχοντόπουλο, ποὺ θὰ τὴν ἀγαποῦσε καὶ θὰ τὴν ἔπαιρνε...

Ἡ Ἀγγελική ἔκανε πῶς τάκουσε καὶ πῶς τὰ πιστεύει. Μέσα της ὅμως, βαθειά, εἶχε σχηματίσει πιά τὴν ἰδέα πῶς ἔπρεπε νὰ πεθάνῃ. Δὲν μπορεῖ, ἔλεγε, νὰ ζῆ μὰ κοπέλλα χωρὶς ἐλπίδα. Καὶ ποὺ νὰ τὴν εἶρη πιά ἡ δυστυχισμένη, στὰν τὴν ἄφισε κ' ἔφρουγε ὁ νέος ποὺ τὴν ἀγαποῦσε; Καὶ ποῖος θὰ βρισκόταν, Ἦστερ' ἀπ' αὐτὰ ποὺ γίνηκαν κ' ἀκούσθησαν, γιὰ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ καὶ νὰ τὴν πάρῃ αὐτῆ, στὰν ὅλη ἡ γειτονεὶα ἡ σουσουρίστρα — τὸ ἤξερε καλά, — θὰ τὴν ἔδειχνε πάλι μὲ τὸ δάκτυλο, ὅπως πρώτῃ, καὶ θὰ ἔλεγε: «Νά, ἐφτούνη εἶνε, μάτια μου, ποὺ τοὺς ἀνεβάξει ἐπὶ τὸ καμπαναρεῖο!...»: Τί ντροπὴ! τί ντροπὴ!...

Ἡθελε νὰ πεθάνῃ, ναι, δὲν ἐννοοῦσε ὅμως καὶ ναυτοκτονίαν. Ἄν ἔκανε, — ἤξερε κ' αὐτῆ, σὰν κάτι ἄλλες, νὰ πῆ διάργουρο ξυσιμένο ἀπὸ τὸν καθρέφτη, σουλιμᾶ, μουσακεμμένα σπῆρα ἢ κοπανισμένα γυαλιά... Ἡξερε ἀκόμα, ἂν ἔκανε, νάνεβῃ ἐπὶ τὸ καμπαναρεῖο καὶ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ μπαλιζοῦν ἐπὶ τὸ πλάτωμα, ὅπως ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια εἶχε πέσῃ ὁ τρελλὸς ἐκεῖνος παπαυτοῦς, ὁ Ἀρβανιτάκης, ποὺ τοῦ βγάλανε καὶ τραγοῦδι. Μὰ δὲν ἔκανε! Ἦταν κριμα μεγάλο, ποὺ ὁ Θεός δὲν τὸ συγχωροῦσε. Πολλές φορὲς εἶχε ἀκοῦση τὸν πατέρα της νὰ τὸ λέγῃ, κ' αὐτῆ ἐπίστευε ὅλα τὰ «θεοτικὰ» ποὺ ἔλεγε ὁ πατέρας της ὁ παπᾶς. Ἐπειτα τῶβλεπε καὶ μὲ τὰ μάτια της: νέους καὶ νέες ποὺ εἶχαν πεθάνῃ μὲ τὸ χέρι τους, εἶδε νὰ τοὺς βγάνουν χωρὶς παπᾶ καὶ χωρὶς σταυρό, κ' εἶχε ἀκουστὰ πῶς αὐτοὺς τοὺς δυστυχισμένους τοὺς θάρτουν χωριστὰ, ἔξω ἀπὸ τὸ κοιμητήρι, ἀδιάβατους. Πῶς μπορούσε ποτὲ νὰ πάνε αὐτοὶ ἐπὶ τὸν Παράδεισο; Στὴν Κόλασι θὰ ἔβραζαν αἰώνια κ' αἰώνια. Κι' αὐτῆ, ὄχι, δὲν ἤθελε νὰ πάῃ ἐπὶ τὴν Κόλασι. Ἐπειτα δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ καὶ τέτοιο φαρμάκι τοῦ πατέρα της. Αὐτὸ προπάντων τῆς ἔκανε φρίκη. Νὰ τοῦ πεθάνῃ ἡ ἀγαπημένη του θυγατέρα, συλλογιζόταν, καὶ νὰ μὴν μπορέσῃ οὔτε ἐπὶ λείψανό της νὰ διαβάσῃ μιὰν εὐχὴ, σὰν παπᾶς ποὺ ἦταν!...

Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ πεθάνῃ.

Καὶ ἄλλος τρόπος δὲν ἦταν, κανέναν ἄλλο τρόπο, παρὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸ Θεὸ νὰ τὴν πάρῃ. Καὶ τὸ Χριστό, καὶ τὴν Παναγία ποὺ μεσιτεύει, καὶ τὸ Μιχαὴλ Ἀρχάγγελο ποὺ παίρνει τίς ψυχές... Κι' αὐτὸ πάλι ἀπὸ τὸν πατέρα της τὸ ἤξερε, πῶς δὲν ἐζητήσουμε τοῦ Θεοῦ μὲ πίστι

καὶ μὲ ζέσι, μᾶς τὸ δίνει. Θὰ τοῦ ζητοῦσε τὸ θάνατο, καὶ ὁ καλὸς Θεός θὰ τῆς τὸν ἔδινε.

Ἀπὸ τότε ἡ ζωὴ της ἦταν μιὰ προσευχὴ.

Πιὸ θερμὴ κ' ἐγκάρδια κ' ἐπίμονη προσευχὴ ποτὲ δὲν ὑψώθηκε ἀπὸ ἀνθρώπινα στήθη βασιμισμένα, ἐπὶ βαρκῆς οὐρανό. Κ' ἡ προσευχὴ αὐτῆ ζητοῦσε σὰ λυτρωτὴ τὸ θάνατο. Νύχτα — μέρα ἡ Ἀγγελική παρακαλοῦσε. Κλεισμένη ἐπὶ κελλὶ σὰ σὲ ἀληθινὸ μοναστήρι, — γιὰτί τὰ σπῆτια τῶν παπᾶδων ποὺ εἶνε παρατήματα τῶν ἐκκλησιῶν, κελλιὰ τὰ λένε ἐπὶ τὸν τόπο, — δὲν ἔβγαινε παρὰ γιὰ νὰ κατεβαίῃ ἐπὶ μεγάλο περιβόλι τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ ψηλά μουράγια, ποὺ ἦταν τὸ παλῆο νεκροταφεῖο τῆς ἐνορίας, νὰ πλανιέται ἀνάμεσα ἐπὶ τὸν πυκνοχορταρισμένους τάφους, καὶ νὰ βρισκεται ἐπὶ σιμῶτερα ἐπὶ τὸν ποθητὸ τῆς τὸ θάνατο. Κάθε ποὺ ἔφρουσαν λείψανο ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ τὸ διαβάσουν, ἔτρεχε ἐπὶ γυναίκα γιὰ νὰ ἰδῇ ὀπίσω ἀπ' τὸ καφάσι καὶ νὰ ζηλέψῃ. Καὶ συχνὰ ἀποροῦσε. «Ἰδές, ἔλεγε, ἰδές: νέα, πλούσια, τρισευτυχισμένη, ποὺ τόσο ποθοῦσε τὴ ζωὴ, ὁ Θεός τὴν ἐπῆρε: καὶ μένα, ἐμένα ποὺ τὸν παρακαλῶ τόσο νὰ μὲ πάρῃ, μὲ ἀφίνει καὶ ζῶ!» Καὶ ζούσε. Ζούσε μὲ ὅλα τὰ κερὰ ποὺ ἀναβε ἐπὶ εἰκόνες, καὶ μ' ὅλα τὰ γονατισμάτα ἐπὶ ψυχρὲς πλάκες, καὶ τις μετάνοιες τις ἀτελείωτες, καὶ τὰ πύρινα δάκρυα ποὺ τις ἔτρεχαν ποτάμια, καὶ τὴ σπαρτακτικὴ παράκλησι ποὺ ἀνάβλυζε μαζί: «Πάρε με! Πάρε με!...».

Ζούσε γιὰτί ἔτρωγε, κ' ἔπινε, κ' ἐφυλαγόταν νὰ μὴν ἀρρωστήσῃ, κ' ἐπρόσχε τὴ ζωὴ της, σὰν πρώτα καὶ καλλίτερα, γιὰτί ἐνόμιζε πῶς θάταν κριμα νὰ κάμῃ διαφορετικὰ, πῶς ἂν παραμελοῦσε ἢ κακομεταχειρίζονταν τὸν ἑαυτὸ της γιὰ νὰ πεθάνῃ, θάταν τὸ ἴδιο σὰ νὰ πέθαινε μὲ τὸ χέρι της. Ἐπειτα λυπόταν τοὺς δικούς της, καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελε νὰ τοὺς δείχνῃ πῶς ἦταν ἀποφασισμένη. Ἄν δὲν ἔβγαινε πιά οὔτε σὲ πόρτα οὔτε σὲ παράθυρο, ἦταν, ἔλεγε, γιὰτί δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ τὴ γειτονεὶα ποὺ εἶδε ἐκεῖνα... Καὶ ἂν ποτὲ δὲν ἐσήκωνε τὰ μάτια της πρὸς τὸ καμπαναρεῖο ποὺ τῆς ἔκανε τώρα φρίκη, κ' ἂν ἐβούλωνε ταυτιά της στὰν ὁ Γιάννης βαροῦσε τίς φρικτὲς καμπάνες, δὲν τῶξερε κανεὶς. Ἐφυλαγόταν καὶ τοὺς γελοῦσε. Γιὰ νὰ πεθάνῃ δὲν εἶχε παρὰ τὸν πόθο. Καὶ μὲ τὸν πόθο μόνο, ὅσο θερμὸς κ' ἂν εἶνε, δὲν πεθαίνει κανεὶς τόσο γρήγορα...

Ἐννοοῦντο εἶχε κατορθώσει νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτὸ της πῶς θὰ πεθάνῃ. Δὲν ἤξερε, δὲν ἐμάντευε, πῶς ὁ πόθος ποὺ ὀλοένα δυνάμωνε μέσα της, ἔφθανε νὰ τὴ θανατώσῃ, σὰ νὰ εἶχε πῆ «μὲ σκληρότατο χέρι» τὸ χειρότερο φαρμάκι. Μὰ ἦταν ἀδύνατο, ἔλεγε, νὰ μὴ τὴν ἀκοῦσῃ ἐπὶ τέλος ὁ Θεός. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ ποὺ τοῦ ζη-

τοῦσε δὲν ἦταν μικρὸ χάρισμα, παρὰ τὸ μεγαλύτερο, — ἕνας θάνατος θεόσταλτος λυτρωτής, — ἔπρεπε νὰ τὸν παρακαλέσῃ δικόμα πολὺ. Καὶ δὲν ἔπαινε, δὲν ἔπαινε. Καὶ τόση ἦταν πιά ἡ μανία τῆς μελλοθάνατης, τόση τῆς εἶχε πιά καρφωδὴ αὐτῆ ἡ ἰδέα, καὶ τόσο τὴν ἀπασχολοῦσε ὀλάκαιρη, ὥστε ἔπαινε ἐπιτέλους νὰ θυμᾶται τὸν Τάση, κ' αὐτῆ ἀκόμα τὴ ντροπὴ ποὺ ἐντροπίασε τὴ βραδυὰ τοῦ σειμοῦ τὸ ἅγιο σπῆτι τοῦ πατέρα της — ἕνα κελλὶ!... — καὶ τὸ ἔκαμε νάκουσθῆ γιὰ πρώτη καὶ μόνη φορὰ ἐξ αἰτίας της. Ἦστερ' ἀπ' αὐτὸ πῶς μπορούσε νὰ ζῆ; μὰ πῶς ἦταν δυνατό νὰ τὴν ἀρίσῃ κ' ὁ Θεός πολὺν καιρὸ ἀκόμα ἐπὶ τῆ ζωῆ;

Ἦταν λοιπὸν πεισιμένη πῶς θὰ πεθάνῃ χωρὶς ἄλλο. Τὸ ἔδειχνε τώρα — ὕστερα κ' ἡ φυσιογνωμία της. Καθὰντὸ ἀπόκοσμη μορφή μελλοθάνατης. Εἶχε γίνῃ γλωμὴ σὰν κάτι ἀσπρὸς κρίνους μὲ μαλακὰ κατωπεσμένα φύλλα, ποὺ τρέφονταν ἀπὸ τὸ χῶμα τῶν τάφων τοῦ περιβολιοῦ. Ἐμύριζε πάντα λιβάνι, ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν θυμιατῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κελλιοῦ, κατασταλαγμένους ἐπὶ πυκνὰ καὶ ἀφθονα μαλλιὰ της, ποὺ τῆς μεγάλωναν τώρα καὶ τῆς ἐθέριεναν, μόν' αὐτὰ, σὰν κάποιον πεθαμένον. Εἶχε ἀδυνατίσει τόσο, ποὺ ἂν ὁ Τάσης τὴν ἀγκάλιαζε τώρα κατὰ λάθος ἀπὸ τὰ γόνατα, κάθε ἄλλο θὰ αἰσθανόταν παρὰ τὴν ἀφράτη καὶ ζωντανὴ ἐκείνη σάρκα, ποὺ τὴν ἄλλη βραδυὰ τὸν εἶχε ἀποτελλάνει. Τὰ μαῦρα της μάτια, τὰ φωτεινά, εἶχαν χάσει ὀλοτέλα τὴ λάμνη τους, κ' εἶχαν ἕνα μυστήριο, ἕναν πέπλο σὰν ἀπ' τὴ βαρεὶα σκοτεινάδα τῶν νεκρικῶν κυπαρισσιῶν. Κάτι ἀμωδὰ, ὠχρότατα μενεξέλια σημάδια, περιέτριχα, σὰν τὰ νερά τῆς μαργαριταροφρίδας, εἶχαν προσβάλλῃ κάτω ἀπὸ τὰ μάτια της, κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ μάγουλά της, καὶ ἐπὶ τὰ λιγνὰ τὰ χέρια της ἀκόμα, λές κ' ἦταν ἀπὸ τώρα λείψανο, ποὺ εἶχε ἀρχίσῃ νὰ λυόνῃ. Οἱ δικοὶ της ἀνησύχησαν κ' ἄρχισαν νὰ τῆς δίνουν δυναματικά. Ἐπαιρνε κ' ἐκείνες τίς «στάλες», γιὰτί ἐνόμιζε πῶς θάταν κριμα νὰ μὴν τίς παίρῃ γιὰ τὴ ζωὴ της, καὶ πῶς ὁ Θεός θὰ τῆς τὸ πλήρωνε ἀπ' ἄλλου. Καὶ ζούσε, κ' ἦταν καλά! Ἀπὸ μέσα της ὅμως πεθαμένη. Κανένα σχέδιο δὲν ἔκανε καὶ καμιά ἐλπίδα δὲν εἶχε γιὰ τὸ μέλλον, οὔτε γιὰ τὸ πιὸ κοντινὸ. Μόνο πῶς θὰ πεθάνῃ, καὶ πῶς ἡ ψυχὴ της θὰ πάῃ ἐπὶ τὸν Παράδεισο, καὶ πῶς τὸ σῶμα της θὰ τὸ θάρουν, μέσα ἐπὶ τὸ κοιμητήρι αὐτῆνης, διαβασμένο, μὲ σταυρό καὶ μὲ παπᾶ.

Πέρασαν μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφρουγε ὁ Τάσης. Ἦλθε ὁ χειμῶνας, ἦλθε κ' ὁ Γενάρης μὲ τὸ φεγγάρι του ποὺ εἶνε «παρὰ τρίχα σὰν ἡμέρα...»

Ἐνα βράδυ, ἡ Ἀγγελική ἡ μελλοθάνατη τὸ ἐκύταξε ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸ παράθυρο τῆς καμα-

ρούλας της, πού έβλεπε πρὸς τὸ περιβόλι τῆς Ἑσπληοῦς. Εἶχε, καθὼς ξέροντε, μιὰ παράμερη καμαρούλα, κτισμένη τελευταία, ὄχι σὲ πολὺ στερεὰ θεμέλια, καὶ χωρισμένη σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἄλλο σπίτι, πού ὁ σεισμός τοῦ Αὐγούστου τῆς τῆν εἶχε κάμη σὲ κακὸ χάλι, καὶ ἤλθε μάλιστα τὸν ἄλλο μῆνα καὶ τὴν ἐμπάλωσε καὶ τὴν ἀσπρισε. Ἐκτίταξε λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὸ φεγγάρι, κ' ἀπόρησε πολὺ μ' ἕναν κύκλο πού εἶχε δλόγυρα... Ὁλος ὁ θόλος ἦταν ἐλαφρὰ καταχνιασμένος, καὶ μόνο ἔστὸ μέρος ἐκεῖνο, ψηλά, ἀνοίγονταν ἢ καταχνιά, καὶ μέσα ἀπὸ τὸ δλοστρόγγυλο ἀνοιγμα, φαινόταν ψηλότερα λίγος οὐρανὸς καθαρὸς, μὲ τὸ φεγγάρι ἔστὴ μέση. Ἔτσι τὸ φεγγάρι ἔμοιαζε σὰν νὰ εἶχεν ἕνα σκοῦρο κύκλο μεγάλο μέσα ἔστὴν ἀσπριδερῆ καταχνιά. Τί νὰ ἐσημαίνε, τί νὰ προμνηοῦσε αὐτό; Ἡ Ἀγγελικὴ ἐπίστευε ἔστὰ οὐράνια σημάδια, κ' εἶχε τὴν ἰδέα πὼς οἱ κύκλοι τοῦ φεγγαριοῦ προμνηοῦνε πάντα κάτι κακὸ. Κρὺο δὲν ἔκανε καθόλου, οὔτε ἀέρας φουοῦσε, οὔτε ὑγρασία πολλὴ εἶχε ἢ νύχτα. Μὰ ἢ ἀτμόσφαιρα ἦταν βαρεῖα καὶ πικρὴ τόσο, πού μὲ δυσκολία μποροῦσε κανεὶς νάναπνῆ... Στάθηκε κ'εὶ κάμποση ὥρα ἢ Ἀγγελικὴ, ἔπειτα ἔκλεισε τὸ παράθυρο συλλογισμένη, — παραξένο ἀπόψε αὐτὸ τὸ φεγγάρι! — κ' ἔπειτα πῆγε μπροστὰ ἔστὸ εἰκόνισμα νὰ κάμη τὴ συνειδημένη προσευχὴ.

Ἦταν τὸ σημάδι πού ἔδειχνε ὁ οὐρανός; Ἦταν ἢ θλίψη τῆς βαρεῖας ἀτμόσφαιρας; Ὅτι κ' ἂν ἦταν, ἢ Ἀγγελικὴ κυριεύθηκε ἀπὸ τὸ προαίσθημα πὼς γρήγορα, πολὺ γρήγορα, μεθαῦριο, αἴριο, ἴσως κ' ἀπόψε, θὰ πέθαινε. Τὸ εἰκόνισμά της ἦταν ἢ Ἁγία Τριάδα, κ' ὅταν ἔκανε τὴν προσευχὴ τῆς ἐκτίταξε πάντα τὸν Πατέρα μὲ τὸ ἀσθητόγλυκο πρόσωπο καὶ μὲ τὰσπρα γένεια, πού ἔμοιαζε πολὺ τοῦ πατέρα της. Τὸ κίτταξε κ' ἀπόψε ἔστὸ μισόφωτο τῆς κανδήλας καὶ τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ τῆς φαινόταν πὼς τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο εἶχε μαλακίωση ἀπὸ τὰ πολλὰ παρακάλια της, καὶ πὼς ὁ Πατέρας, ὁ καλὸς Θεός, ἦταν ἔτοιμος πιά νὰ τῆς χαρίσῃ τὸν Ποιητὸ πού τοῦ ζητοῦσε. Λίγο ἔλειπε ἀκόμη, λιγάκι. Γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν τὸν παρακάλεσε θερμότερα ἀπὸ ἐκεῖνη τὴ βραδυνά, ποτὲ δὲν ἀνέβηκε ἔστὰ γλωμά χεῖλη της, ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς, μὲ μεγαλήτερη ζέση ἢ προσευχὴ τῆς: «Πάρε με, Θεέ μου, πάρε με!... Κάμε με νὰ πεθάνω, νὰ πεθάνω, νὰ πεθάνω!...»

Ἐπεσε ἔστὸ κρεββατάκι της ἡσυχῇ, ἀποκοιμήθηκε καὶ εἶδε ὄνειρο.

Ἦταν πάλι μὲ τὸν Τάση, τὸν καλὸ, κ' ἀνέβαιναν μαζί, τὴ στορητῆ καὶ ἀτέλειωτη σκάλα τοῦ καμπαναριοῦ. Ἐφθασαν μὲ τὰ τρελλά τους

κινηγητὰ ὡς τὶς καμπάνες, εἶδαν ἀπὸ τὶς μεγάλες μπαλκονόπορες τὴ χώρα φεγγαροφωτισμένη, σὰν ἀπόψε, κ' ἐκάθισαν μαζί ἔστὸ ξύλινο σκαμνὶ τοῦ Γιάννη τοῦ καμπανάρου... Ἐκεῖ ὁ καλὸς Τάσης ἔγεινε ἄξαφνα κακός, καὶ τὴν ἐσφιγγε δυνατὰ, καὶ δὲν τὴν ἄφινε νὰ φύγῃ... Καὶ νὰ, μὲς ἔστὴν ὥρα, ἀρχίζει ξανά ὁ σεισμός, καὶ τραντάζεται τὸ καμπαναριό, καὶ κτυποῦν οἱ καμπάνες... Νὰ φύγουν, νὰ κατεβοῦν, νὰ γλυτώσουν!... Μὰ ὄχι! Ἡ Ἀγγελικὴ ξέρεε τώρα τί τὴν περιμένει κάτω ἔστὸ πλάτωμα... Τί, τὰ ἴδια θὰ εἶχαν πάλι; Νὰ τοὺς ἰδῇ ὁ κόσμος, νὰ φρυάξῃ ἢ γειτονεῖα, νὰ τοὺς ἀρραβωνιάσουν σχεδὸν μὲ τὴ βία, κ' ἔπειτα νὰ μὴ θέλῃ ὁ γέρος καὶ νὰ τοὺς χωρίσῃ; Κι' ὁ Τάσης νὰ τῆς φύγῃ μακριά, καὶ νὰ τὴν ἀφίση μ' ἕνα γράμμα χωρὶς ἐλπίδα;...

— Ὅχι, ὄχι, τοῦ ἔλεγε νὰ μὴν κατεβοῦμε, νὰ μείνουμε ὄω... Ὁ σεισμός θὰ περάσῃ... καλλίτερα νὰ σκοτωθοῦμε παρὰ νὰ μᾶς ἰδοῦν!...

Ὁ Τάσης τὴν ἔσερνε κ' ἐκεῖνη ἀντιστεκόταν μ' ὅλη της τὴ δύναμι. Τί ἀγωνία!

— Καλὰ λοιπὸν, φεύγω μοναχός μου! τῆς κάνει.

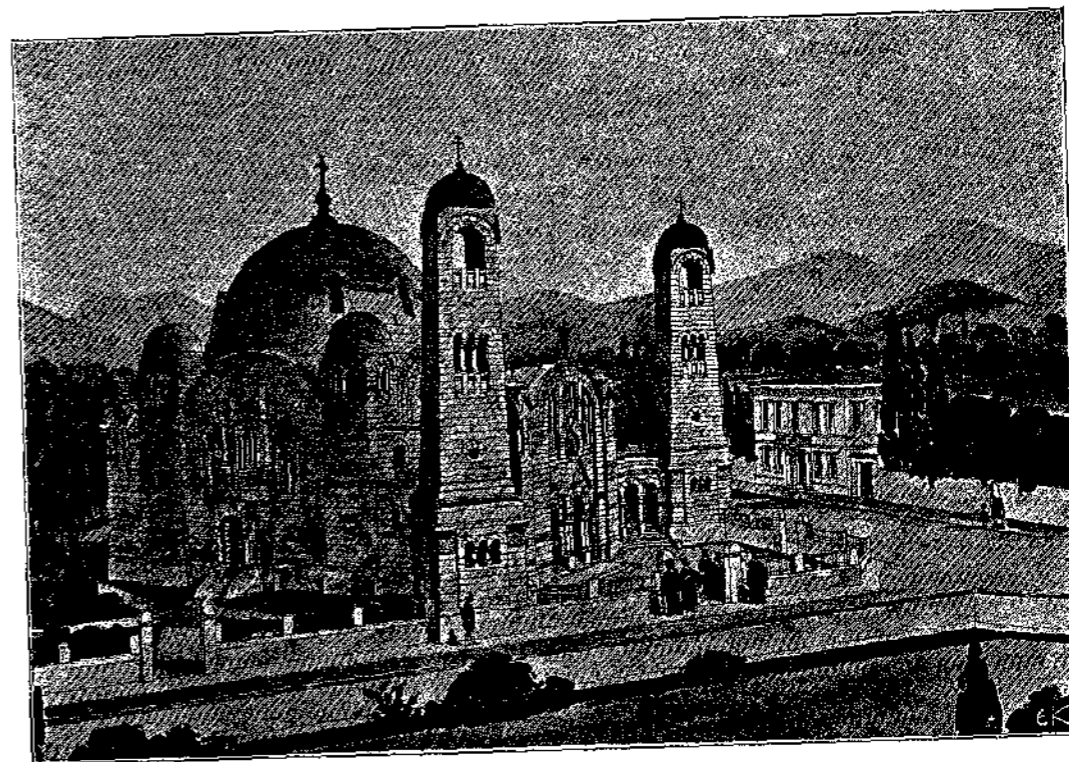
Κ' ἐρροβόλησε τὶς σκάλες ὁ Τάσης καὶ τὴν ἀπαράτησε μοναχῆ. Καὶ ὁ σεισμός ξακολουθοῦσε, καὶ τὸ καμπαναριό τρανταζόταν σὰ δαιμονισμένο, κ' ἀρχισε κηόλα νὰ γκρεμίζεται, καὶ τὰ λιθάκια βροχῆ, κ' οἱ ἀσβέστες, καὶ τὰ ξύλα, καὶ τὰ σίδερα ἀκόμα νὰ πέφτον ἀπάνω της. Καὶ δὲν ἔφυγε, παρὰ γονάτισε κ'εὶ χάρω, κ' ἔπεσε μπρούμυτα, κ' εἶπε: «ἄς πεθάνω! καλλίτερα! ἐγὼ θέλω νὰ πεθάνω! ἄς μὲ πεθάνῃ ἔτσι ὁ Θεός!» Ὅτι τὸ εἶπε, κ' ἔν' ἀγκωνάρι ἔπεσε ἀπάνω της, καὶ τὴν ἐπόνεσε πολὺ, καὶ τὴν ἐξύπνισε...

Τότε κατάλαβε πὼς δὲν ἔβλεπε ὄνειρο. Ἦταν ἀληθινὰ πλாகωμένη μὲ τὰ ἐρείπια τῆς καμαρούλας της. Πέτρες, ἀσβέστες, κεραμῖδια, ξύλα, ὄλ' ἀπάνω της βουνο. Θαμμένη ζωντανὴ καὶ βαρεῖα κτυπημένη, θὰ πέθαινε σὲ λίγο. Καὶ μόλις ἐπρόφθασε νὰ συλλογιθῆ καὶ νὰ πῆ ἀπὸ μέσα της: «Θέ μου, σ' εὐχαριστῶ!» — ἔξεψυχησε.

Ἦταν ὁ δεύτερος σεισμός, ὁ μεγάλος, πού ἀποτελείωσε τὴ συμφορὰ τοῦ πρώτου, ὅταν πιά οἱ κακόμοιροι οἱ νησιώτες εἶχαν ἀρχίσει νὰ τὸν ξεχνοῦν, κ' ἀπογκρέμισε τὰ ρημαγμένα τους σπίτια, καὶ κατὰστρεψε ὅλη τὴ χώρα. Ὁ πρῶτος ἦταν παιγνίδι μπροστὰ ἔς αὐτόν! Σκοτώθηκαν τότε καὶ ἄνθρωποι. Μ' ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ παπᾶ Στέλιου τοῦ Μυλωνᾶ κ' ἀπ' ὅλη τὴ γειτονεῖα του, ἄλλος δὲν ἐσωτώθηκε κανεὶς, παρ' ἢ Ἀγγελικὴ ἢ μελλοθάνατη.

Ἀθήναι, 15-17 Μαΐου 1908.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

[ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΩΝΟΣ ΕΝ ΣΠΑΡΤῆΙ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

ΤΟ ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

I

Μοῦ ἔδλεγες, μοῦ ἔδλεγες, προφήτισσα γλυκειά,
Πῶς ἡ ἀγάπη 'νε κι' αὐτὴ σὰν παραμῦθι
Μοιραῖα κι' ἐμεῖς τὸ ἐξήσαμε σὲ μὰ τρελλὴ νύχτιά
Κι' ἐπέρασε γιὰ σὲ κι' ἀλημονήθη.

Καὶ τώρα ἐνα χαμόγελο σ' ἀπόμεινε καλὸ
Σύντριμμα ὠραῖο ἐνὸς ναοῦ ποῦχαμ' ὑψώσει
Καὶ καρτεράω ἀδύναμος τὸν καταλύτη ἐχθρὸ
Νάρθη κρουφὰ κι' αὐτὸ ν' ἀποτελειώση.

II

Τῆς νύχτας μαῦροι στοχασμοὶ μὲ τὴν ἀγγὴ ὡς σκορπίζουν.
Τὰ σκόπη ἀφοῦ συντάραξαν μ' ὄνειρα μαγεμένα
Εἰρωνικὰ καὶ τραγικὰ τὸν ὕπνο τῶν ἀνθρώπων
Σὰν γνέφια τώρα φεύγουνε ἀπ' ἄνεμο διωγμένα.

"Ἐλα, ὦ ἀδερφή τῶν λουλουδιῶν καὶ κόρη τῆς ψυχῆς μου,
"Ἄνοιξε τὰ ματάκια σου πρὸς τὴ καρὰ τῆς ζῆσης
Καὶ μὲ τ' ἀγνὰ τὰ χέρια σου ποῦ ἀσπρολογοῦν σὰ ῥόδα
Κάτω στὸν κῆπο τῆς ἀγγῆς τὰ ῥόδα νὰ ξυπνήσης.

A. ΜΑΥΡΟΥΑΝΣ

ΑΠΟ ΤΑ "ΝΑΙΟΓΕΡΜΑΤΑ."

ΝΥΧΤΙΑΤΙΚΟ

Τοῦ φίλου Π. Ζητουνιάτη

... ἀπόθετο καὶ καλὸν ὕδωρ.
[Ἡ τελευταία Πυθία].

Ἄπ' τὴν ψυχὴ μου τί γενῆκαν οἱ ὄνθμοι;
Ἄπ' τὴν καρδιά μου τί γενῆκαν οἱ ἀγάπες;
Ἄπ' τὴν ζωὴ μου τί γενῆκαν οἱ καῦμοι
καὶ τὰ τραγοῦδια;

— Τὰ τραγοῦδια σου ὄλα τὰρες
κι' ὄλοι σὲ φαρμακεῦσαν οἱ καῦμοι
καὶ σὲ ὀημάξαν ὄλες οἱ γλυκὲς ἀγάπες,
σβύσαν κ' οἱ χρυσοφτέρωτοι ὄνθμοι
σὲ κάποιες μαῦρες, μαῦρες θάλασσες...

— ὦ θρηῆνοι!

Καὶ τώρα;

— Ἦσκιος ἐσὺ τοῦ Τίποτ' ἔχεις μείνη!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Υπάρχει δυστυχῶς ἀκόμη ἡ πλάνη περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, ὅτι ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ τόσον ὡς πρὸς τὰ δημόσια κτίρια ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀστικὰς κατοικίας, εἶνε ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἔθνος.

Ἄν ἐξαιρέσωμεν ἐν τούτοις τὰς κάπως ἐλιτυχεῖς μιμήσεις τῶν ἑλληνικῶν ρυθμῶν ὑπὸ τοῦ Βιενέζου ἀρχιτέκτονος Χάνσεν, τοὺς ὁποίους μεθήρησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἄλλα τινὰ κτίρια τῶν Ἀθηνῶν, ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἀπὸ ἀπόψεως καλλιτεχνικῆς, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ εἰμὴ ἐλάχιστα κτίρια μὲ καλαισθησίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν φῶς καὶ τὰς παραδόσεις τῆς φυλῆς μας.

Προσπάθειαι τινὲς τοῦ αἰοιδίμου ἀρχιτέκτονος Κωνσταντίνου, ἐνὸς ἀληθινοῦ καλλιτέχου, δὲν εἶνε βέβαια ἐπαρκεῖς διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνος. Ἐνῶ δὲ τὸ ἑλληνικὸν σπιτι σιγὰ σιγὰ ἤρησε κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον ἥλιον τῆς Ἀττικῆς νὰ λαμβάνῃ μορφήν, σχῆμα, ὑπόστασιν ἀνάλογον μὲ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν μας, οὐδεὶς ἐβοήθησεν ὅσον ἔπρεπε καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὅπως καὶ αὐτὴ ἐρηγεύσῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν μας ζωὴν. Ἐχομεν καὶ ἡμεῖς πῶθους καὶ ὄνειρα νὰ ἐξυπηρετήσωμεν, καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἦτο ἄδικον πρὸς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γενεάν, ἂν δὲν ἐφροντίζαμεν νὰ παραδώσωμεν εἰς αὐτὴν τοῦλάχιστον μίαν κατοικίαν, διὰ νὰ ζῆσῃ μὲ μεγαλειέταν αὐτενέργειαν μέσα εἰς τὴν κάλιν αὐτὴν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

Δὲν ἐδόθη εἰσέτι ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὸ σπουδαιότατον αὐτὸ ζήτημα. Πλησιάζει μία ὀλόκληρος ἑκατονταετηρίς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς μας, καὶ τὸ ἑλληνικὸν σπιτι, ἀφοῦ τετρακόσια χρόνια κάτω ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ κατακτητοῦ διετήρησε τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, δὲν ἠδυνήθη ὑπὸ τὸν ἐλεύθερον ἥλιον νὰ δημιουργήσῃ σύμφωνα μὲ τὴν ζωὴν μας, τὴν ζωὴν τοῦ Ἑλληνος. Ἴδου διατί βλέπομεν μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν παραμόρφωσιν ὄλων τῶν ρυθμῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἑλληνικῶν, τοὺς ὁποίους φυσικὰ κατὰ προτίμησιν χειρίζεται ὁ Ἑλληνας.

Ὁ ἀρχιτέκτων ὡς ἐκ τούτου περιορίζεται εἰς κακοτέχνους ἀπομιμήσεις, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ δημιουργήσῃ, περιορίζεται εἰς τὴν ἐπιπολαιότητα μεθ' ἧς ἡμεῖς οἱ νεώτεροι οἰκοδομοῦμεν τὰς κατοικίας μας. Οὐδεμίαν ἀναλογία τηρεῖται ἢ κἀθετος καὶ ἢ ὀριζόντιος ποτὲ ἄλλοτε μέσα εἰς τὴν καθαρότητα καὶ διαύγειαν τῆς ἀτμοσφαιρας μας δὲν ἐγελοιοποιήθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Ἐνῶ δὲ ἡ κλασικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΖΑΧΟΣ

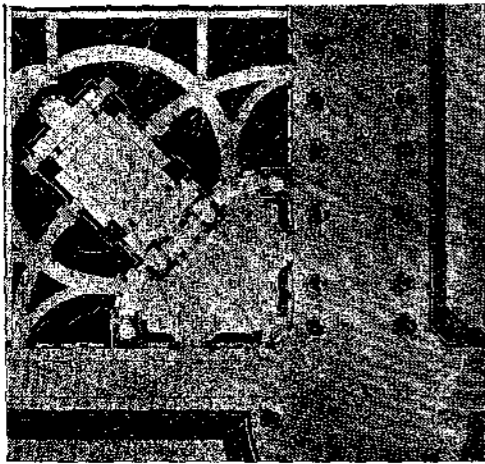
καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων δὲν ἠμποδίσεν τὸ Βυζάντιον νὰ δημιουργήσῃ ἕνα εὐγενὲς ρυθμὸν, περισσότερο σύμφωνον μὲ τὸν τότε πολιτισμὸν, εἰς ἡμᾶς τοὺς κακοὺς μιμητὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους παρασύρει ὁ ψευδὴς ἐγωϊσμός τῆς ἑλληνικῆς μας καταγωγῆς, ἕνα μόνον κατώρθωσεν ἡ μεγάλη ἐκεῖνη ἐποχὴ, νὰ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημα, καὶ νὰ μᾶς στερήσῃ μετὰ τετρακοσίων ἐτῶν σκλαβιά τὸ δικαίωμα νὰ δημιουργήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ σπιτι μας ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους, τοῦ κλίματος καὶ τῶν σημερινῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐὼς ὅτου δὲ ἔλθῃ καὶ διὰ τὸν ἀνθρώπον ἡ εὐτυχῆς ἐποχὴ ὅπου τὸ κοσμοπολιτικὸν πνεῦμα θ' ἀνατρέψῃ καθε φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας, καλὸν εἶνε ὅπως καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες φροντίσωμεν, ὅπως πράττουν καὶ ὄλα τὰ ἔθνη, διὰ τὴν ῥυθμίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ.

Ἐὰν παρατηρήσῃ τις ἐπισταμένως τὰς κατοικίας καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς τέχνης τῶν ἀγρίων, θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς γύρω τῶν φύσεως εἶνε καταφανὴς εἰς τὰ πράγματα τῆς ἀνάγκης μόνον ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, χειρότεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγρίων, μιμούμεθα ἀκαλαισθητικῶς καθε ξενότροπον τεχνούργημα.

Ένας από τους νέους Έλληνες αρχιτέκτονες οι οποίοι εμφορούνται από την ιδέα του καλού δια την δημιουργίαν του ελληνικού σπιτιού σύμφωνα με τὰς ἀρχὰς τὰς οποίας πάντοτε υπεστήριξαν τὰ «Παναθήναια», εἶνε καὶ ὁ ἐκ Μακεδονίας, τῆς ἑλληνικωτάτης ἐπαρχίας Μοναστηρίου, καταγόμενος Ἀριστοτέλης Ζάχος.

Ὁ Ζάχος εἶνε ἀρχιτέκτων καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ εἰς τὸ ἐκεῖ Πολυτεχνεῖον, κατόπιν εἰς τὴν Στουτγάρδην καὶ τέλος εἰς Καρlsruhe ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Durm, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἄλλοτε ἐκάλεσεν ὅπως μελετήσῃ τὴν στερεώσιν τοῦ Παρθενῶνος. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του, ὁ Durm παρέλαβε τὸν Ζάχον εἰς

ΚΑΤΟΥΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΩΝΟΣ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

τὸ Ὑπουργεῖον τῶν δημοσίων ἔργων ὡς πρῶτον του βοηθόν, ἐκεῖ δ' ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεῖξῃ τὸ ἀληθῶς ὑπέροχον τάλαντόν του, δικαιώνων τὰς προβλέψεις τοῦ καθηγητοῦ του ὁποῖος ἔγραφεν εἰς τὸ πιστοποιητικόν του ὅτι «ὁ Ζάχος εἶνε κατ' ἐμὲ εἰς καλλιτέχνης μεγάλης ἰδιοφυΐας, εὐφυῆς εἰς τὸ σχέδιον, καὶ εἰς τοὺς χρωματισμοὺς ἐπιδέξιός ἀρχιτέκτων». Ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη ἐργασθεὶς παρὰ τῷ Durm, ταχέως καὶ ἐπανεπιμημένως προεβιβάσθη, ἐργασθεὶς εἰς διάφορα δημόσια κτίρια, ἴδια δὲ εἰς τὴν περιφημὸν βιβλιοθήκην τῆς Ἀιδελβέργης.

Ὁ Ζάχος ἦλθε τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 καὶ κατετάχθη ὡς ἐδελοντῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, πολεμήσας μετὰ τὸν ἅγιον. ἐκεῖνον ἐνθουσιασμὸν τὸν ὁποῖον ἔχουν μόνον ὅσοι αἰσθάνονται ἀληθῆ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην. Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔλαβε καὶ τὴν πρῶτην εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ ἐκ τοῦ πλη-

σίον τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὸ ἔργον του, ποῖαι ἦσαν αἱ ἀφορμαὶ τῆς σιασιμότητος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς νεοελληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

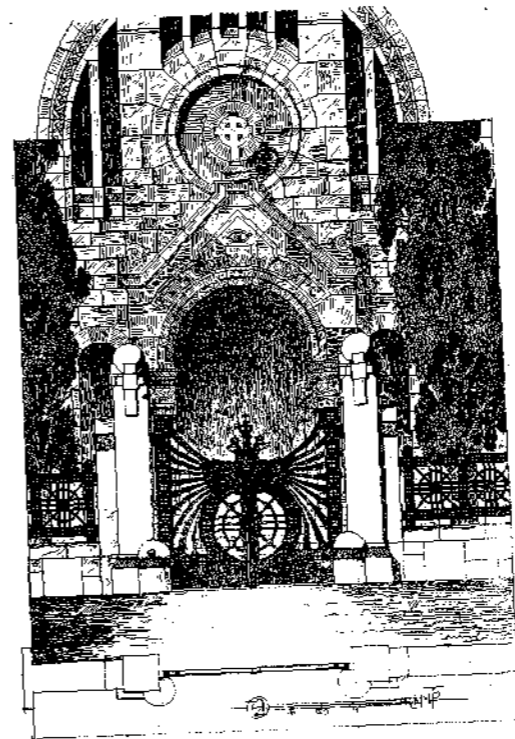
Ἐπανελθὼν εἰς Γερμανίαν εἰργάσθη μετὰ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς του ψυχῆς καὶ εἶδε τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του ταχέως ἀναγνωριζομένους ἀπὸ τοὺς ἰκανωτέρους ἀρχιτέκτονες τῆς Γερμανίας. Ὁ Durm ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ἔλαβε πείραν τῆς ἰκανότητός του, μετὰ ἐνθουσιασμὸν τὸν συνίστα εἰς τὴν γερμανικὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἰδιαίτερος τὸν ἀμείψῃ διὰ τὴν πολυτιμὸν συνεργασίαν του εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀιδελβέργης.

Τὸ 1906 ὁ Durm ἐπιχειρήσας ταξείδιον ἐπιστημονικῶν μελετῶν ἐν Ἑλλάδι, παρέλαβε τὸν Ζάχον ὡς βοηθὸν καὶ συνοδὸν τοῦ ταξιδίου του.

Ἡ βάση τῆς τέχνης τοῦ Ζάχου εἶνε ὅπως κάθε ἀληθινοῦ καλλιτέχνου, ἡ αἰσθητικὴ δημιουργία. Γνωρίζει ὅτι τὸ ὄραϊον πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀστείρευτον πηγὴν τῆς φύσεως καὶ διὰ τοῦτο μελετᾷ αὐτὴν κατὰ προτίμησιν, μὴ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὰς ξενικὰς ἀπομιμήσεις. Ἐχει ἐν ἑαυτῷ ἕξ ἐνστικτοῦ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ γνωρίζει περισσότερον παντὸς ἄλλου ὅτι ὁ καλλιτέχνης εἶνε προτιμώτερον νὰ μελετᾷ τὴν ἀδολὸν καὶ ἀμυγῆ ψυχὴν τοῦ Ἑλλήνος χωρικοῦ διὰ νὰ δημιουργήσῃ μαζί μετὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τὸ ἑλληνικὸν σπῆτι τὸ ὁποῖον καρτερεῖ ἀκόμη τὸ ζήτημα μιᾶς ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Ζάχος ἀκολουθεῖ τὰς ἀρχὰς τῶν καλλιτέρων ἀρχιτεκτόνων τοῦ κόσμου ὡς πρὸς τὸν ἔθιμον τῶν οἰκιῶν. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα σήμερον εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον νὰ μιμῆται τοῦ ἄλλου τὴν κατοικίαν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀρχιτέκτων, ὁ θέλων πράγματι νὰ ὠφελήσῃ τὸν τόπον του, οφείλει νὰ γνωρίσῃ κἀπὼς τὸν ἰδιαιτέρον βίον τοῦ ἀτόμου, τὰς συμπαθείας του, τὰ ἰδανικά του, τὰς σκέψεις του, τὰς συνηθείας, καὶ ἀπὸ τὸ σύνολον αὐτὸ νὰ συναγάγῃ τὰ κατάλληλα στοιχεῖα ὅπως δημιουργήσῃ τὸν ἔθιμον τῆς ζωῆς εἰς τὴν κατοικίαν του. Οὕτω μόνον θὰ γεννηθῇ τὸ κατάλληλον οἶκισμα τὸ ὁποῖον θ' ἀποτελῇ τὸ ἰδιαιτέρον σκῆνωμα τῆς χαρᾶς ἢ τῆς λύπης μας, ὁ δὲ ἔθιμος πού θὰ τὸ περιβάλλῃ θὰ πηγάζῃ ἀπὸ τὸν ἔθνικὸν χαρακτήρα.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὸ σύνολον εἶνε τὸ πᾶν ἀλλὰ τίποτε δὲν εἶνε ἀνάξιον προσοχῆς μέσα εἰς ἓνα σπῆτι. Ἡ ἐστία ἔχει τὴν αὐτὴν καλλιτεχνικὴν σημασίαν τὴν ὁποῖαν ἔχει ὁ θρυγῶς ἢ τὸ ἀέτωμα οὐδεὶς δὲ ἀρχιτέκτων θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ ἂν δὲν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς ἐνιαίου ἔθι-

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΚΙΓΚΑΙΔΩΜΑ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΩΝΟΣ
ΕΝ ΣΠΑΡΤῃ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

μοῦ τόσο ὡς πρὸς τὸ ὅλον ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰ μέρη οἰουδήποτε κτιρίου.

Ὁ Ζάχος μελετῶν διαρκῶς τὴν ἑλληνικὴν φύσιν καὶ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις δὲν ὤκνησε περιοδεύων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ν' ἀποταμιεύσῃ γνώσεις πολυτίμους. Ἐξετάζων διὰ τῆς τέχνης τὴν ζωὴν τοῦ Ἑλλήνος μέσῳ τῶν αἰώνων, ζητεῖ νὰ δημιουργήσῃ τύπον ἑλληνικοῦ ἔθιμου σύμφωνα μετὰ τὸ κλίμα μας, ἀπηλλαγμένον ὅλων ἐκείνων τῶν ἐλαττωμάτων μετὰ τὰ ὁποῖα ἡ τέχνη τοῦ βορρᾶ ζητεῖ νὰ κατακτήσῃ τὴν ὄραϊαν κατρίδα μας.

Ἐν ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδουν ἐγειρόμενον οἱ μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦντες τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἶνε καὶ ὁ ἐν Σπάρτῃ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νίκωνος.

Ὁ ναὸς οὗτος εἶνε ἔργον πρωτότυπον. Δὲν ἐμιμήθη ὁ ἀρχιτέκτων ἄλλας ἐκκλησίας ἀλλ' ἐμελέτησεν κατὰ βάθος τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ τὸ περιβάλλον διὰ νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἐκκλησίαν βυζαντινοῦ τύπου διὰ τοὺς συγγρόνους του. Ὁ ναὸς οὗτος ἐνῶ ἐξυπηρετεῖ τὴν θρησκευτικὴν ἀνάγκην καὶ ὅλην τὴν ἀνετον μεγαλοπρέπειαν ἐλευθέρων πολιτῶν ὑμνούντων τὸ θεῖον.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη ἠκολούθησε καὶ αὕτη τὰς τάχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τοὺς πρώτους

χριστιανικοὺς χρόνους οὐδεὶς τύπος ἀρχιτεκτονικῆς ἀνεράνη μόλις τὸν Γ' αἰῶνα μ.Χ. ἤρχισαν νὰ μεταβάλλονται οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τῶν Ἑθνικῶν εἰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας, καὶ ἀναφαίνεται ἡ Βασιλικὴ ὁ πρῶτος χριστιανικὸς τύπος τῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν ΣΤ' περίπου αἰῶνα ἐφευρέθη ὁ ἱερὸς θόλος καὶ καθορίζεται ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ μέχρι τοῦ 9^{ου} αἰῶνος ὅτε ὑπερίσχυσαν καὶ οἱ ὑπέρημαχοι τῶν ἁγίων εἰκόνων κατὰ τῶν εἰκονομάχων καὶ ἐγείρεται τὸ εἰκονοστάσιον χωρίζον οὕτω τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Βήματος. Ἡ πρόδος αὕτη τοῦ βυζαντινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τύπου ἐξηκολούθει μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Τούρκων, 1453. Ἐκτοτε μέχρι σήμερον ἐπὶ τῶν σπανίων ἐξαίρεσεων ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη ἐλάχιστα κτίρια ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄξια λόγου.

Ὁ Ζάχος εὐτυχῆς κατὰ τὴν σύλληψιν τοῦ ἔργου του ἠδυνήθη τηρῶν ὅλους τοὺς ὅρους τῆς χριστιανικῆς τέχνης, νὰ δημιουργήσῃ ἔργον ἁρμονικὸν ἐν τῷ συνόλῳ, ἄρτιον εἰς τὰ μέρη, καὶ ἐν τῇ πρωτοτυπίᾳ του νὰ διατηρῇ τὴν ἀνά-

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΥ ΤΟΥ ΗΓΙΩΝ
ΝΙΚΩΝ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

μνησιν τῶν ὀραιότερων βυζαντινῶν ναῶν τῆς παραδόσεως. Ἴδου διατί καὶ ἡ γνωμοδότησις τῆς διὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον ἐπιτροπῆς ἀποφραίνεται «ὅτι ἡ παρὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ζάχου συνταχθεῖσα μελέτη, οὐ μόνον εἶνε ἡ ἀρίστη πασῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως τυγχάνει μελέτη, ἀγρία καὶ πλήρης, βυζαντινοῦ ναοῦ».

Ἡ καλλιτεχνική ἐν τούτοις ἰδιοφυΐα τοῦ Ζάχου καταφαίνεται μὲ ὄλην τὴν ἔντασιν αὐτῆς εἰς τὴν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων.

Τὸ χρῶμα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν πηγάζει πρῶτον μὲν καὶ κυρίως ἀπὸ τὰς ὕλας ἃς θὰ μεταχειρισθῇ ὁ ἀρχιτέκτων, πέτρα, μάρμαρον,

ΣΚΙΤΣΟ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ Α. ΖΑΧΟΥ

ΕΣΤΙΑ — ΥΠΟ Α. ΖΑΧΟΥ

ξύλον, σίδηρος, χαλκός κλπ. καὶ δεύτερον ἀπὸ τὴν διακοσμητικὴν καλαισθησίαν αὐτοῦ.

Ὁ Ζάχος εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἶνε ἀληθῆς ἀριστοτέχνης. Ὀλίγοι ἀρχιτέκτονες γνωρίζουν τὴν σημασίαν τὴν ὅποιαν ἔχει διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὸ χρῶμα, θυθμιζόμενον ἀναλόγως τῆς ὕλης ἐκάστου μέρους. Πολλάκις ὁ ἀρχιτέκτων εὐρισκόμενος ἐν ἀμυχανία, ἐκάλυψε δι' ἐλαιοβαφῆς δλόκληρον ἐπιφάνειαν φυσικῶν μαρμάρων καὶ τάνάπαλιν, ἀπεμμήθη δι' ἐλαιοχρωμάτων μάρμαρον ἢ ξύλον εἰς μέρη τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀπλή ἐπιφάνεια τοῖχου.

Ὁ Ζάχος, φύσει καλλιτέχνης μᾶς δίδει τὴν ἐλπίδα δι' ἀποβῆ ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς παρ' ἡμῖν ἀναβιώσεως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

γλύπτης

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΟΥΡΚΟΙ

Ὅταν ὁ Σουλτάνος πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπασιατικοῦ κινήματος τῶν νεοτούρκων ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν λαὸν τὸ Συνταγματικὸν πολίτευμα, ἐκ τῶν ἐθνότητων ἐκεῖνη ἦτις ἀμέσως ἐνθουσιάσθη καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐδραίωσιν τοῦ νέου πολιτεύματος ἦτο ἡ Ἑλληνική. Εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸ φιλελεύθερον τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας οἱ νεοτούρκοι ἐβάσισαν ὅλας τὰς ἐλπίδας. Τὴν μεταπολίτευσιν ὁ Ὀθωμανικὸς λαὸς τὴν ἀπεδέχθη ψυχρῶς διότι δὲν ἐγνώριζε περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Μόνον εὐαρίθμοι νεοτούρκοι καὶ αἱ συμπαγεῖς μάζαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τόσοσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ κατήχησις εἰς τὰ Τουρκικὰ τεμένη περὶ τοῦ νέου πολιτεύματος, ἤπλωσαν τὰς νέας ἰδέας καὶ ἐξησφάλισαν τὸν θάνατον τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Ἄνευ τῶν Ἑλλήνων, εἶνε ζήτημα, ἂν θὰ ἦτο δυνατόν μετὰ τὴν ταχύτητα οἱ νεοτούρκοι νὰ κατώρθωναν τὴν παγίωσιν τοῦ νέου καθεστώτος, μολοντί εἰς τὸ Γιλδίξ δὲν εὗρον οὐδεμίαν σοβαρὰν ἀντίστασιν, ἀφοῦ τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα, ὡς ἐκ τῆς ἀλληλοκατασκοπειᾶς, ἦτο ἀπλούστατα ἕνας πύργος παιγνιοχάρτων στημένος εἰς μίαν ἀερογιαλιάν, ὁ ὅποιος ἐσκορπίσθη εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος μετὰ τὴν πρώτην δυνατὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ. Μὲ αὐτὸ δὲν θέλω νὰ εἶπω ὅτι τὸ ἔργον τῶν νεοτούρκων εἶνε μικρὸν· ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ τόσοσιν μέγα ὅσον τὸ φαντάζονται καὶ τὸ πιστεύουν. Καὶ δὲν εἶνε μέγα διότι δὲν πρόκειται περὶ τῆς καταστροφῆς ἐνὸς οἰκοδομήματος μόνον. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀνεγέρσεως ἐτέρου ἔχοντος ὡς θεμέλια τὰς νέας ἰδέας καὶ ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ. Τῶν θεμελιῶν τούτων στεροῦνται παντελῶς οἱ νεοτούρκοι, καὶ ὅπως εἶπεν ὁ διορατικὸς καὶ πολιτικώτατος τὸν νοῦν Ἰωακείμ ὁ Γ', στεροῦνται καὶ τοῦ καταλλήλου πολιτικοῦ ἀρχιτέκτονος ὅστις θὰ ἠδύνατο ν' ἀνεγείρη τὸ νέον πολιτικὸν οἰκοδόμημα. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ λεπτὸν ζήτημα δὲν τὸ ἀντελήφθησαν οἱ νεοτούρκοι. Τούτῳ ἐμέθυσεν ἡ ἐπιτυχία καὶ δὲν ἐπρόσεξαν τριγύρω των. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέθης ὅμως δὲν εἶνε εὐχάριστα διὰ τοὺς ὕμεις ὀργανισμοὺς, πολὺ περισσότερον διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ὅπως εἶνε τὸ Τουρκικὸν ἔθνος. Τριγύρω των εἶνε οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀραβες, φυλαὶ μὲ ἰστορίαν καὶ πολιτισμὸν τὸν ὅποιον δὲν εἶχε ποτὲ ἡ Τουρκικὴ φυλή. Οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἰσραηλιταὶ ἐπίσης. Καὶ αἱ ἐθνότητες αὗται ἂν ποθοῦν εἰλικρινῶς τὴν ἀναβίωσιν τῆς Τουρκίας, δὲν τὴν ποθοῦν μόνον διὰ τὴν Τουρκίαν ἀλλὰ καὶ δι' ἑαυτὰς. Διὰ τὴν πρόδοσιν των τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν, ἡ ἐξασφάλισις τῶν

ὁποίων θὰ συνετίγη τὴν πρόδοσιν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τοιαύτας ὅμως τάσεις πρὸς κοινὴν συνεργασίαν τῶν νεοτούρκων μὲ τὰς ἄλλας ἐθνότητας καὶ ἰδίως τὴν Ἑλληνικὴν ὡς πολυπληθεστέραν, πλέον ἐκπολιτιστικὴν καὶ φιλελεύθερον, καὶ ὡς φιλοξενούσαν ἐπὶ τῆς μητρῶας γῆς τοὺς τουρκικοὺς πληθυσμοὺς, δὲν τὰς εἶδομεν μέχρι τοῦδε, οὔτε ὑπάρχει ἐλπίς νὰ τὰς ἴδωμεν εἰς τὸ μέλλον. Εἶνε δὲ ὀδυνηρὸν πῶς οἱ ἐν Ἀθήναις μὲ τὸν ἀκρατὸν φιλοτουρκισμὸν των, πιστεύουν ἀκόμη εἰς μίαν τοιαύτην σύμπραξιν καὶ συνεργασίαν. Φιλελεύθερον ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν ἐκ κληρονομικότητος, ἐπίστευσεν ὅτι χάριν τῶν κοινῶν συμφερόντων οἱ νεοτούρκοι ὡς πρόδρομοι νέων ἰδεῶν θὰ εἶχον τὴν διορατικότητα ν' ἀντιληφθοῦν τὰ πράγματα οἷα εἶνε, καὶ ὅτι θὰ εἶχον ἀπορρίψῃ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Δυστυχῶς αὐτὸ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ, οὔτε σήμερον ἀλλ' οὔτε αὔριον, διότι οἱ νεοτούρκοι δὲν εἶναι, οὔτε φύσει ἀλλ' οὔτε θέσει φιλελεύθεροι. Δι' αὐτοὺς τὸ νέον πολίτευμα εἶναι ἀλλαγὴ ἐξωτερικοῦ ἐνδύματος ὄχι καὶ ψυχῆς. Μὲ ἄλλους λόγους δι' ὅσους γνωρίζουν βαδύτατα τὸν τουρκικὸν χαρακτῆρα, ἡ μεταπολίτευσις εἶναι ὅτι «ἐθύμωσεν ὁ Μανωλιὸς καὶ ἔβαλε τὰ ρούχα ἀλλοιῶς».

Μερικοὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀτυχῶς, ἠθέλησαν νὰ παραλληλίσουν τὴν ἐπελθούσαν πολιτικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν Τουρκίαν, μὲ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ὁ παραλληλισμὸς αὐτὸς ἀναμφιβόλως εἶναι ἐσφαλμένος. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις εἶχε θέσει τὰ συμφέροντα τῶν ὄλων ὑπεράνω τῶν συμφερόντων τῶν πολλῶν καὶ ἐδῶ ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον τῆς, ἐνῶ ἡ ἐν Τουρκίᾳ μεταπολίτευσις δὲν φέρει τοιοῦτον χαρακτῆρα. Οἱ νεοτούρκοι ἀνέγνωσαν τὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως, δὲν ἐνεκολπώθησαν ὅμως τὰς ὕμεις ἰδέας τῆς, ἀφοῦ τὸ ὄνειρον των ἦτο νὰ θέσουν μόνον τὰ νεοτουρκικὰ των συμφέροντα ὑπεράνω τῶν συμφερόντων τῆς κλίμας τοῦ Γιλδίξ. Πέραν τούτου οὐδὲν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἑλληνισμὸς δικαιοῦται νὰ δυσπιστῇ εἰς ὅλας τὰς συνταγματικὰς ἐπαγγελίας τῶν νεοτούρκων. Ὡσαύτως καὶ ἡ Εὐρώπη, «ἡ ὅποια κατὰ τὸν Ἀχμέτ Ριζᾶ, ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ νεοτουρκικοῦ κοιτάτου, ἐγγιλιματεῖ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας ὡς προκαλοῦσα ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας καὶ μὴ συνεργαζομένη μετὰ τῶν νεοτούρκων πρὸς ἀναγέννησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους». Ὁ Ἀχμέτ Ριζᾶ ὅμως βλέπει τὰ πράγματα ὡς Τούρκος καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν μεμφθῇ.

Ἡ Εὐρώπη ἐν τούτοις ὡς στοιχεῖον ἐπολιτιστικὸν «ἐγκληματεῖ μὴ καταλύουσα, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Φρήμαν, εἰς τὸ βαθυστόχαστον ἔργον του, οἱ «Τούρκοι ἐν Εὐρώπῃ» τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν καὶ μὴ παραδίδουσα χώρας καθαρῶς Ἑλληνικὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας». Διότι ἀναγέννησις τῆς Τουρκίας ἐφ' ὅσον αὐτὴ βασίζεται ἐπὶ τοῦ θεοκρατικοῦ νόμου δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ. Θὰ ἦτο ἐφικτὴ τοιαύτη ἀναβίωσις ἂν εἰλικρινῆς συνεργασία Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων ᾤδηγεῖ εἰς τὴν συναρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας τὰ δύο στοιχεῖα Ἑλληνικὸν καὶ Ὀθωμανικόν. Τοιαῦτα σκέψεις ὁμοῦ δὲν ἐπεκράτησαν οὔτε θὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Ἀλεξαντίας οἱ Νεότουρκοι, στερούμενοι πολιτικῆς πείρας, ἔσπευσαν διὰ τῶν πράξεών των καὶ μᾶς προειδοποίησαν πολὺ ἔνωρις περὶ τῶν παντουρκιστικῶν των βλέψεων.

Ἄλλ' ἓνα ἔθνος ὅπως τὸ Τουρκικόν, στερούμενον ἐπολιτιστικῶν χυμῶν καὶ θεοκρατούμενον ἀκόμη εἰς τὸν 20ὸν αἰῶνα, εἶνε πολλὴ δυσχερὲς καὶ προαπαιτεῖται μεγίστη ψυχικὴ δύναμις διὰ τὴν ἀπορροφήσιν καὶ συγχωνύσιν ἐν ἑαυτῷ ἄλλας φυλάς, πολὺ προοδευτικώτερας καὶ ἰδίως τὴν Ἑλληνικὴν. Οἱ νεότουρκοι πιθανὸν νὰ κατάρθωναν τοῦτο μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν, ἂν ἠδύναντο καὶ κατάρθωναν πρῶτον νὰ θέσουν ὑπὸ τὸ πέλμα των ποδῶν των τὰς προλήψεις καὶ τὸν θεοκρατικὸν των φανατισμὸν, ὅστις εὐθὺς κάθε λάμπριν διανοητικῆς αὐτοβουλίας, καθιστᾷ τοὺς οργανισμοὺς νοθεροὺς καὶ ἐμπνέει ἰδεώδη ἐντελῶς ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον ἢ ὅποια ἐπιζητεῖ αὐτενεργοὺς νοητικὰς δυνάμεις.

Μία τοιαύτη αὐτενεργία καὶ πρωτοβουλία δὲν παρατηρεῖται εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν λαόν, ὅστις ἀπὸ πεντακοσίων ἐτῶν ἀπέδειξεν ὅτι εἶνε ξένος πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἐβεβαίωσε διὰ τοῦ τρόπου τοῦ ζῆν καὶ τοῦ σκέπτεσθαι τοὺς περὶ ἐξελίξεως τῶν λαῶν ψυχολογικοὺς νόμους. Ἐβεβαίωσε μάλιστα διὰ τῆς πολιτείας του κατὰ βαθύτερον ἀκόμη. Ὅτι ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἠθικὴ ὑπόστασις μερικῶν λαῶν προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀθεραπεύτους πληγὰς καὶ συνεπῶς ἡ δράσις των εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον προσεγγίζει εἰς τὸ τέρμα της, διότι ἐκεῖνο ὅπερ δημιουργεῖ τὴν εἰμαρμένην ἑνὸς λαοῦ, δὲν εἶνε μόνον ἡ πολιτικὴ ἀγωγή, οὔτε αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις, ἀλλ' ὁ χαρακτήρ. Καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ εἶνε διάφορος τῶν ἄλλων λαῶν. Ὡσαύτως καὶ ἡ νοητικὴ του κατάστασις. Ὁ Τούρκος παλαιὸς ἢ νέος, ἂν δὲν εἶνε ὁ Ἀχμέτ εἶνε ὁ Μεμέτ μετ' ὅλας τὰς διασταυρώσεις του, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἐκ παραδόσεως δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι εἰς αὐτὸν εἶνε στρεβλὸς καὶ ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ ἀρχεῖν,

μὲ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Ἀγγλοσάξωνος. Ὁ θανατικός ὀρισμὸς τοῦ Πλάτωνος ὅτι «Ἀρχὴ καλεῖται ἡ ἐπιμέλεια τοῦ παντός» εἶνε terra incognita διὰ τὸν Τούρκον. Καὶ διὰ τὰ βεβαιωθῆ κανεὶς περὶ τούτου, δὲν ἔχει παρὰ νὰ περιέλθῃ ὄχι ἐπὶ μακρὸν ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας διὰ τὰ ἴδη ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς ὅστις ἀξιοὶ ν' ἀρχῇ ἐπὶ ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων δὲν ἐγεννήθη διὰ μίαν τοιαύτην εὐγενικὴν ἀποστολὴν καὶ οἱ μᾶλλον ὡς ἀρχόμενος παρὰ ὡς ἀρχὸν τοῦ εἶνε ἐπιτετραμμένον πλέον ὑπὸ τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν νόμων νὰ ζῇ.

Ὁ πολὺς Μπυρνούφ, μέγας μελετητὴς τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» βαθυτάτην μελέτην κατὰ τὸ 1877 περὶ τοῦ Συντάγματος τοῦ ἐπισημειωθέντος τότε ὑπὸ τοῦ Τούρκου πατριώτου καὶ πολιτικοῦ Μιδάτ. Ἐν αὐτῇ ἀνατέμνεται ὁ τουρκικὸς χαρακτήρ καὶ δι' ἀδιασείστων ἐπιχειρημάτων ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Τούρκος εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ τ' ἀγαθὰ τῆς ἰσοπολιτείας ἀφοῦ θεωρεῖ τὸν χριστιανὸν ὡς ὄν κατώτερον ἑαυτοῦ. Ἀποφαίνεται δὲ περὶ τοῦ βραχυβίου τοῦ τότε συνταγματικοῦ πολιτεύματος ὡς μὴ προσαρμοζομένου εἰς τὰ ἦθη καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ σήμερον. Οἱ ἐνιαυτοί, βλέπετε, ἀντιγράφουν ἀλλήλους. Οἱ νεότουρκοι, ἢ μᾶλλον τὰ νεοθήρια ὡς τοὺς ἀπεκάλει σοφὸς φίλος μου ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἐννοοῦν οὔτε θέλουν ν' ἀναγνωρίσουν τοὺς χριστιανούς καὶ ἰδίως τοὺς Ἕλληνας ὡς ἴσους καὶ τὰ αὐτὰ ἔχοντας δικαιώματα μὲ αὐτούς. Τὸ σύνταγμα τὸ ἐννοοῦν καὶ τὸ θέλουν μόνον δι' ἑαυτούς, καὶ δὲν δύναται ν' ἀντιληφθῶν πῶς εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν ἀναμυγνύονται οἱ σύννομοι λαοί. Ἄλλ' οἱ νεότουρκοι δὲν θέλουν νὰ ἐννοήσουν πολλὰ πράγματα οὐδ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ψυχολογικοὺς νόμους οἵτινες διευθύνουν τοὺς λαοὺς καὶ καταδεικνύουν ὡς λέγει καὶ ὁ Gustave le Bon «ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τῶν μεγάλων αὐτοκρατοριῶν τῶν περιλαμβανουσῶν διαφόρους λαούς, εἶνε ἐφήμερος» διὰ τὰ δώσωσαν νέαν τροπὴν εἰς τὰς σκέψεις των καὶ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀναμυγνύσαν αὐτοὺς καταστροφῆν. Ἡ ζωὴ ἄλλως τε ἑνὸς λαοῦ καὶ ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ του εἶνε τὰ ὄρατὰ σημεῖα ἑνὸς ἀοράτου μὲν κόσμου ἀλλὰ πολὺ πραγματικοῦ. Τὰ ἐξωτερικὰ συμβάντα εἶνε ἡ φαινομενικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κρυμμένου μηχανισμοῦ ὅστις τὰ καθορίζει.

Καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐξωτερικῶν συμβάντων τὰ ὅποια καθ' ἐνάστην μᾶς παρουσιάζει ὁ τουρκικὸς λαός, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξάγει συμπεράσματα ἅτινα τὸν πείθουν ὅτι πρέπει νὰ

δυσπιστῆ εἰς τὰς νεοτουρκικὰς ἐπαγγελίας. Μᾶς ἐνόησαν βεβαίως πολιτικὰ συμφέροντα ἀλλὰ μᾶς χωρίζουν βαθύτατα διαφοραὶ αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται εἰς τὸν διανοητικὸν ὄργανισμὸν τῶν διαφόρων λαῶν καὶ αἰτίνας ἔχουν ὡς συνέπειαν τοῦ νὰ βλέπωμεν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον δι' ἑνὸς ἀνομοίου τρόπου. Καὶ εἶνε αὐτὰ τὰ αἷτια, βαθύτερα καὶ ἐπιστημονικώτερα, τὰ ὅποια πάντοτε θ' ἀπομακρύνουν τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ οἰαν-

δήποτε σύμπραξιν μὲ τὸν τουρκικὸν λαόν, τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Τουρκίας ὅστις, ὡς διετύπωσε μετὰ τόσης παρησίας ὁ διακεκριμένος συνάδελφος κ. Κωνστ. Σπανούδης εἰς τὴν «Πρόοδον», θὰ ὑποστῆ μαρτυρικώτατα ὅλας τὰς ἀθαιρέσεις τοῦ κατακτητοῦ, θὰ κρατήσῃ ὁμοῦς ὑψηλὰ τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλείου Ἐθνους, καὶ θὰ τὰ καταστήσῃ σεβαστὰ μόνον μία τελείως ὀργανωμένη στρατιωτικῶς καὶ ναυτικῶς Ἑλλάς.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

Ὁ ζωγράφος πρέπει νὰ κάμῃ τὴν προσωπογραφίαν ἔτσι, πού νὰ δείχνῃ τὴν ψυχὴν τοῦ εἰκονιζομένου. Διαφορετικὰ τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου δὲν εἶνε ἔργον ἀξίας.

Μία ὥραία ζωὴ περνᾷ. Ὅχι καὶ ἓνα ὥραϊον ἔργον τέχνης.

Ὁ Δὰ Βίντσι, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ζωγραφίξῃ μίαν εἰκόνα του, ἔκαμνε πρῶτα τὴν περιγραφὴν, γράφων τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων προσώπων του. Σώζεται εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἀποσπάσματα καὶ τὰς σκέψεις του ἢ ἐπομένη περιγραφή τοῦ *Μυστικοῦ Δείκτου*:

Ἐνας, ὁ ὁποῖος ἔπιπε, ἀφίνει τὸ ποτήρι στὴν θέσιν του καὶ στρέφεται πρὸς ἐκεῖνον πού μιλεῖ.

Ἄλλος πλέκει τὰ δάχτυλα τῶν χειρῶν καὶ μὲ τὰ φρύδια στητὰ στρέφεται πρὸς τὸν διπλῶν του.

Ὁ ἄλλος ἔχει τὰ χέρια ἀνοιχτά, καὶ δείχνει τὴν παλάμην· σηκώνει τοὺς ὤμους καὶ μένει μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

Ἄλλος, στρεφόμενος, κρατεῖ μαχαίρι καὶ ἀναποδογυρίζει ἓνα ποτήρι ἐπάνω στὸ τραπέζι.

Ἄλλος ἀκουμπᾷ τὰ χέρια στὸ τραπέζι καὶ κτυπάει. Ἄλλος παίρνει ἓνα κομμάτι. Ἄλλος σκύβει, καὶ βάζοντας τὸ χέρι ἐπάνω ἀπὸ τὰ μάτια προσπαθεῖ νὰ ἰδῇ ποιὸς μιλεῖ. Ἄλλος τραβιέται πίσω ἀπ' ἐκεῖνον πού σκύβει καὶ βλέπει ἐκεῖνον

πού μιλεῖ μεταξὺ τοῦ τοίχου καὶ ἐκείνου πού εἶνε σκυμμένος.

Τὸ ἀρνὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ταπεινόν. Ὑποτάσσεται εἰς κάθε ἄλλο ζῶον καὶ ὅταν τὸ δίδουν ὡς τροφήν εἰς τὰ λεοντάρια, ἀφίνεται μὲ ὑποταγὴν ὅπως ἔμπρὸς στὴ μάνα του. Ἐτσι πολλὰς φορὰς τὸ λεοντάρι δὲν τολμᾷ νὰ τὸ σπαράξῃ.

Ἡ πέτρα.—Μία πέτρα πού βρισκόταν ψηλά, στὴν ἀκρὴ μικροῦ χαριτωμένου δάσους, πάνω ἀπὸ ἓναν δρόμο γεμάτον ἀπὸ χαλίκια, μέσα στὴν πράσινη χλόη καὶ στὰ λουλούδια τὰ μυριοχρωματισμένα, ἔβλεπε τίς ἄλλες πέτρες πού ἦταν ἀπάνω στὸν δρόμο ριχμένες, καὶ ζήλεψε τὴν τύχη τους. «Τί θέλω ἐδῶ μέσα στὰ χορτάρια; Θὰ ζήσω μαζὶ μὲ τίς ἄλλες πέτρες, τίς ἀδελφές μου». Καὶ κατακύλησε στὴ μέση τοῦ δρόμου. Ἐπέρασε λίγος καιρὸς καὶ εἶδε πῶς δὲν εἶχε ἦσυχία ἀπὸ τὰ ἀμάξια, ἀπὸ τὰ ἄλογα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού περνοῦσαν ἀπὸ πάνω της. Πολλὰς φορὰς μάλιστα ξεκολλοῦσαν ἀπὸ τὸ σῶμα της δλόκληρα κομμάτια.

Ὅταν χώθηκε στὴ λάσπη καὶ στὴ βρώμα τῶν ζώων, ἐκύτταζε περιλυτῆ τὸ μέρος πού εἶχε ἐγκαταλείψει, τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ μοναχικὸν καὶ ἦσυχον.

Ἐτσι καὶ στὴ ζωὴ. Ἀφίνουν τὴ μοναξιά καὶ τὴ μελέτη καὶ ἔρχονται νὰ κατοικήσουν στὴν πόλιν, μέσα στὸν ὄχλο, μέσα σὲ χίλια κακά.

[Ἀπὸ τὸ βιβλίον *Textes Choisis de Léonard de Vinci*]

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗΙ ΚΑΤΑ ΤΟ 1908*

Γ'. ΜΟΧΛΟΣ

Ο Αμερικανός αρχαιολόγος κ. R. Seager είχε επιχειρήσει κατά το παρελθόν έτος δοκιμὰς τινὰς ἐν τῇ νησίδι Μόχλω καὶ εἶχεν ἐξακριβώσει τὴν ὑπαρξὴν προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, ἐφέτος δὲ ἐπετέλεσε τὴν ἀνασκαφὴν ἣτις ἔδωκε λαμπρὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ μικρὰ νήσος Μόχλος κεῖται ἀνατολικώτερον τῆς Ψείρας καὶ εἶναι βραχώδης ἔχουσα περιφέρειαν ἑνὸς περίπου μιλίου ἀγγλικοῦ καὶ ἀπέχει τῆς στερεᾶς κατὰ τὴν παραλίαν τῶν χωρίων Λάστρου, Τρουλλωτῆς καὶ Σαράκας ὀλιγώτερον τῶν 200 μέτρων. Ἐκ τῆς ὑψάλου, ἣτις ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης διήκει ἀπὸ τῆς νησίδος πρὸς τὸν ἀπέναντι μικρὸν ὄρμον τὸν καλούμενον ἐπίσης Μόχλον, φαίνεται ὅτι ἤτο ποτὲ καὶ διὰ τὴν Μινωικὴν ἐποχὴν συνδεδεμένη πρὸς τὴν στερεὰν ἀποτελοῦσα μικρὰν χερσόνησον.

Ἡ πόλις κατασκευαζομένη κατὰ τὴν πρώτην πρωτομινωικὴν ἐποχὴν καὶ ἐξηκολούθει ὑφισταμένη μέχρι τῆς πρώτης Μεσομινωικῆς, ὅτε κατεστράφη. Ἀνεκτίσθη δὲ πάλιν κατὰ τὴν τρίτην Μεσομινωικὴν. Ὁμοιάζει πρὸς τὰς πλησιοχώρους πόλεις Ψείρας καὶ Γουρνιῶν. Τὸ μέρος κατακρήθη καὶ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἐβλάβησαν πολλὰ τὰ ἀρχαῖα κτίρια καὶ ἠφανίσθησαν τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις πράγματα, διὰ τοῦτο καὶ ὀλίγα ἀρχαῖα εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ. Τὰ σημαντικώτερα εἶναι τάλαντον χαλκοῦν ὁμοῖον καθ' ὅλα πρὸς τὰ τῆς Ἁγίας Τριῐδος, τέσσαρες δρεχάλλιναι λεκάναι καὶ τινες μεγάλοι τρίωτοι ἀμφορεῖς (πίθοι) τοῦ λεγομένου ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ.

Πολλῶ σπουδαιότερα ἀποτελέσματα παρέσχε τὸ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς νήσου ἀποκαλυφθὲν νεκροταφεῖον τῆς δευτέρας καὶ τρίτης Πρωτομινωικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς πρώτης Μεσομινωικῆς.

Οἱ εὐρεθέντες τάφοι εἶναι δύο εἰδῶν, ἧτοι κτιστοὶ θαλαμοειδεῖς καὶ κήθετοι θηκοειδεῖς τοῦ Κυκλαδικοῦ τύπου. Ἐκαθαρίσθησαν τὸ ὅλον 24, ὧν οἱ ἔξ οἱ μεγαλύτεροι ἀνήκοντες, ὡς φαίνεται, εἰς τὰς ἡγεμονεύουσας ἢ πλουσιωτέρας οἰκογενείας τῆς πόλεως, περιεῖχον πολλὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ πολυάριθμα μικρὰ κομψότατα ἀγγεῖα ἐκ μαρμαροῦ καὶ ἀλαβάστρου πολυχρῶμων καὶ διαφόρων ἄλλων κροκαλοπαγῶν λίθων. Τὰ χρυσὰ κτερίσματα εἶναι καρφίδες κόμης με κεφαλὴν ἔχουσαν σχῆμα ἀνθους μαργαρίτας, διαδήματα με χαρακτὸς παραστάσεις ἢ με γεωμετρικὴν διακο-

σμῆσιν, ἀλυσίδια λεπτότατα, ἀρ' ὧν ἐξήρτηνται φύλλα καὶ ἄλλα κοσμήματα εἰς γεωμετρικὰ σχήματα. Ἐπειτα συνελέγησαν ψῆφοι περιδεραιῶν ποικιλόσχημοι ἐκ χρυσοῦ κρυστάλλου καὶ πολιτίμων λίθων. Ἐκαστος τῶν τάφων περιεῖχε τὰ ὁσὰ πολλῶν νεκρῶν. Οἱ μικρότεροι περιεῖχον ἀριθμὸν τινα ὠραίων λιθίνων ἀγγείων καὶ χρυσῶν κοσμημάτων. Οἱ τάφοι τῆς Μεσομινωικῆς ἐποχῆς ἀνήκον εἰς πτωχότεραν τάξιν ἀνθρώπων.

Εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ λόφου καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπεράνω τῶν Πρωτομινωικῶν τάφων εὐρέθη ἀριθμὸς παιδικῶν μνημάτων ἀνήκόντων εἰς τὴν τρίτην Μεσομινωικὴν καὶ τὴν πρώτην Ὑστερομινωικὴν. Τὰ ὁσὰ πολὺ μικρῶν παιδιῶν εὐρίσκοντο ἐντὸς χρωματιστῶν πύθων τοποθετημένων ἄνω κίω αἱ τυφαὶ αὐτὰ ἦσαν κατὰ κανόνα πτωχαί, ἀλλ' ἔξ ἑνὸς ἐκ τούτων, ὅστις εἶχε καταστραφῆ διὰ τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ ἐδάφους, προέρχεται λαμπρὸς χρυσοῦς σφραγιτικὸς δακτύλιος θαυμασίας διατηρήσεως τοῦ γνωστοῦ εἶδους ἐκ τῶν τάφων τῶν Μυκηναῶν καὶ τῶν Καλυβίων παρὰ τὴν Φαιστόν. Ὁ δακτύλιος φέρει εἰς τὴν σφενδόνην ἐγκρουστον θρησκευτικὴν σκηνήν. Θεὰ ἐνδεδυμένη κατὰ τὸν μυκηναϊκὸν συρμὸν κάθηται ἐντὸς πλοίου ἔχοντος σχῆμα θαλασσίου δράκοντος, οὗ διακρίνονται σαφῶς ἡ κεφαλὴ (πρῶρα) καὶ ἡ οὐρὰ (πρύμνη). Παρὰ τὴν θεὰν ἐντὸς τοῦ πλοίου εὐρηται τὸ ἱερὸν δένδρον ὑπερέχον δικτυωτοῦ δρυφάτου. Τὸ πλοῖον ἴσταται παρὰ τὴν ἀκτὴν, ὅπου εἰκονίζεται ἱερὸν στυλωτὸν (pillar Shrine), πρὸς τὸ ὁποῖον κάμνει σχῆμα ἢ ἐν τῷ πλοίῳ γυνή. Εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ δακτυλίου φαίνεται διπλοῦς πέλεκυς καὶ δύο ἄλλα σύμβολα, ὧν ἡ σημασία δὲν εἶναι σαφής.

Δ'. ΚΑΛΑΘΙΑΝΑ

Ὁ θολωτὸς τάφος. — Ὁ συνοικισμὸς.

Δαπάναις τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως ἀνεσκαφη καὶ ἐκαθάρισαν θολωτὸν τάφον Πρωτομινωικῆς ἐποχῆς παρὰ τὸ χωρίον Καλαθιανὰ εἰς θέσιν Τροχάλους μίαν ὄραν ΒΔ. τῆς Γόρτυνος καὶ οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῶν Κουρτῶν.

Τὸν τάφον εὗρον τυχαίως οἱ χωρικοὶ πρὸ 55 ἐτῶν καὶ σκάψαντες αὐτὸν διήρπασαν τὰ πολυάριθμα χρυσὰ αὐτοῦ κοσμήματα καὶ ἠφάνισαν τὰ λοιπὰ αὐτοῦ κτερίσματα.

Ὁ τάφος διατηρεῖται κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου τῆς περιφερείας του. Ἐχει διάμετρον 9,50 μέτρων καὶ διατηρεῖται μέχρι ὕψους 2,50 μέτρων τὸ πῆχος τοῦ περιφερικοῦ τοίχου εἶναι δύο μέτρα.

Ἡ εἴσοδος του δὲν ἐσιώθη, ἐπειδὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς εὐρίσκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον κατεστράφη ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας, τὸ σχέδιον εἶναι ἐντελῶς τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς ἄλλους θολωτοὺς τάφους τοῦ ὁποῖου ἔχει ἀνασκαφῆ εἰς Κομψίαν καὶ τὸ πῆριξ. Ὅσα συνέλεξα ἀφθονα ἐντὸς τῶν χωμάτων, οὐδὲν ὁμοῦ ἔχον καύσεως παρατήρησα ἐν αὐτοῖς.

Τὰ διαλαθόντα εἰς εἰρήνας τῶν χωρικῶν πράγματα, τὰ ὁποῖα εὗρον ἐπιμελῶς κοσμησας τὰ χόματα, εἶναι μικρὸν ψῆλιον χρυσοῦν, σύρμα χρυσοῦν ἴσως σφρηκτικὸν κόμης, ἕτερον κόσμημα χρυσοῦν δικτυωτὸν, δύο μεγάλα ψῆφοι περιδεραιῶν χρυσαῖ, ὧν ἡ μία κυλινδρική κατὰ τὸ σχῆμα διακοσμεῖται ὑπὸ λεπτοτάτων σπειροειδῶν ἐπιβλημάτων. Συνέλεξα πρὸς τοῦτοις δέκα σφραγίδας ἔξ ἐλέφαντος, ὧν μία μὲν ἔχει σχῆμα λέοντος ἴσταμένου, ἄλλη εἶναι τρίπλευρος με παραστάσεις καὶ εἰς τὰς τρεῖς πλευράς, δύο ἄλλαι εἶναι κωνοειδεῖς, ἄλλη πυραμιδοειδῆς καὶ ἄλλη κυλινδρική καὶ δισκοειδῆς. Αἱ ἐπ' αὐτῶν παραστάσεις εἶναι χαρακτὰ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ περιτεχνα γραμμικὰ σπειροειδῆ καὶ μαιανδρική σχήματα, ἢ δὲ τρίπλευρος φέρει αἶγαλλον εἰς τὴν μεγαλύτεραν πλευρὰν.

Εὐρέθησαν ἀκόμη ἐντὸς τοῦ τάφου πέντε μικρὰ τριγωνικὰ χαλκὰ ἐγχειρίδια καὶ δύο ἐπιμήρη. Τὰ τεμάχια τῶν πηλίνων ἀγγείων τὰ εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ θολωτοῦ τάφου δεικνύουσιν ὅτι αἱ τυφαὶ εἰς αὐτὸν ἐγένοντο κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην Πρωτομινωικὴν ἐποχὴν, εἰς δὲ μικρὸς πολύχρωμος κύαθος εἶναι Μεσομινωικὸς (I).

Ἀμέσως παρὰ τὸν θολωτὸν τάφον ἐκτείνεται ὁ συνοικισμὸς τοῦ ὁποῖου ὡς κοινοτάφιον ἐρηπίμευον πιθανώτατα ἡ θόλος. Μολοντί τὸ μέρος ἔχει καλλιεργηθῆ καὶ τὸ ἔδαφος ἔχει ἀνακτορικῶν ἐπεσωρευθῆσαν μεγάλοι σωροὶ λίθων, ἔξ ὧν ἡ θέσις καλεῖται Τροχάλαι, ἐν τούτοις καὶ ἐκ τῶν σωζομένων ἐν μέρει ἐρειπίων καὶ ἐκ τῆς ἐκτάσεως τούτων καὶ τῶν τροχάλων δύναται τις νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκῶν τοῦ συνοικισμοῦ 100-150.

Ἀνεσκαφη καὶ τινὰς ἐκ τῶν μᾶλλον σωζομένων οἰκῶν καὶ μάλιστα δύο ἀρκετὰ μεγάλας ὑποδιαουμένους εἰς πλείονα δώματα. Τὰ εὐρεθέντα ἐν ταῖς οἰκίαις ὀλίγα ἀκέραια πῆλινα ἀγγεῖα καὶ τὰ τεμάχια αὐτῶν εἶναι κατὰ τὸ πλείστον Μεσομινωικὰ (I), πολὺ δὲ ὀλίγα Πρωτομινωικὰ, οὐδὲν δὲ Ὑστερομινωικῶν. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι

ἡ πολίχνη συνφικίσθη μὲν κατὰ τὴν Πρωτομινωικὴν ἐποχὴν καὶ τότε ἐκτίσθη καὶ ἡ θόλος, ἐξηκολούθησαν δὲ ὑφιστάμενα καὶ κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς Μεσομινωικῆς ἐποχῆς, ὅτε πιθανώτατα κατεστράφη.

Εἰς τὰς δύο μεγαλύτερας οἰκίας οἱ ἐπιφανέστεροι ἐξωτερικοὶ τοῖχοι εἶναι κτισμένοι διὰ μεγάλων ἐργασμένων τετραγώνων ὀγκολίθων κατὰ δόμους ὀριζοντίους σχεδὸν κανονικοῦς (εἶδος ἰσοδομικῆς οἰκοδομίας) ἀλλ' ἔχουσι ἰσὺ τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι δὲν εἶναι εὐθύγραμμοι, ἀλλὰ θλῶνται ζητοειδῶς κατ' ὀρθὰς γωνίας, ὅπως δηλ. οἱ τοῖχοι τῆς δυτικῆς ἀλλῆς τῶν Ἀνακτορῶν Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι τὸ ἀρχιτεκτονικὸν αὐτὸ σύστημα συνειθίζετο ὄχι μόνον εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ οἰκήματα καὶ εἶναι πιθανῶς ἰδιαίτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Μεσομινωικῇ ἐποχῇ.

Ε'. ΑΓΙΟΣ ΤΙΤΟΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ—ΤΥΧΑΙΟΣ

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Χατζιδάκις ἐξηκολούθησε καὶ ἔφερε σχεδὸν εἰς πέρας τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ σπουδαίου Βυζαντιανοῦ μνημείου τῆς Κρήτης ἧτοι τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Τίτου ἐν Γόρτυνι. Τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ εἶχεν ἀρχίσει πρὸ ἐτῶν ὁ κ. Geola ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ἑνετικοῦ Ἰνστιτούτου, ἐξηκολούθησα δὲ ἀμέσως κατόπιν ἐγώ. Τὸ σημαντικόν αὐτὸ μνημεῖον Βυζαντιτικῆς νεωδομίας μετὰ τὴν ἐφετινὴν ἐργασίαν πρόκειται ἤδη πρὸς μελέτην εἰς τοὺς εἰδικῶς περὶ τὸν κλάδον τούτον τῆς ἀρχαιολογίας καταγινόμενος.

Τυχαίως ὑπὸ χωρικοῦ ἐξαφύσσοντας λίθους ἔξ ἀρχαίων κτιρίων κειμένον παρὰ τὴν ἀνατολικὴν εἴσοδον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Τυλίσου εὐρέθησαν εἰς βάθος ἑνὸς περίπου μέτρον ἐντὸς ἀρχαίου οἰκοδομήματος τέσσαρες μεγάλοι χαλκοὶ λέβητες ἀποδὲς σχήματος ἡμισφαιρικοῦ. Ἐκαστος λέβητες ἔχει ἄνω εἰς τὸ χεῖλος ὑπερχοῦσας τρεῖς τοξοειδεῖς λαβὰς. Ὁ μεγαλύτερος τῶν τεσσάρων ἔχει ἄνω διάμετρον περίπου 1,40. Οἱ λέβητες ἐκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου, ἐπιτόπιος δὲ ἐξέτασις καὶ μικρὰ δοκιμαστικὴ σκαφὴ γενομένη ὑπὸ τοῦ κ. Χατζιδάκι κατέδειξαν ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὐρηται Μινωικὸς συνοικισμὸς σημαντικὸς. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ὁ Μινωικὸς αὐτὸς συνοικισμὸς κεῖται μακρὰν τοῦ χώρου τὸν ὁποῖον κατεῖχεν ἡ ἑλληνικὴ Τυλίσος (ἥτις σήμερον καλεῖται Κάτω Τυλίσος). Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία τῆς Κρήτης προτίθεται νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ ἐρχόμενον ἔτος τὸν νέον αὐτὸν Μινωικὸν συνοικισμὸν.

(*Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης μηνί Ὀκτωβρίῳ 1908).

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

* «Παναθήναια» 31 Ὀκτωβρίου.

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ *

Και δυστυχώς τα ένεκα άμαθείας παραδείγματα καταστροφής βιβλίων δεν είνε όλίγα. Ο μαρκήσιος δέ Βιλενά, δόν Έρρίκος της Αραγωνίας (1384 — 1434) διάσημος ποιητής και λόγιος Ισπανός, εις των θεμελιωτών της καστιλιανής ποιήσεως, χάρις εις τας δαπάνας και την επιμέλειάν του είχε σχηματίσει αξιόλογον βιβλιοθήκην, όπου παρά τα έργα ραφιδών της εποχής εκείνης διεκρίνοντο πολλά βιβλία φιλοσοφικών έρευνών και μαγείας, διότι ο Ισπανός αυτός λόγιος ήσχολείτο ιδιαίτερος εις την μελέτην των άποκρύφων έπιστημών και της θαυματοποιίας, συμφώνως με τας ιδέας και τα όνειροπολήματα των χρόνων του. Μετά τον θάνατόν του, ο βασιλεύς της Καστίλλης Ιωάννης ο Β', ήρπασε την βιβλιοθήκην του, την όποιαν φορτώσας εις δύο μεγάλα άμάξια απέστειλεν εις τον πνευματικόν του δομικιανόν Ιερέα Λόπε δε Βαρριέντος, όπως την έξετάση. Ο άγιος ούτος πατήρ, άμαθέστατος, μη έχων σκοπόν να άνησυχήση τον νούν του με τοιαύτην εργασίαν, προτίμησεν άντι να τα έξετάση να τα καύση!

Οί Ιεραπόστολοι, οίτινες έξεχύθησαν εις τον νέον κόσμον την έπαύριον της ανακαλύψεως του (1492), προεκάλεσαν πολυαριθμούς καταστροφάς φιλολογικών και ιστορικών μνημείων τόσο μάλλον άνεπανορότως, καθόσον τα έπίσημα αυτά έγγραφα τα άπολεσθέντα ήσαν τα μόνα, τα όποια ήδύναντο να μάς μνήσουν εις την γλώσσαν και την ιστορίαν των αρχαίων λαών των χωρών εκείνων. Έπειδή παρωχημένα γεγονότα — λέγει ο Ρόβερτσον εν τη «Ιστορία της Αμερικής» — διετηρούντο παρά τοίς Μεξικανοίς δι' άπεικονίσεων έγχρώμων επί περγαμηνών, επί βαμβακερών ύφασμάτων και επί φλοιών δένδρων, οί πρώτοι Ιεραπόστολοι, άνίκανοι να έννοήσωσι την σημασίαν των άπεικονισμάτων τούτων και ξεινζόμενοι υπό των άλλοκότων σχημάτων αυτών, έθεώρουν ταύτα ως είδωλολατρικά μνημεία, τα όποια έπρεπε να καταστρέψουν, όπως διευκολύνουν τον προσηλυτισμόν των Ινδών. Διαταγή δέ του Ιωάννου δέ Ζουμαράγα, φραγκισκανού, πρώτου επισκόπου του Μεξικού, συνήθροισαν όλα τα αρχεία της ιστορίας του Μεξικού και τα έπιπρόλησαν. Και ούτω ένεκεν του φανατικού ζήλου των πρώτων τούτων Ιεραποστόλων άπολέσθη έξ ολολήρου πάσα πληροφορία περί παρωχημένων γεγονότων, τα όποια ήσαν χαραγμένα επί των βαναύσων τούτων μνημείων.

Άλλ' άν οί κήρυκες ούτοι του Χριστιανισμού έπέφερον τοιαύτα καταστρεπτικά αποτελέσματα εις τας άγρίας χώρας, εις τας όποιας εισέδυσαν,

δέν έχον όλιγώτερα οί πρώτοι άπόστολοι της Χριστιανικής θρησκείας. Ο άπόστολος Λουκάς αναφέρων εις τας «Πράξεις των Αποστόλων» κεφ. 19^{ον}, περί του αποτελέσματος το όποιον είχε το κήρυγμα του Παύλου εις την Έφεσον γράφει: «Υπήρχαν εκεί (εν Έφέσῳ) πλείστοι εκ των έξασκούντων τας περιέργους τέχνας, οίτινες εκόμισαν τα βιβλία των και τα έκανσαν ένώπιον όλων, όταν δέ υπελόγησαν την αξίαν των ύδρον, ότι αυτή άνήρχετο εις πεντήκοντα χιλιάδας άργυρά δηνάρια.» Αναμφιβόλως τα πλείστα των συγγραμμάτων τούτων ήσαν της είδωλολατρικής θρησκείας, της άλχημείας, της μαγείας και μαγγανείας, και κατεστράφησαν άκριβώς παρ' εκείνων, οίτινες θύματα όντες της διανοητικής πλάνης των, ήδύναντο ούχ ήτιον να δώσιν — ως λέγει και ο Λουδοβίκος Ααλάν — λίαν επικίνδυνοι εις τους πρώτους Χριστιανούς. Επί πλέον και άν διέφευγον τότε το πύρ, ούδέν θα έφθιανε μέχοις ήμών, διότι κανέν χειρόγραφον της εποχής εκείνης δεν διεσώθη έως σήμερα. Και όμως προξενεί λύπην, όταν αναλογισθής τις ότι βιβλία, όν η αξία άνήρχετο εις 50 χιλιάδας δηναρίων, τούτέστι περί τας 482,000 σημερινών φράγκων, έχρησίμευσαν δια να αναφθώσι πυράι χαράς. Πόσα είκονογραφημένα βιβλία των έθνικών, της λατρείας του διαβόλου, των ύφρων ή του ήλιου ή άλλων αρχαϊκών θρησκευτικών συστημάτων, της άρχηγόνης άστρολογίας, της χημικής έπιστήμης, τί πλήθος δεισιδαιμόνων παρατηρήσεων, τας όποιας άποκαλούνμεν σήμερα Λαογραφίας (Folk-Lore) συλλεγείσαι υπό των Αιγυπτίων, των Περσών, των Έλλήνων, δεν άπολέσθησαν. Τα έρείπια της Έφέσου δεικνύουν την αρχαίαν ύπαρξιν μιας των μεγαλειέτερων πόλεων, με ώραία και μεγαλοπρεπή οικοδομήματα, έλευθέρας και αυτοδιοικουμένης. Έπει τα μαγικά έγγραφα έθεωρούντο πολυτιμότεα και Ιερά, παρά δε τας άπειρους μεταλλαγάς θρησκευτικών δοξασιών των πρώτων Χριστιανών, τα Έφέσια γράμματα, μικροί κύλινδροι, επί των όποιων ήσαν γραμμένα μαγικά φράσεις, ύπήρξαν το άντικείμενον σημαντικού έμπορίου μέχρι του 4^{ου} αιώνας, χρησιμεύοντα ως προφυλακτήρια κατά της βασκανίας. Όλα ταύτα έρρίφθησαν εις το πύρ, όταν οί εύγλωττοι λόγοι του Παύλου έπεισαν τους Έφεσίους περί της θρησκευτικής των πλάνης. Φαντασθήτε μίαν εύρωπαιήν πλατείαν — γράφει ο William Blades — περιστοιχουμένην από καλλιάρματα κτίρια εύρισκομένην πλησίον του περιφήμου ναού της Αρτέμιδος. Επί τινος αναβάθρου, όχι πολύ ύψηλού, τόσο όμως, ώστε να δεσπόζη του πλήθους, ο Απόστολος όμιλεί μετά δυνάμειως και

πάθους κατά της δεισιδαιμονίας και είδωλολατρείας του λαού τούτου. Το άπειρον πλήθος, το όποιον πρώτην φοράν ακούει τοιαύτους φλογερούς λόγους, κρέμεται από τα χείλη του, και όταν λήγη ή όμιλία, Ιουδαίοι και Έθνικοί, ήλεκτρισμένοι από την διδασκαλίαν την εύγλωτον και πειστικήν, τρέχουν και ρίπτουν εις τας εκεί πλησίον άνημιμένες πυράς άνυπολόγηστον αριθμόν των κύλινδρων τούτων, οίτινες απέτέλουν το βιβλίον εκείνων των χρόνων. Η αυτή τύχη έπεφυλάχθη και δια τα Ιστορικά και φιλολογικά μνημεία των Περουβιανών.

Τῷ 1549 ο βασιλεύς της Αγγλίας Έδουάρδος ο 7^{ος} εξέδωκε διάταγμα παραγγέλλον την καταστροφήν των διαφόρων θρησκευτικῶν έργων, ύπονοών πρό πάντων εν τῷ διατάγματι τούτῳ τα χειρόγραφα, οιαδήποτε και άν ήσαν, των όποιων αι δια χρυσού, άργύρου και πολυτίμων πετραδίων πεποιμημένοι βιβλιοδεσμοί υπεξέκειον την πλεονεξίαν. Μίαν ήμέραν ήσαν πυράς εν Όξφόρδη επί της πλατείας της άγοράς και έρριψαν εις αυτάς πολυαριθμα μεγάλης αξίας βιβλία.

Η βιβλιοθήκη της Αιδελβέργης, ή έπονομασθείσα Βιβλιοθήκη Παλατίνα, έδοκίμασε σπανίας περιπετειάς. Όταν κατά τον τριακονταετή πόλεμον τῷ 1622, ή πόλις αυτή ήλώθη υπό του κόμητος δέ Τιγύ, ο δούξ της Βαυαρίας, ο εύσεβής Μαξιμιλιανός, έδωρήσατο την βιβλιοθήκην ταύτην εις τον πάπαν Γρηγόριον ΙΣ', όστις την έτοποθέτησεν εις το Βατικανόν. Επί Δημοκρατίας, κατά την εισβολήν των Γάλλων εις Ιταλίαν, 38 χειρόγραφα, εκλεκτά της βιβλιοθήκης ταύτης, μετεφέρθησαν εις Παρισίους, άλλα τῷ 1815 άνηρπάγησαν και επανήλθον εις το Πανεπιστήμιον της Αιδελβέργης, ούτω δ' έμειναν τα γερμανικά χειρόγραφα, περί τα 850, εις το Βατικανόν.

Σημαντική καταστροφή βιβλίων έλαβε χώραν, φαίνεται, εν Γαλλία περί τα τέλη της πρώτης Αυτοκρατορίας, ύφ' ένός Παρισινού βιβλιοπόλου, Μαρτίνου Μποςάνζ. Ητο ή εποχή, καθ' ήν ή Κυβέρνησις μόλις είχεν έπιτρέψει την έλευθέραν εισαγωγήν άποικιακών προϊόντων άντι έξαγωγής ίσης αξίας γαλλικών έμπορευμάτων. «Είδομεν τότε, διηγείται ο Έδμόνδος Βερδέ, τον Μαρτίνον Μποςάνζ να διανοηθῆ του έξης μοναδικού στρατηγήματος. Μόνος ή εν συνεταιρισμῷ μετ' άλλων έφόρτωνε μεγίστας ποσότητας γαλλικών βιβλίων επί πλοίων άποπλεόντων δια την άντιπέραν άντην της Μάγης, όταν δ' έφθανον εν τῷ μέσῳ της θαλάσσης τα δέματα έρριπτοντο εις την θάλασσαν και τα πλοία έφθανον με σαβούσαν εν Αγγλία και έπέστρεφον εν Γαλλία πλήρη άποικιακών προϊόντων. Τα κέρδη υπερέβαινον την άπώλειαν του πρώτου φορτίου, το αποτέλεσμα δέ των έπιχειρήσεων τούτων ήτο να καταστραφῶσιν έπιωφελῶς αι παλαιωμένοι εκ-

δόσεις, εκ των όποιων έβριθον αι άποθήραι των βιβλιοπωλείων, και να δοθῆ ζωῆ — έτι μεγαλειέτερον ωφέλημα — εις τας πολυαριθμους και έξόχους άνατυπώσεις, αιτινες προέκυψαν πανταχόθεν όταν ήλθεν ή Παλινόρθωσις».

Άλλ' άν είνε αυτή ή γνώμη του Έδμόνδου Βερδέ, ότι αι έπιχειρήσεις του Μποςάνζ έχον άγαθά αποτελέσματα ως πρός τα βιβλία, δεν μάς πληροφορεί όμως άν ο εύφυής Παρισινός έμπορος έφόρτωνεν έλλιπείς μόνον ειδόσεις και άνευ αξίας βιβλία. Αι δέ «λαμπράι άνατυπώσεις» αι γενόμεναι μετά το 1815 μάς άπεξημίωσαν άρα γε δια τας εκ των άβαριών τούτων έπελθούσας άπώλειαι; Ίδου ή άπορία.

Όχι μικράς καταστροφάς υπέστησαν έλληνικαι βιβλιοθήραι, αι δέ συνέπειαι εκ της άπώλειαι των Ιστορικών και φιλολογικών έργων, τα όποια περιέκειον αυται, υπήρξαν αισθητότεραι των άποτελεσμάτων τα όποια έχον επί των νεωτέρων έρευνών αι άπώλειαι των ξένων βιβλιοθηκών.

Είνε γνωστή ή κατηγορηματική άπάντησις, την όποιαν ο μουσουλμάνος πραιτηγός Όμάρ έδωκεν εις τον ύπαρχηγόν του, όταν ή Αλεξάνδρεια ήλώθη τῷ 640 υπό των άραβικών δυνάμεων, έρωτήσαντα αυτόν τί έπρεπε να κάμη την βιβλιοθήκην της πόλεως ταύτης: «Εάν ό,τι περιέχουν τα βιβλία ταύτα περιλαμβάνεται εις το βιβλίον του Θεού (το Κοράνιον) είνε άνωφελές να ύπάρχουν» — διεμήνυσεν εις τον ύπαρχηγόν του Αμρου-μπέν-Άλās ο Όμάρ. — «Εάν άπεναντίας το περιεχόμενον αυτών άντιτίθεται πρός το Κοράνιον, δεν έχομεν άνάγκην τούτων. Διατάξατε λοιπόν να την καταστρέψουν». Κατά συνέπειαν, μετά τον θρόνον τούτον, ο Αμρου-μπέν-Άλās διέταξε τα βιβλία της περιφήμου Αλεξανδρικής βιβλιοθήκης να διανεμηθῶσιν εις τα δημόσια λουτρά της Αλεξανδρείας, όπου έχρησιμοποιήθησαν να διατηρήσουν την θερμοκρασίαν των λουτρών τούτων επί έξ μηνάς — καιτοι ο χάριτης, χωρίς ν' αναφέρωμεν την περγαμηνήν, έαν συντελή δια να άνάπτη το πύρ, δεν είνε κατάλληλος όπως διατηρηθῆ τοῦτο. Δια την άποδιδόμενην όμως εις τον Όμάρ καταστροφήν ταύτην, ο Αλβέρτος Σιμ έχει σοβαράς άντιρρήσεις, λέγων ότι ή βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας δεν υπήρχε τῷ 640, κατά την άλωσιν δηλαδή της πόλεως ταύτης υπό του Όμάρ. Διότι το έν τμήμα αυτής, ίσχυρίζεται ότι είχε καθ' τῷ 47 π. Χ. υπό των στρατιωτών του Ίουλίου Καίσαρος και το έτερον τμήμα άπολέσθη τετρακόσια έτη βραδύτερον, τῷ 390, υπό του Πατριάρχου Θεοφίλου, όστις θέλων να καταργήση την είδωλολατρείαν από την περιφέρειαν της πατριαρχικής δικαιοδοσίας του και λαβών άδειαν παρά του Αυτοκράτορος Θεοδοσίου να κηρυνήση τον

* «Παναθήναια» 31 Οκτωβρίου.

ναν του Σεράπιδος, επιτροπώθηκε το Σεράπειον και τὰς υφισταμένας βιβλιοθήκας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι τῆς ἀρίξεως τοῦ ὑπαρχηγού τοῦ Ὁμάου, Ἀμοῦ-μπέν-Ἀλάς, δὲν εὐρίσκουμεν λέξιν εἰς τοὺς συγγράμματα συγγραφεῖς, ἥτις νὰ ἐπιτρέπη νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀνωκοδομήθη ἢ παραμικροτέρα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκη, ἀφοῦ μεταξὺ ἄλλων λόγων, ἢ εἰδωλολατρικῆ φιλολογία καὶ φιλοσοφία ἐν τῷ μεταξὺ πανταχοῦ κατεδιώχθησαν, εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκλείσει τὰς σχολὰς τῶν Ἀθηναίων.

Διάσημος ἐπίσης μεταξὺ τῶν ἀρχαίων βιβλιοθηκῶν ἦτο καὶ ἡ ἐν Κνίδῳ, διότι ἐν αὐτῇ ἐσφύζοντο τὰ πλείστα τῶν ἱατρικῶν βιβλίων, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων λέγεται, ὅτι ὠφελήθη ὁ Ἰπποκράτης. Ἄλλ' ἢ πολὺτιμος αὕτη βιβλιοθήκη ἐπυρολήθη κατόπιν ὑπ' αὐτῶν τῶν ὀπαδῶν τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχαιότητος ἱατροῦ ἐκ πείσματος, ἐπειδὴ οἱ Κνίδειοι δὲν ἔστεργον τὸ ἀπολοῦσθαι τὰ δόγματα τοῦ ἐνδόξου διδασκάλου τῶν. Ἐκ τῆς πυροπόλησεως ταύτης μεγάλη προέκυψε βλάβη εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, διότι καὶ πολλὰ ἄλλα πολὺτιμοι παρατηρήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱατροῦ ἀπολέσθησαν ἀλλὰ πρὸ πάντων ἢ διὰ τοῦ ὧτος στηθοσκοπία, ἢς ἡ δόξα τῆς ἐφευρέσεως ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἰπποκράτην.

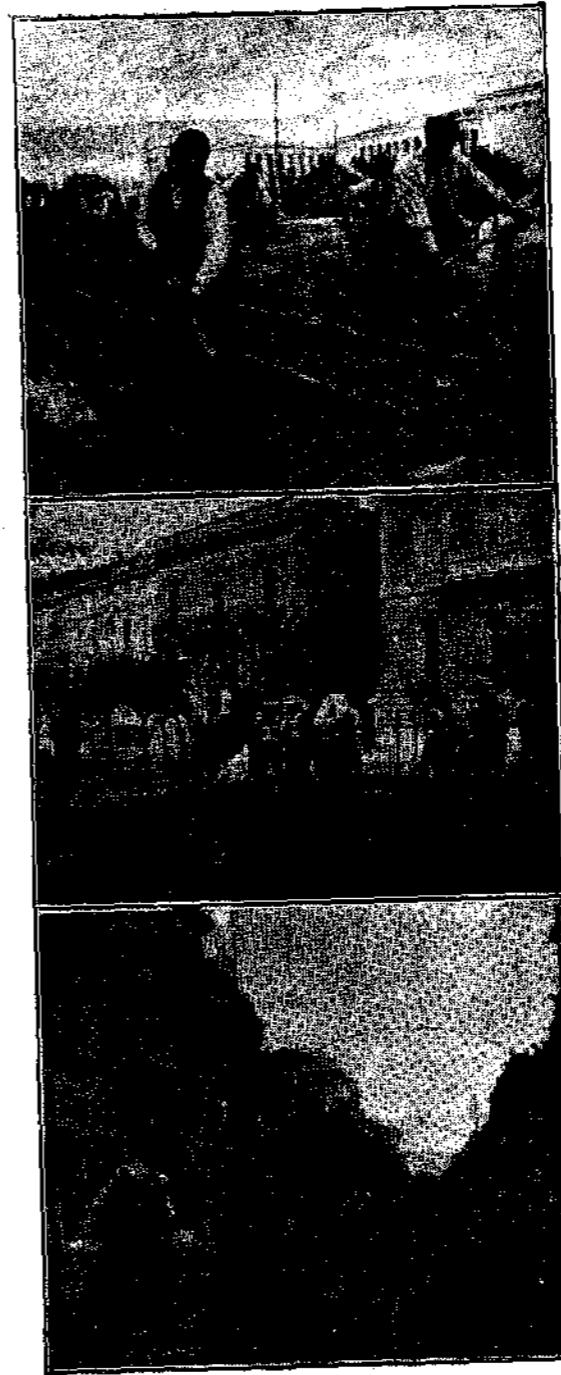
Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας (540—604), ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, θεωρεῖται ὅτι παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας μέγαν ἀριθμὸν ἀρχαίων ἔργων, κυρίως τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ἐὰν δὲν ἀπετόλμησεν αὐτὴν τὴν καταστροφὴν, ἦτο ὅμως πρὸς τοῦτο ἱκανώτατος, ἀν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε πρὸς τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Βασιλείου τῷ 477 ἐξερράγη πυρκαϊά, καταστρέψασα τὴν βιβλιοθήκην τὴν ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου, καὶ περιέχουσαν 120 χιλιάδας τόμων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πυρκαϊάν ταύτην ἐκ νέου ἐσχηματίσθη νέα αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη «ἐν τῇ καλουμένῃ Βασιλικῇ, ἔγγιστα τῶν Χαλκοκρατειῶν» ὡς ἀναφέρει ὁ Ζωναρᾶς, ἥτις ἠριθμῆται 33,500 τόμοις καὶ ἦτο τὸ κέντρον οἰκονομικῆς Σχολῆς, ἢς προέσταντο ὁ «προέχων ἐν λόγοις» καλούμενος οἰκονομικὸς διδάσκαλος, μετὰ δώδεκα ἐτέρων συνοικούντων ὑποδεστέρων λογίων. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι αἱ ἐν τῇ βασιλευσῆ βιβλιοθήκῃ, ὑπὸ κακῆς μοίρας διακόμεναι, περιέπιπτον ἀπὸ συμφορᾶς εἰς συμφορὰν. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ἰσαυρος, ὁ Ἐκονοκλάστης, ἔχων ἀφορμὰς κατὰ τῶν διενθνονόντων τὴν βιβλιοθήκην ταύτην, οἷτινες δὲν ὑπεχώρουν εἰς τὰς ἰδέας καὶ ἀπαιτήσεις του, διέταξε τῷ 726 τὴν πυροπόλησιν αὐτῆς, καύσας ὁμοῦ βιβλία, βιβλιοθηκάρχους καὶ ἀντιγραφεῖς. Καὶ πάλιν ὁμοῦ ἀνιδρῶθη νέα βασιλικὴ βιβλιο-

θήκη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τῆς ὁποίας τὸν πλοῦτον, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀποδεικνύει ἡ λεγομένη Βιβλιοθήκη ἢ Μυροβιβλῖος τοῦ Φωτίου, ἐν τῇ ὁποία περιέχεται ἀπογραφή καὶ ἀνάλυσις 280 ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς πατριάρχου ἀναγνωσθεισῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαιότερων χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ δὲν περιήλθον εἰς ἡμᾶς. Ὁ πλοῦτος ὁμοῦ αὐτὸς μεγάλως ἠλιατώθη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204) ὅτε τριήμερος ἐν τῇ βασιλευσῆ πυρκαϊᾷ κατέστρεψε καὶ πολλὰ φιλολογικὰ μνημεῖα.

Μεγάλη ὁμοῦ ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή τῶν βιβλίων μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ 1453. Τὴν συμφορὰν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνεμερίσθησαν καὶ τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων ἱστορικῶν καὶ θεολόγων, τὰ ὁποία ἐκόσμουσαν τὰς ἐκεῖ εὐρισκόμενας βιβλιοθήκας, φωτίζοντα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ σκορπῶντα τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν δὲ ὁ Ἀγαρηνὸς λυσσαλέος ἐπέδραμε κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐξεπόρθησε τὴν ὠραίαν ἐπιτάλοφον, ὁ νεκρώσιμος κώδιον ὁ ἀναγγέλλας τὴν πτώσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐσήμανε καὶ τὸν διωγμὸν τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον διεσπάρη ἀπανταχοῦ ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει. «Δι' ἐνὸς νομίματος—λέγει ὁ Δούκας—δέκα βιβλία ἐπιπράσκοντο, Ἀριστοτελικοῖ, Πλατωνικοῖ, θεολογικοῖ, καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βιβλίων εὐαγγέλια μετὰ κόσμον παντοῦ ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἐπῶλον, ἀλλ' ἔρριπτον». Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπολεσθέντων τότε τόμων ὁ Λαυρέντιος Κυρῖνος ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε', ἀναβιβάζει εἰς χιλίους διακοσίους.

ὑπὸ τὸν ζόφον καὶ τὸν βαρὺν κλοιὸν τῆς δουλείας τῶν 400 περίπου ἐτῶν, ὀλίγη δύναμις καὶ μεγάλα δυσχέρεια ὑπῆρχον πρὸς συγκρότησιν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν. Καὶ ναὶ μὲν πολλὰ, πρὸ τῆς ἀλώσεως ὑπάρχουσαι, διτηρηθήσαν, καὶ τὰ μοναστήρια, ἀληθεῖς προμαχῶνες τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης, διεφύλαξαν ὡς ἱερὰς παρακαταθήκας τὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα, ὅσα εἶχον καὶ ἄλλα τὰ ὁποία εἰς αὐτὰ προσκομίσθησαν πρὸς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ πόσαι δὲν ἐληλατήθησαν, δὲν ἐπυρολήθησαν ἢ δὲν ἐπωλήθησαν ὡς ἀχρηστοὶ χάρτης, πρὸς ἐξοικονομῆσιν χρημάτων ὑπὸ τῶν πενομένων κατόχων τοιούτων βιβλιοθηκῶν. Ὅταν δὲ ὁ ἑλληνικὸς γίγας ἐξηγέρθη, τὸ πῦρ δὲ καὶ ὁ σίδηρος ἐλυμαίνοντο τὴν Ἑλλάδα, σκορπίζοντα τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν, δὲν ἦτο δυνατόν ἢ καὶ τὰ βιβλία νὰ ὑποκίψουν εἰς τὸν ὄλεθρον. Πρῶτον δὲ παράδειγμα τούτου ὅσον καὶ φοβερόν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς βιβλίων, παρέχει ἡ πολυτιμότερα τῶν σφραζομένων ἐν Ἑλλάδι τότε βιβλιοθηκῶν, ἢ τῆς Δημητσάνης, ἥτις προσέφερεν ἐκιοσίως τὰ συγγράμματά της ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς κινδυνενουσῆς Πατρίδος.

Ἡ ἀσφαλτοστρωσις τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου εἰς δύο εἰκόνας.

Ὁ ὁδοκαθαριστής, ὁδὸς Σταδίου — Φωτογρ. Θ. Θ.

Ὁ Ἰερώνυμος Βογιατζῆς ἐν τῇ «περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ πρώτων αὐτῆς διδασκάλων» ἱστορικῇ διατριβῇ του, ὡς ἔξης γράφει περὶ τῆς καταστροφῆς, ἢν ὑπέστη ἡ βιβλιοθήκη τῆς Δημητσάνης κατὰ τὸν Ἰερὸν Ἀγῶνα: «Χαρτίον δὲ πρὸς κατασκευὴν φουσκεῖων ἦτο μείστη ἔλλειψις καὶ ὅλως ἀδύνατος ἢ ἀλλοχόθεν προμήθεια αὐτοῦ.

«Πρὸς ἀναπλήρωσιν λοιπὸν τῆς ἄλλως ἀνοικονομήτου ἔλλειψεως ταύτης, ἥτις ἤθελε σβέσει τὰς πρώτας φλόγας τοῦ πυρός τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατακαύσει εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς της, ὡς τὴν τοῦ 1769, ὠφείλε νῦν ἡ Σχολή, ἥτις εἶχε παρασκευάσῃ τὸ καθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπανόστασιν, νὰ προσφέρῃ τὸν μείστον ἔρανον, τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς, ἥτις διὰ τῶν ἐπὶ 58 ἔτη διηνεῶν συλλογῶν τῶν πρώτων διδασκάλων καὶ μάλιστα τοῦ πρεσβυτέρου Ἀγαπίου, περιεχομένου πάσας τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας τὰς πόλεις καὶ μοναστήρια καὶ λαμβάνοντος πᾶν ἄξιον λόγου βιβλίον πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν τῇ Πατρὶδι Σχολῆς, διὰ τῶν προσφορῶν τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ ἄλλων φιλομούσων Δημητσανικῶν, παρεπιδημούντων εἰς τὰς μεγάλας τῆς Τουρκίας πόλεις καὶ διηνεκῶς πεμπόντων εἰς τὴν Σχολὴν βιβλία, εἶχεν ἤδη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὄχι ἐγκαταφρόνητον ἀριθμὸν βιβλίων ἀρχαίων καὶ σπανίων ἐκδόσεων ἀπάντων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑκκλησιαστικῶν πατέρων. Τὸ μείστον μέρος τῆς πολυτόμου ταύτης βιβλιοθήκης προσέφερον ἡ Σχολὴ Δημητσάνης κατὰ τὰ δύο πρώτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ὅστε μόλις διεσώθησαν καὶ διτηρηθήσαν περὶ τοὺς 1500 τόμοι. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἤθελε στερεῖσθαι ἡ Σχολή, ἀν ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἔξωθεν χαρτίον». Εἶνε τῶντι λυπηρὰ ἢ ὑπερθύμισις τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀλλ' ὑπεράνω τῆς θλίβεράς αὐτῆς ἀναμνήσεως τίθεται ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ Γένους. Τὰ βιβλία ταῦτα μετὰ 400 ἔτη ἐξεδικοῦντο τὴν ἔξοντωνσιν τῶν ἀδελφῶν των, τῶν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναρπαγέντων καὶ διασκορπισθέντων ὑπὸ τῶν σιφῶν τοῦ κατακτητοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ αἰῶνας ἐφώτισαν καὶ ὑπεδαύλισαν ἐν τῷ κρυφῷ διὰ τῶν σελίδων των τὴν ἐπιβαλλομένην ἀποτίναξιν τοῦ βαρβαρικοῦ σκοπού, ἐβροντοφώνησαν ἤδη δι' ἄλλον ἔρπου τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ φιλελευθέρου πνεύματος. Εἶνε ἴσως ἡ μόνη καταστροφὴ βιβλίων τὴν ὁποίαν ἐξαγνίζει ὁ σκοπός.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Επειδή και ο Σατανάς, άρχισε να μάς λέη ο Καϊτεάνιος, κατακοιμησίσθημε απ' τον ούρανό μετά την δημιουργία του κόσμου, διότι από την φθονερή του υπερηφάνεια άρνήθηκε να αϊνέση τον Θεό, ο Παντοδύναμος θέλησεν έπειτα από την άνταρσία αυτή, να γνωρίση τας φιλοδοξίας και τους πόθους όλων των Πνευμάτων που έχει σ' την έξουσία του. Τά εκάλεσε το λοιπόν τριγύρω από τον θρόνο του και με δλωσδιόλου πατρική καλοσύνη, έρώτησε το καθένα από αυτά.

— Πές μου, τέκνον μου, τί άλλο ακόμα επιθυμείς;

— Όλα, έξόν από μία Βίλα¹ που ήταν πολύ μικρούλα και που ήταν τόσο όμορφη με τα μακρυνά ξανθά μαλλιά, με το τριανταφυλλένιο πρόσωπο και με τα γαλανά τα μάτια, με και με το παραπάνω γυναίκα άν και άληθινό Πνεύμα, άπάντησεν.

— Ό,τι έκαμε ο Κύριος εϊνε καλά καιωμένο!

— Έγώ, εϊπε ή Βίλα με άφέλεια και μ' ένα θελκτικό χαμόγελο που θα έμαγευαν κάθε άλλον απ' τον Παντοδύναμο, δεν έχω παρά μία μόνο επιθυμία: νάβλεπα ν' αλλάξη το χρώμα των ματιών μου και των μαλλιών μου. Θεέ μου παντοδύναμε, δός μου μαύρα μάτια άστραφτερά και μαλλιά κατάμαυρα, που όποια τάχει εϊνε γερή και δυνατή.

— Άνόητη! Άμαρτωλή φιλάρεσκη, δέκοψε και εϊπε ο Πανάγαθος σουφρόνοντας τρομερά τα φρύδια.

Δεν εϊπε τίποτε άλλο.

Άμέσως τα γαλανά μάτια της Βίλας έγιναν δύο ρεϊθρα από δάκρυα. Αϊώνες κ' αϊώνες έχύθησαν από τα μάτια της τ' άδειανά άληθινά ποτάμια που έσχημάτισαν την λίμνη Όσκοδάρ².

Μίαν καλήν ήμέρα σκίβοντας στον κόσμο από επάνω απ' τον ούρανό, ώσαν πατέρας επάνω στην κούνια του γιου του ο Δημιουργός εξαφνίσθηκε από την ώραϊότητα της λίμνης Όσκοδάρ, από τα καθάρια γαλανά νερά της.

— Μπα! εϊπε, αυτό το θανατάσιο μέρος δεν το εγνωρίζα.

— Πώς, Κύριε, του εϊπε ένα από τα πλέον

ισχυρά πρόσωπα της θείας ακολουθίας, έξεχασες λοιπόν την άμοιρη Βίλα, που επάνω εις τον δίκαιο θυμό σου την ετιμώρησες τόσο άϊστηρά για την άμαρτωλή της φιλαρέσκεια; Η ώραϊα αυτή λίμνη έγινε από τα δάκρυα που χύνει αϊώνες τώρα...

— Ά! έννοώ, εϊπε ο Παντοδύναμος κ' έκτύπησε το μέτωπο με όδυνηρά έκπληξη. Την καυμένη την μικρούλα την Βίλα! Γρηγορα φέρετέ την εδώ!

Έπειτα από όλίγον ή Βίλα, που τα βαθουλωτά της τα μάτια ήταν δύο πηγές ανεξάντλητες, ήταν ένώπιον του Θεού.

— Φιλάρεσκη μικρούλα, εϊπε με χαμόγελο εύσπλαχνικό ο Κύριος των πάντων, αρκετα ετιμωρήθηκες δια το άμαρτημά σου. Σου ξανδίνωσα τα μάτια σου. Και τώρα σάυψε κατά την γη, και κίτταξε. Τί βλέπεις;

— Βλέπω, Κύριε, μία θαυμάσια λίμνη, μία μεγάλη γαλανή λίμνη που την περιτριγυρίζουν ψηλά βουνά. Ένα μέρος από της όχθες της, εκείνο που εϊνε ανάμεσα σε δύο ποτάμια, έχει κρόσσια δλόχρυσα, τ' άραποσίτια και τα ώριμα άστάχυα. Τί διάφανο που εϊνε το γαλανό χρώμα της ώραϊας αυτής λίμνης και πώς τα ξανθά αυτά άστάχυα κουνώνται τώρα που τα σαλεύει ο άνεμος. Θα ήθελα, Κύριε, να ζήσω αϊώνια εις τον εύλογημένο αυτόν τόπο.

— Έ λοιπόν, Βίλα, το χρώμα αυτό το γαλανό και το χρώμα το ξανθό, χρώμα των ματιών σου και χρώμα των μαλλιών σου, εϊνε εκείνα που άλλοτε τα περιφρόνησες. Μάθε λοιπόν και να θυμάσαι πάντα πώς το κάθε τι που επλάσθηκε από το χέρι του Θεού εϊνε ώραϊο και ιερό.

Η μικρούλα ή Βίλα, που ή λύπη και τα δάκρυα τώσων αϊώνων, δεν της εϊχαν ως τόσο πάρει κανέν από τα θέληγträ της, έπροσκύνησε με χάρι χωρίς να μιλήση από φόβο μήπως και εϊπή κάτι τίποτε που δεν έπρεπε.

— Και τώρα, εϊπε ακόμα ο Κύριος, τ' όνειρό σου άς πραγματοποιηθή. Άρκετά έβασανίσθηκες σου χαρίζω την λίμνη Όσκοδάρ. Πήγαινε. Ο καθαρός αυτός καθρέφτης τ' ούρανού εϊν' άξιος να καθρεφτίξη και την όμορφιά σου, της εϊπε ακόμα ο Πανάγαθος, με καλόβουλο χαμόγελο που έδειχνε πώς ήταν εύχαριστημένος, και κάθε στιγμή θα σου ένθυμίζη την αϊώνια και θεία τελειότητα της δημιουργίας μου.

(Μεταφρ. Χ. Θ. Δ.)

ΑΡΜΑΝΔΟΣ ΔΑΓΥΟ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Η Θεία Σάρρα

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ. — Επήγατε να ιδήτε την θείαν Σάρραν; Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Την Σάρραν και την θείαν όχι.

Ο ΜΑΘ. — Δεν έννοώ. Μήπως αλλάξατε και σεις ιδέαν δια την μεγάλην ήθοποιόν;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Δεν άλλαξα καθόλου. Υπάρχουν όμως στιγμιαί, κατά τας όποιās μερικοί τίτλοι όποιους άπομένουν οι άνθρωποι εις τους όμοίους των, γίνονται έξαιρετικώς ειρωνικοί, τραγικώς ειρωνικοί. Μεταξύ αυτών εϊναι και ο τίτλος της θειότητος. Ματαίως ζητούμεν βλέπετε να ύψωθώμεν μέχρι των θεών. Οι θεοί δεν άρρουν να μάς άποδείξουν ότι εϊμεθα κοινότατοι θνητοί και ότι άδικα προσπαθούμεν να τους όμοιάσωμεν.

Ο ΜΑΘ. — Και όμως υπάρχουν άνθρωποι, διδάσκαλε, οι όποιοί έζησαν όσον και μερικοί θεοί. Και υπάρχουν άλλοι, οι όποιοί έζησαν περισσότερον από μερικούς θεούς.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Αυτό που όνομάζετε ζωήν δεν εϊναι παρά ένας άντικοιποτρισιμός ζωής. Μόνον οι θεοί εϊναι άθάνατοι και όταν άποθνήσκουν ακόμη. Διότι οι θεοί δεν γερνούν. Λέγουν ότι ή Άφροδίτη και ή Άρτεμις άπέθαναν. Άλλά ποίος εϊμπορεί να μάς άποδείξη ότι δια ν' άποθάνουν έγήρασαν πρώτα; Εϊδατε ποτέ καμία εικόνα της Άφροδίτης να όμοιάξη με την μάμμη σας; Άκόμη και οι νέοι ζωγράφοι την ζωγραφίζουν άπαράλλακτα, όπως οι παλαιοί. Εϊμαι βέβαιος ότι οι θεοί δεν άποθνήσκουν. Χάνονται απλώς από τας αισθήσεις μας, δια να ξαναέλθουν, ποίος ήξευρει ποτέ, όπως οι κομηται. Και ο νεώτερος ακόμη των θεών ο Ίησούς, δεν υπέπεσεν εις τον νόμον της φθοράς. Άνεστήθη και ανέλήφθη. Έάν εϊμπορούσατε να μου υποδείξετε μίαν αυθεντικήν εικόνα του Ίησού γέροντος, θα ήμουν πρόθυμος νάρνηθώ την θεότητα του. Άλλά δεν θα ήμπορούσατε. Διότι δεν επέτρεψε εις τον έαυτόν του να γεράσθω.

Ο ΜΑΘ. — Όστε βλέπετε τον θάνατον μόνον εις το γήρας;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Πού άλλου θέλετε να τον ίδω; Έκεινο που όνομάζομεν θάνατον εϊναι μία στιγμή, που μάς διαφεύγει. Ένας νεκρός όμοιάζει κάποτε με τον καλύτερον από τους ζωντανούς. Ο Πορφύρας εις ένα παλαιόν του ποίημα ύμνει την ώραϊότητα των νεκρών παρθένων, τας όποιās θέλει να έξυπνήση, με την άρμονίαν των στίχων του, εις μίαν ζωήν νέας αγάπης. Ένθ' το γήρας... Εϊναι ο άληθινός θάνατος, τον όποιον βλέπομεν και παρακολουθούμεν με τα μάτια μας.

Ο ΜΑΘ. — Και όμως ποτέ το γήρας δεν μου έδωκε την ιδέαν του θανάτου. Υπάρχουν γεροί θαλερότεροι και ζωντανότεροι από τους νέους. Έχει εμπρός μου αυτήν την στιγμήν το εύχλωτότερον παράδειγμα.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Έάν δεν μετέρχεσαι αυτήν την στιγμήν μίαν άποπον κολακείαν, σημαίνει ότι, μολονότι έσπούδασες φιλοσοφίαν, ιατρικήν και νομικήν, δεν κατώρθωσες νάπαλλαχθής ακόμη από την άδυναμiam του να βλέπης τα πράγματα με τα μάτια της έξεως και της παραδόσεως. Δηλαδή δεν έβλεπεις ακόμα αρκετά άσφοτος. Εϊδημή θα έβλεπες τον θάνατον εις κάθε στιγμήν επάνω σου και θα έπαινες πρό πολλού να κλαίης, διότι δεν θα σ' έφθαναν τα δάκρυά σου, δια να θρηγής επάνω εις τον ίδιον νεκρόν σου.

Ο ΜΑΘ. — Και όμως απέκαμα να κλαίω τους νεκρούς.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Διότι κλαίεις τους ζένους. Όχι τον έαυτόν σου. Έγώ όμως, που εϊμαι τώρα έβδομηντα έτών, όσον και ή θεία Σάρρα, κυτιάζω με συνεχή θλίμην πρό σαρα τα έτών, τον θάνατον να περιπατή επάνω μου. Τον εϊδα επάνω εις το κεφάλι μου, επάνω εις το μέτωπόν μου, επάνω εις τα μάγουλά μου, μέσα εις τα μάτια μου τον εϊδα, να περιπατή ως κάμητη δλόκληρα έτη. Τον αισθάνθηκα μέσα εις τα σπλάχνα μου, μέσα εις τας άρθρώσεις μου, μέσα εις τον ένκέφαλόν μου. Τον άκουσα εις τους παλμούς της καρδιάς μου. Έλαβα μηνύματά του από τα ευγενέστερα όργανα του σώματός μου. Έσύ βέβαια θα περιμένης να με κλαύσης, όταν σε είδοποιήση ή ψαλμοδία των ιερέων. Έγώ όμως έκλαυσα τον έαυτόν μου από την έποχήν που εις ένα καθρέπτην κορρείου εϊδα ότι το μάγουλό μου δεν όμοιάζον με τα μάγουλα ενός παιδιού, που εκούρσεν δίπλα μου τα ώφαλα ξανθά και βοστρυχωτά του μαλλιά, τα όποια και κομμένα ακόμη κάτω εις το πάτωμα, ήσαν πλέον ζωντανά από τα δικά μου, που έμεναν στερεά ριζωμένα εις το κεφάλι μου.

Ο ΜΑΘ. — Άλλά δεν μου εϊπατε τίποτε, διδάσκαλε, δια την Σάρραν. Βλέπετε ότι έδέχθην νάρρηνόσω το «θεία», δια να έξιλειωθώ δια την άθελήτην ειρωνείαν μου. Δεν μου εϊπατε τίποτε δια την θνητήν Σάρραν.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Άλλά τί άλλο κάμνω, παρά να σου όμιλώ διαρκώς δια την Σάρραν; Δεν το ένόησες από την μελαγχολίαν μου;

Ο ΜΑΘ. — Όστε γερονά λοιπόν και ή Τέχνη; Τίποτε λοιπόν δεν εϊναι άθάνατον εις τον κόσμον;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ιδίως ή τέχνη των ήθοποιών. Δι' αυτό πρέπει να τους αγαπάμεν περισσότερον και να τους περιβάλλωμεν με την θερμότεραν στοργήν μας. Η τέχνη των σβύνει μαζί με την ζωήν των. Και αυτό εϊναι τραγικόν. Η ζωή των άλλων καλλιτεχνών έχει τον άντικοιποτρισιμόν της εις την άπόστασιν του χρόνου, την όποιαν όνομάζομεν άθανασίαν. Ο Μυσσε ψάλλει ακόμη τους έρωτάς του, αλλά ο έναγκαλισμός μιας Ραχλή έσβησε δια παντός. Και ο έναγκαλισμός της Σάρρας έχει κάτι τι από τον έναγκαλισμόν των βρυκολάκων. Αϊ μεγάλοι ήθοποιοί δικαιούνται, περισσότερον από όλους τους ζωγράφους, εις την λατρείαν που άπαιτούν τα ρόδα, τα όποια ζοϋν από το ένα πρωϊ έως το άλλο. Εϊναι το τιμαφέστερον είδος της τέχνης, διότι εϊναι το παροδικώτερον. Και οι άνθρωποι, δια να εϊναι συνεπίς προς την φύσιν των, πρέπει να θαυμάζον μόνον τα παροδικά πράγματα. Τα άθάνατα εϊναι φροντίς των θεών.

Ο ΜΑΘ. — Άλλά τότε διατί επιμένει ή μεγάλη αυτή δημιουργός των ψυχών να ζη, ακόμη και νεκρά, επάνω εις την σκηνήν;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Διότι ή ζωή των μεγάλων καλλιτεχνών όμοιάζει με όνειρον και μέσα εις το όνειρον όλοι εϊμεθα άθάνατοι. Προχθές έβλεπα εις το όνειρόν μου, ένα όνειρον που έτελειώσε πολύ προώρως, όπως όλα τα όνειρα, ότι ήμουν τάχα — φαντάσου! — ένας Σάτυρος και ένκηνηόσα μίαν Νύμφην μέσα εις τους Άρκάδικους δρυμούς. Έπρεπε να ιδής πώς έτρεχα και με ποίαν εύλυγίαν επηδούσα τους θάμνους και πώς άνεροριζώμουν επάνω εις τα δένδρα και πώς έφθασα την δραπέτιδα και με ποίαν δύναμιν την έσφιξα εις το στήθος μου. Τώσον έτρεξαν τα κόκαλά της, ώστε έξύ-

¹ Νύμφη των Ύδατων.

² Τουρκική έπωνυμία της λίμνης.

Η ΣΑΡΡΑ ΜΠΕΡΝΑΡ ΟΤΑΝ ΑΦΗΚΕ ΤΟ ΘΙΑΤΡΟΝ

πνησα εις την θειοτεραν στιγμήν, όπως ξηυνη κανεις εις τα ωραία ονειρα.

Ο ΜΑΘ. — Άλλα ή Σάρρα, ή μεγάλη Σάρρα, δέν ξηυνη φαίνεται ποτέ.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Οί καλλιτέχνη δέν ξηυνη ποτέ. Ζουν πάντα μέσα εις τό ονειρον. Τό λάθος είναι ιδιόκον μας πού πηγαίνουμε νά ίδουμε την εσωτερικήν τους ζωήν μέ τά μάτια μας άνοικτά. Έγώ άν ήμουν εις την θέσιν της, θα έπαιζα εις ένα θέατρον μέ κλεισμένας τάς θύρας πρós την βάνουσον περιεργειαν του όχλου. Θα έδημιουργούσα δηλαδή ένα όνειρον διά τόν έαυτόν μου.

Ο ΜΑΘ. — Ή τουλάχιστον θα έπαιζατε γεροντικούς ρόλους.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Πόσον είσθε άπατημένος. Χρειάζεται καλή νεότης διά νά μιμηθή κανεις τό γήρας. Κάθε δημιουργία έχει ανάγκην νεότητος. Και βλέπετε ότι, χωρίς νά τό θέλετε, μου ένθυμίσατε άκόμη μίαν ερωμένην της άχαρίστου αυτής τέχνης. Ένας γέρος ήθοποιός δέν ήμπορεί νά παίξη ούτε τά γηρατεία επάνω εις την σκηνήν. Και αυτό είναι φοβερόν. Ο Ρόσσης μόνον εις την άκμήν του έπαιξεν υπερόχως τόν Βασιλέα Αήρ.

Ο ΜΑΘ. — Χωρίς νά είμαι ήθοποιός μ' εκάματε νά φοβώμαι τό γήρας και νά είμαι άτρομος έμπρός εις τόν θάνατον.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ποίος σάς ειπε, ότι δέν είσθε ήθοποιός. Όλοι μας είμεθα ήθοποιοί, αλλά ήθοποιοί

μ' ένα άσημον και μικρόν τάλαντον. Και δι' αυτό όλοι μας πρέπει νά φοβώμεθα τό γήρας περισσότερο από τόν θάνατον. Νεκρός δέν είναι εκείνος πού απέθανε νέος. Νεκρός είναι μόνον εκείνος πού γερά. Διότι αυτός μόνος έχει την αίσθησιν του θανάτου του. Χωρίς τό γήρας, κανένας δέν θα είξευρε νά μάς πληροφορήση τί είναι ό θάνατος.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Exordium

ΑΠΟ ΤΙΝΩΝ εβδομάδων ό κ. Χρηστομάνος άπεφάσισε νά εκπλήξη τόν κόσμον. Δέν ήξεύρω άν επέτυχε τόν σκοπόν του σχετικώς μέ τους άλλους άναγνώστας, όσον δι' έμέ τόν βεβαίω ότι έμεινα έμβρόντητος. Είμ' εγώ υπέρ τό δέον άπλοικός, είνε ό κ. Κ. Χ. . . υπέρ τό δέον πολιτισμένος; Αφήνω τό ζήτημα άλλων και προχωρώ. Τό βλέμμα μου έσταμάτησε εις ένα τίτλον μέ λατινικά γράμματα EXORDIUM. Από κάθε τι πού διαβάσω έχω την άπαιτήσιν από τόν έαυτόν μου νά τό έννοώ και είδα εις τό προχειρότερον λεξιόν.

EXORDIUM=έξάνθημα, παράγεται από τό ex και ordium όπως και ex-centricité, έξ-άμβλωμα, έξ-έμώ, έξ-άπτομαι, έξ-άτελοΰμαι, έξ-έμάνην και. . . Έξ-άρχόπουλος.

Έπείσθην ότι ό τίτλος έχει καλώς και ήθέλησα ν' άπολαύσω τό κείμενον. Έπει μ' έπερίμενε ή μεγάλη και τελειωτική εκπλήξις. Ήξευρα όλας τάς λέξεις και δέν έκαταλάβαινα γρή. Έπειτα άπειροπληθή άποσιωπητικά ήκολούθηον, και τότε ένεδυμήθην τό άρχαίον ρητόν «ή σιγή κόσμον τή γυναικί (και δη τή κοιτισμόν) φέρει». Άλλά βέβαια αυτό δέν ήτο άρκετή όφέλεια από την άνάγνωσιν ενός έργου του κ. Χρηστομάνου και άφού ό τίτλος και τό περιεχόμενον ήσαν έξανθηματικά, άπετάθην εις ένα ιατρόν φίλον μου και φιλολογούνα — όχι τόν κ. Νιρβάναν πρós άποφυγήν παρεξηγήσεων και άτελευτήτου περιγραματογραφίας.

— Γιατρέ μου, ερώτησα μέ δειλίαν, σεις πού τά ξέρετε όλα, πέτε μου, ως ιατρός ή ως καλλιτέχνης θα έξετάσετε τό Κυριακάτικον έξάνθημα του κ. Χρηστο-

Η ΣΑΡΡΑ ΜΠΕΡΝΑΡ 12 ΕΤΩΝ ΚΑΙ Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΗΣ

μάνου; Συνδέομαι μέ τόν συγγραφέα τών «Τριών Φιλών» και φροντίζω περι της υγείας του.

— Ένθυμείσθε την έγκυμοσύνην της άειμνήστου Δράγας της Σεβρίας;

— Ένθυμούμαι, αλλά ποία ή σχέση; Σάς έρωτώ για τόν κ. Χρηστομάνον.

— Υπομονή, κ. Σάντσε. Ο πρόγονός σας ήτον πολύ πύο ύπομονητικός από σάς, γ' αυτό έκανε χωριό και μέ τόν Δόν Κιχώτο. Βεβαίωθήτε, πός άν ό τελευταίος έβγαζεν έξάνθημα, δε θα γαλούσε ό δμώνυμός σας τόν κόσμο. Λοιπόν συνεχίζω. Η μακαρίτις Δράγα έκιοφύρει επί έννέα μήνας άνεμον.

— Λοιπόν;

— Η έγκυμοσύνη πομφόλυξ και διεργάγη.

— Και ό κ. Χρηστομάνος;

— Έφθάσαμε και εις αυτόν. Παθαίνει τό ίδιο, μέ την μόνην διαφοράν ότι κιοφορεί έξ ήμέρας κ' έλευθερώνεται την εβδομήν. Η μάλλον για νά μεταχειρισθώ τόν ιατρικόν όρον του ίδιου, βγάξει έν έξάνθημα κάθε Κυριακή, τό όποιον εύτυχώς δέν είνε, ούτε μπορεί νά γείνη μεταδοτικόν.

— Ότι δέν πιστεύετε νά έχη συνεπειάς;

— Σάς βεβαίω καιμιάν. Είνε έντελώς άκίνδυνον και παρατηρείται συνήθως εις τά. . . μικρά παιδιά.

ΣΑΝΤΟΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

«Βασιλικόν»: Η Σάρρα Μπερνάρ

ΕΠΕΡΑΣΕΝ ή Σάρρα Μπερνάρ και έδωσε εις τό Βασιλικόν θέατρον τρεις παραστάσεις μεταξύ 7ης και 9ης Νοεμβρίου εις ηλικίαν 64 έτών καθώς ήκουσα από προχείρους ιστορικούς. Έστο. Η Σάρρα δέν έπανοσε νά είνε ή μεγαλοφυία της γαλατικής χάριτος εις την σκηνήν. Χάρις εις την κίνησιν, χάρις εις την στάσιν, χάρις εις τόν ρυθμόν της φωνής. Αυτό είνε τό κύριον, τό άπλησίασια ποιητικόν δώρον της Σάρρας. Η σημερινή μας αντίληψις συνηθισμένη εις πλέον ανθρωπίνην υπόκρισιν, ίσως ν' άπόρρησε ένίοτε διότι λέξεις ή φράσεις έτονίζοντο κάπως υπερβολικά. Άλλά πριν προφθάση καν νά γεννηθή ό διαταγμός, όνειρώδες κίνημα της Σάρρας έδέσμευε την σκέψιν.

Έπαιξε την «Τόσκα» του Σαρδοΰ, τούς «Μπουφόν» του Ζαμακόις και τόν «Αετιδέα» του Ροσιάν. Μοναδική ως δούξ του Ράιχσταϊ μ' εγγενές, άγοριστικο, έλαφρόν—όχι βέβαια όπως άλλοτε—βάδισμα, όρημική και τρυφερά έναλλάξ, φέρονσα πάντοτε μέ χάριν τό άόρατον στέμμα της θλίψεως. Άλλά πόσον είνε άπογοητευτικόν, άλήθεια, διά τόν έχοντα κάπως υπερέραν ιδέαν περι Τέχνης νά βλέπη την μεγαλοφυίαν μιας Σάρρας νά σπυαλάται εις έργα της μόδας! Και μέ βασανίζει μία ερώτησις: Ο ήθοποιός χρησιμεύει διά νά εκφράση τό έργον ή τό έργον διά νά επιδείξη τά χαρίσματα του ήθοποιού;

Όταν έφευγα από την τελευταίαν παράστασιν, δέν ξεύρω πός μου ήλθε εις την μνήμη ή εικόν της Σάρρας πρó τινων έτών εις κάποιαν σκηνήν πού έξεφύλλιζεν άργά, θλιβερά, άβρά ένα ρόδον. Ίσως διότι έτσι άργά, θλιβερά, άβρά σβύνει σήμερα ή ίδια ή Σάρρα.

Α. ΜΑΥΡ.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Σίμος Μενάρδος

Ο περισσότερος κόσμος θα τόν νομίζη τουλάχιστον πενήντα έτών τόν νέον καθηγητήν του Πανεπιστημίου της Όξφόρδης. Σοφός, όπως έχαρακτηρίσθη δικαίως πολύ, και νέος, είναι πράγματα άσυμφίβαστα διά τους πολλούς: φυσικώτατον όμως δι' εκείνους πού γνωρίζουν τόν κ. Μενάρδον και τό έργον του. Εις τόν τιμημένον τίτλον του λογιού ήνωσε ό φίλ-

τατος συνεργάτης τών «Παναθηναίων» δύο πολύ συγγενή, όμως και πολύ συχνά ξένα πράγματα: την βαθειαν μελέτην και την ποιήσιν. Οί κολικοί πού συνδέουν τόν άρχαίον μέ τόν νέον έλληνικόν κόσμον και οί όποιοι είναι θαμμένοι μέσα στους αιώνας, στα χέρια του κ. Μενάρδου καθαρίζονται από τά προσκολλημένα χρώματα και λάμπουν πανέμορφοι επάνω στο εύγενικόν στέμμα της ελληνικής ιστορίας και της λαογραφίας. Αί μελέται του, πού δύο ψυχάι διαφορετικάί τάς καθοδηγούν, ή μία μέ τόν λύχρον της αναλύσεως και της έρεύνης, ή άλλη μέ τόν ήλιον της τέχνης, είναι τόσα σκαλοπάτια πού έστησε ό κ. Μενάρδος διά ν' άνέρη, μέ βήμα γοργόν, στερεόν όμως, στοΰ περιβλεπτον πύργου τις κορυφές.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Είνε καθαρώς δημιουργική ή εργασία αυτή, όταν συνοδεύεται από μίαν τόσον λεπτήν διάνοιαν. Κανεις δέν τό άμφισβητεί. Άπόλαυσις άληθινή ήτον διά τόν κόσμον τών γερμανικων ή άποκαλυπτική όμιλία του πρó όλίγων έτών διά την «Ρήγαναν». Τελευταίως άκόμη έδημοσιεύη εις τό «Journal of Hellenic Studies» μία άλλη μελέτη του «Πού ήγρε τόν «Άδωνιν νεκρόν ή Άφροδίτη;» όπου μέ πειστικώτατα επιχειρήματα στήνει τό οικοδόμημα της μελέτης του, έρευνών, ξεκαθαρίζον τάς ύπαρχούσας πλάνας, και παρουσιάζων εις τό τέλος καθαρόν τό έργον του από κάθε ξένον στοιχείον πού ήμπορούσε νά φέρη σύγχυσιν και άμφιβολίας.

Νομίζω πός βλέπω εις την εργασία του αυτήν την σοβαράν και έμπνευσμένην, τόν γλυκίτατον όμιλητήν —τό επίθετον, άν και συνειδημένον, διά τόν κ. Μενάρδον παίρνει όλην την άρχικήν του αξίαν—πού σε μαγεύει μέ τά γοητευτικά λόγια του, πάντα φωτισμένα από μίαν υπερόχον αντίληψιν, πού την συνοδεύει ό ρυθμός, εκείνος πού ξεχωρίζει τά έκλεκτά πνεύματα και όπου τούς δίνει τό ιδιαίτερον αυτό χάρισμα. τό πλαισιόνον τό έργον της δημιουργίας.

Μάς μιλούσε μίαν ήμέραν εις τά γραφεία τών «Παναθηναίων» πρó ενός ή δύο έτών, περαστικός από τάς «Αθήνας», διά τάς μεταφράσεις του, του Θεοκρίτου, του Μουσαίου, του Μόσχου, πού τόσον άριστοτεχνικά σελίδας έχει δημοσιεύσει εις τά «Παναθηναία». Τόν παρακολουθούσαμεν εις την όμιλίαν του τρεις φίλοι, ό Νιρβάνος, ό Πορφύρας και εγώ προσεκτικά, γοητευμένοι. Άλήθεια, πόσον φωτεινάί αυτάί αι μεταφράσεις του. Πολλές φορές, σε στιγμές ποθεινής μονα-

ξιάς ξαναδιάβασα την «Ευρώπη» του, την «Ηρώ και Λεάνδρον» με νέαν πάντα απόλυτον της λεπτής αισθητικής του μεταφραστοῦ. Δὲν λησμονῶ τὴν περιτεχνωμένην ἀφελειαν τοῦ στίχου του ποὺ κλείνει μέσα του τὴν ἐμορφία τοῦ αισθητικοῦ, τὴν ἐμορφία τὴν περιγραφικὴν, τὴν βαθειάν ἐντύπωσιν ὅλων τῶν ὁραίων πραγμάτων. Ἡ λέξις του, χρωματισμένη ὁ στίχος του, χαρμαγμένον ἔπάνω σὲ μάρμαρον ὅλα με τέτοιον τρόπον, ποῦ δὲν ἤμπορεῖς νὰ ἐγγιξῆς τίποτε ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι ποῦ νὰ μὴν ἀφήνῃ μίαν ἡχὴν ἰδιαιτέραν, ἕνα ξεχωριστὸν δέλητρον μεταξὺ παλαιῆς καὶ νέας αισθητικῆς, κατὰ ποῦ μοιάζει σὰν μνημοσύνη καὶ ποῦ βγαίνει συγχρόνως ἀπὸ τὸ σημερινὸν συναίσθημα τῆς ζωῆς. Τεχνολογία ποῦ μόνον καλλιτέχνης ἤμπορεῖ νὰ δώσῃ γιὰ νὰ κινήσῃ, δι' ἕνα κόσμον τόσον μακρυσμένον, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ὅποιαν ζοῦμε ἐμεῖς, νὰ προσωμοσῶν τὸ θέμα του εἰς τὴν αἰσθησὶν μας χωρὶς νὰ τὴν πληγῶνῃ μὲ ἐπίθετα καὶ ὀνομασίας ποῦ ἄλλοι ἐπίσης καλοὶ τεχνῖται ἀτέχνως μετεχειρίσθησαν εἰς παρομοίαις περιστάσεσι.

Μόνον μὲ ἀνάλογα καλλιτεχνήματα θ' ἀποδοθοῦν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ τὸ λεπτότατον αὐτὸ ἔργον ἀπομένει διὰ τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς, ποῦ στέκει στὴν πρωτοπορείαν ὁ κ. Μενάρδος.

KIMON MIKHAELIDHS

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Πανελλήνιον»: Ἡ «Νυκτερίδα» τοῦ Στραύου

Ὅπως τὸ φῶς παρακολουθεῖται ὑπὸ τῆς σκοτίας, οὕτω καὶ αἱ τύχησιν ἐπιχειρήσεις παρακολουθοῦνται ὑπὸ τῆς μὴμῆσεως. Ἡ περυσινὴ καταπληκτικὴ ἐμπορικὴ-θεατρικὴ ἐπιχειρήσις καὶ ἐπιτυχία τῶν «Παναθηναίων» ἔφερεν εἰς φῶς τὸν «Κινηματογράφον», ἡ δὲ ἐπιτυχία τῆς «Νιτοῦς» ἐνέβαλεν εἰς τὸν κ. Οἰκονόμου τὴν ἰδέαν πρὸς ἴδρουν θιάσου ἰδιικοῦ δι' ὀπερέτας. Ὁ ὑποφαινόμενος, μὲ κάποιαν ὑπολανθάνουσαν ὑπερηφάνειαν ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο προσημνημονευθείσας ἀρχικὰς ἐπιχειρήσεις ἦτο εἰς ἕκ τῶν πρωτεργατῶν, ἐκφράζει τὴν χαρὰν του βλέπων νὰ εἰσέρχεται ἡδὴ ἡ ἐργασία αὐτὴ εἰς εὐρύτεραν πορείαν.

Ὁ κ. Οἰκονόμου μὲς ἐπαρρησιασθεὶς τὴν πρώτην τοῦ θιάσου του μὲ τὴν «Νυκτερίδα» τοῦ Στραύου. Ἡ ἐκτέλεσις ἦτο μὲν τυπικῶς ἀνογος ἀλλὰ δὲν ἦτο ζωντανή. Ἡ κ. Ἀλεξάνδρου (Κυπαρίσση) ἔχει πράγματι ὁραίαν φωνὴν τὴν ὅποιαν χειρίζεται μὲ περισσοῦσαν τεχνικὴν γνώσεσιν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶναι ἡθοποιός. Ὅταν δὲ ἀνέλθῃ τις τὰς βαθμίδας τῆς σκηνῆς, πρέπει ἀπαραίτητως νὰ εἶναι ἡθοποιός. Μέσος ὄρος δὲν ὑπάρχει. Ἡ σκηνὴ ἀπαιτεῖ ὑποχρεώσεις, καὶ ἐφ' ὅσον τις πατεῖ τὸ ἔδαφος τῆς, πρέπει ἀσθητικῶς νὰ εἶναι ἐκτελεσθῆ, ἂν δὲν θέλῃ νὰ ἐξέλθῃ ἡττημένος. Τὴν λέξιν «ἐπιείκεια» ἡ σκηνὴ δὲν τὴν ἐγγνώρισεν, οὔτε ποτὲ θὰ τὴν γνωρίσῃ εἶναι καὶ θὰ μὲνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀσθητικῶς, ἀμελικτος καὶ ἀπαιτητικῆς. Εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς δραματικὰς σχολὰς ἡ ἡθοποιία εἶναι τὸ σπουδαιότερον μάθημα. Ἐξ τὴν Εὐρώπῃν, ἡθοποιίαν διδάσκονται δικηγόροι διὰ νὰ ἐκπράξωσιν ἀσπότερον εἰς τὰς πρὸ τῶν δικαστηρίων ἀγορεύσεις των. Ἡθοποιίαν διδάσκονται ἐπίσης ἰατροί, ἰδίως οἱ ψυχιατροὶ καὶ οἱ νευρολόγοι. Ἡθοποιίαν διδάσκονται ἀκόμη καὶ ἱεροκήρυκες καὶ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι καὶ πολιτευόμενοι, ἀκόμη καὶ πολλοὶ τύποι τῶν ἰδιωτικῶν συγκεντρώσεων καὶ πολλὸν δικαίως διότι καὶ εἰς ἕνα σαλόνι ἀκόμη νὰ εἰσελθῇ τις πρέπει ὀπισθοῦσαι, κατὰ τὴν συνειθισμένην φράσιν, «νὰ ξεῖρη νὰ σταθῇ». Ἡ κ. Κυπαρίσση ἔχει εὐτυχῶς ὅλον τὸν καιρὸν διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἡθοποιίας, ἡ ὅποια θὰ τῆς χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον ὁπότεν εὐρίσκειται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ κάθε εἶδος φοιματικῆν ἐκτέλεσιν. Ἐχει ἄλλως τε πρὸς τοῦτο πλησίον τῆς τὸν κ. Οἰκονόμου, τοῦ

ὁποίου ἡ μακρὰ πείρα τῆς παρέχει πολλὰ ἐχέγγυα Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἡθοποιούς ἀξιολογητέος ἦτο ὁ κ. Παλαιώαννου, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε ἀρκετὰ καλά, ἀλλὰ καὶ μὲ μίαν ἀνεπαίσθητον μονοτονίαν ὡς πρὸς τὸ φωνικὸν μέρος. Ὁ τενόρος κ. Βενιζέλος φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ συμμορφοῦται ὀπισθῶς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σκηνῆς καὶ νὰ... τὸ ρίχνῃ ἔξω εἰς τὸ τραγοῦδι!

Ἦκούσαμεν μερικὰς φωνὰς του... δὲν μὲ μέλει! Δὲν ἀντιλέγω ὅτι καὶ ὁ ῥόλος ἦτο κατὰ τι τοιοῦτος, ἀλλὰ δὲν εἴμπορῶ νὰ φαντασθῶ ἀπὸ τώρα τὸν κ. Βενιζέλον... ὑπερτέλειον! Ἡ Δνις Τίβερι ἐπίσης πολὺ καλὴ, τόσον ὡς ἀοιδὸς ὅσον καὶ ὡς ἡθοποιός.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μουσικὴν τοῦ ἔργου ἐλέχθη ὅτι ἦτο βαρεία. Αὐτὸ εἶναι ἀστέρον. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ εἶναι ὅτι τὴν ἐχαρακτήριζε κάποιος ἀνοσιτιά.

Πρωτίστως τὸ «κομικόν» ἔχει εὐνόησιν πρῶτον τοὺς Γάλλους καὶ δεύτερον τοὺς Ἰταλοὺς καὶ... τελευταίον τοὺς Γερμανούς. Ἐπὶ τούτου ὁ Στραύου εἶναι μέγας εἰς τὰ βάλς, ἀλλ' εἰς τὸ θέατρον ὄχι (ἡ «Νυκτερίδα» εἶναι τὸ μόνον θεατρικὸν του ἔργον). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ὑπὸ τοῦ θιάσου τοῦ «Πανελληνίου» μᾶς ἐδόθη ξηρὰ καὶ ἀνογος. Ἐλαίπε δὲ ἡ ἐλευθεριότης καὶ ἐν γένει τὸ Βενιζέλου χροῖμα.

Ἐάν ὁ κ. Οἰκονόμου ἦτο διευθυντὴς τῆς ὁρχήστρας, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ «ἐμοναρίζε» τὸ ἔργον μὲ περισσότεραν ἐκφρασιν καὶ μὲ περισσότερον «ἀέρα». Ἀλλὰ δυστυχῶς... δὲν ἦτο.

Ὅπως δὲ σφίγγω τὸ χέρι τοῦ κ. Οἰκονόμου, διότι συμβάλλει ἀρκετὰ εἰς τὴν πρόβδον τὴν ὅποιαν ἡ μουσικὴ ἀπὸ τινος ἔχει λάβει. Ἐάν κατορθώσῃ καὶ συνδυάσῃ μίαν θιασαρχικὴν ἱκανότητα μὲ μίαν ἀπαραίτητον ψυχολογίαν τοῦ κοινού, θὰ δυνηθῇ ἀναμφισβητικῶς νὰ ἐπιτελέσῃ πολλὰ τὰ καλά. Ἀς τὸ ἐπισημωμεν.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕΛΙΣ

Ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς φέρει ἐπὶ τάπητος τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς χώρας, τόσον τὰ ἑσωτερικὴν ὡς τὴν ἑσωτερικὴν πολιτικὴν. Ἡ κοινὴ γνώμη προσδοκᾷ νὰ ἰδῇ τιθέμενα πρὸς λύσιν τὰ ζητήματα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὅποια ἀνασχηματισθεῖσα, ἔδωσεν ἐλλάδας γενναίων πρὸς τοῦτο προσπαθειῶν. Ἡ Κυβέρνησις ἐπέδειξεν μερικῶς τὴν πρόθεσιν εἰς τοῦτο. Ἡδὴ ὅμως φαίνεται διατελοῦσα ὑπὸ τὸ σῆμηθες βάρος τοῦ ἀνοιχομένου τῶν περσιτάσεων. Οὔτε τὰ μέτρα πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς καταστάσεως ἐξευρέθησαν οὔτε τὸ σθένος ἐκδηλοῦται ὅπως, τιθέμενον ἐν τῇ γυμνότητι του τὸ πρόβλημα τοῦ Κράτους κατατοχῆς πρὸς ὅλην εἰς τὴν συνείδησιν τῆς χώρας τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην τῶν μεγάλων θυσιῶν.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς οικονομίας ὀρθοῦται καὶ πάντοτε ζοφερόν τὸ οικονομικὸν πρόβλημα.

Ὁικονομία εἰς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ αὔξησις τῶν ἐσοδῶν τοῦ Κράτους ἀποτελοῦν ἀπὸ τινων ἐτῶν τὸ ἀγωνιώδες πρόβλημα πάσης Κυβερνήσεως.—Αἱ οικονομίαι τὰς ὁποίας καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις Δεληγιάννη μὲ εἰλικρινεῖαν ἐπέζητησε, ἀπέδειχθησαν ἀνεφικτοί. Τόσον ὁ χαλαρὸς ὀργανισμὸς τοῦ Κράτους ὅσον καὶ τῆς Συναλλαγῆς ἡ ἐπιβολὴ ἀπέδειξαν ὅτι τίποτε γενναίων δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς τὴν προσπαθειῶν αὐτὴν πρὸς τὸ οικονομικὸν ἰσοζύγιον, τοῦλάχιστον ἀνευρικτωτέρως τινὸς πολιτικῆς μεταβολῆς. Ἀφ' ἑτέρου αἱ δαπάναι τῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς εἶνε ἐπιτακτικώτερον ὄλον, ἐπιβάλλουσαι μεγαλειτέρας θυσίας. Ἡ αὔξησις τῶν δημοσίων ἐσοδῶν εἶνε, ἐν τῇ γενικῇ ἐπισκοπῇ τοῦ ζητήματος, μᾶλλον κατορθωτῆ, ἀλλ' ὄχι βεβαίως κατὰ τὸν παλαιὸν ἐμπειρικὸν τρόπον τῆς

ἀναζητήσεως τῶν ἀλλαχού τυχόν ἐπιβαλλομένων φόρων ὅπως ἐφαρμοσώμεν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα χωρὶς περαιτέρω ἔρευνα, ἀλλὰ διὰ γενικωτέρας μελέτης τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς θὰ εἶνε ἡ ἴση διανομὴ τῆς ἡδὴ τεθειμένης φορολογίας. Ἐάν διαρεθοῦν εἰς κατηγορίας οἱ Ἕλληνας πολῖται ἦτοι εἰς ἀρχαίας, εἰς ἡμερομισθίους ἐργάτας βιομηχανικῶν ἐκμεταλλεύσεων, εἰς ἐμπόρους, εἰς βιομηχάνους, εἰς ἐξαοκούντας ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, εἰς εἰσοδηματίας κτλ. θὰ ἀνεύρωμεν ὅτι εἶνε ὑπερογκὸς ἡ μεταξὺ τούτων δυσαναλογία ἐκ τῆς κατανομῆς τῆς φορολογίας ἡ ὅποια εἶνε ἐπαχθεστέρα διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ἡμιώτερα διὰ τοὺς κεφαλαιούχους. Ἀλλ' ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῆς τάξεως πολῖται ἀνίσος φορολογουμένη. Οὕτω ὁ γεωργὸς τῶν σιτηρῶν ἐν Θεσσαλίᾳ εἶνε εἰς ἀσυνεχῶς καλλιτέραν θέσιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ φορολογικοῦ βάρους ἀπὸ τὸν καλλιεργητὴν τῆς σταφίδος ἐν Πελοποννήσῳ. Καὶ εἰς προχείρους ἀριθμοὺς σημειώμεν ὅτι ἡ μὲν σταφὶς ἀξίας περίπου 50 ἑκατομ. φράγκων ἐπιβαρύνεται μὲ δασμὸν δρ. 4.500.000, ὁ δὲ σῖτος ὁ παραγόμενος ἐν Ἑλλάδι ἀξίας 90 ἑκατομμυρίων ἀποδίδει εἰς φόρον 1.800.000 κατ' ἔτος. Ἀλλ' ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν σιτοπαραγωγῶν τῆς Θεσσαλίας ἡ φορολογία, ἐπὶ παλαιῶν καὶ πλημμελοῦς συστημάτων βασιζομένη, εἶνε ἀνίσος. Ποῖον στάδιον μελέτης ἀνακρίσεως καὶ πρακτικῆς ἐρεῦνης δὲν παρουσιάζει ἡ ἐργασία τῆς δικαίας κατανομῆς τῆς φορολογίας, ἐξ ἧς ὄχι μόνον δικαιοσύνη ὑπὲρ τῶν πολιτῶν ἀλλὰ καὶ σιμωτικὴ αὔξησις τῶν ἐσοδῶν τοῦ Κράτους δύναται νὰ προκύψῃ. Πᾶσα ἐπιβολὴ νέας φορολογίας θὰ ἐπιβαρύνῃ μοιραίως ὡς ἐκ τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς τοὺς βαρύτερον πιεζομένους ἐκ τῆς φορολογίας. Θὰ εἶνε ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὄχι ἀπλῶς ἀδίκος καὶ ἀσκοπος ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβής.

Ἡ μεταρρυθμισὶς ὅμως τῆς φορολογίας προσκόπτει ὄχι μόνον εἰς χαλαρωμένον διοικητικὸν ὀργανισμὸν ἀλλὰ καὶ εἰς διεφθαρμένην ἐκ τῆς πολιτικῆς συναλλαγῆς συνείδησιν τοῦ πολίτου. Αἱ ὑπὲρ τῶν κυβερνητικῶν ἰσχυρότων ἀλλαγαὶ τῶν βαρῶν τοῦ Κράτους καὶ ἡ δημοκρατία τῶν πολιτευτῶν κατὰ τῆς φορολογίας συντέναιον ὡστε νὰ σχηματισθῇ καθολικὴ πεποίθησις ὅτι πᾶσα φορολογικὴ μεταρρυθμισὶς δέον νὰ ἀπολήγῃ εἰς ἀπαλλαγὴν ἐκάστου φορολογουμένου τοῦ βαρύνοντος αὐτὸν φόρου. Ἡ ἐν τῷ κέντρῳ θέλησις, ὅσον ἰσχυρὰ καὶ ἂν εἶνε, προσκορῶνται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὀργάνων καὶ συντριβεται πρὸς τῆς βουλευτικῆς ἰσχύος.

Οὔτε οικονομία ἐμφικται οὔτε νέαι πρόσοδοι κατορθωταί. Ὑπάρχον ἀντίρροποι δυνάμεις ἐξουδετερῶμεναι. Ὁ λαὸς εἰσφέρει ἐκ τοῦ ὑπερήματος καὶ ἀνευ ἀναλλαγμάτων διὰ νὰ παρατείνεται ἀθλία ζωὴ.

Ὁ Εὐρυτιδης σοφῶς εἶπε:

Τῶν ἀδοκήτων πόρον εἶρε Θεός.

Ἐπειθεν θὰ ἔλθῃ ἡ λύσις. Τώρα ἀκόμη τίποτε δὲν ἔσπα. Οὔτε τὰ πράγματα εἶνε ὀριμα οὔτε τὰ πρόσοπα ἐδημοφονήθησαν. Θὰ ζήσωμεν τὴν καθημερινὴν ζωὴν ἀναμνηστικῶς καὶ προσδοκῶντες ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀμειψθῇ ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἡ πειθαρχία καὶ εὐταξία μας κατὰ τὴν ἀρμόστοτον ἀνατολικῶν κρῖων, νὰ ἀναγνωρισθῇ τέλος ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΝΗΜΕΙΟΝ ἀξίον τῆς μεγάλης ἡμέρας τῆς ἐκατοστής ἐπετηρίδος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἡ ὅποια δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ ξημερώσῃ, θὰ εἶναι τὸ λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ποῦ ἀπεφασίσα νὰ ἐκδώσῃ ἡ Κυβέρνησις τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν κ. Κόντου, Χατζιδάκι καὶ Μενάρδου. Εἶναι ἀξίος τιμῆς ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Στάης, ὁ ὁποῖος ὑπέβαλε τὸ σχετικὸν διά-

ταγμα. Τὸ λεξικὸν αὐτό, ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἑως σήμερον, θ' ἀποτελέσῃ ἀσάλευτον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον θὰ περιλάβῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων. «Οἱ μετὰ τὸν Κοραῆν ὀσοληθέντες περὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν», λέγει ὁ κ. Χατζιδάκις εἰς ἀρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὰς «Ἀθήνας», ἐξήτουν καὶ ἀνεύρισκον ἐν τῇ γλώσσῃ Ἀιολικά, Δωρικά καὶ ἄλλα ἀρχαία διαλεκτικὰ ἴχνη, βραδύτερον δὲ ἀνεζητουν καὶ ἀνεσκαπτον ἀρχαίας ρίζας, ἀρχαιοτάτας καταλήξεις κλπ. ἐν ταῖς λέξεσι τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης, παρημέλουν δὲ πάσης τῆς ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἐξῆς ἀνελέξεως τῆς γλώσσης, ὡσεὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐκοιμάτο καὶ μὴ ἐλάλει τὴν γλώσσαν ταύτην ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, τῶν δοκίμων χρόνων, μέχρι τοῦ Κοραῆ». Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου καὶ ὑπὸ ἐθνολογικῶν καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικῶν ἐποψιν θὰ εἶναι μεγίστη.

ΚΑΙ ἐξεσπάθωσε εἰς τὸ «Ἐμπρός» κατὰ τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ὁ κ. Μιστριώτης. Θεωρεῖ τὸ ἔργον ἀνθεθνικόν, μέλλον νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Καὶ γιὰ αὐτό; Διότι τὸ Λεξικὸν θὰ περιλάβῃ ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς. Μὰ, εἶναι πράγματα νὰ γράφονται αὐτὰ ἀπὸ ἕνα καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου; Καὶ γιὰ νὰ μὴ κἀψωμεν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, καὶ τὸν Παπαρηγόπουλον μαζί καὶ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν σκοτεινὴν αὐτὴν ἐποχὴν, γιὰ νὰ μὴ μᾶς τὴν θυμίζου; Δὲν εἶναι λοιπὸν ζῶν ἐκείνη ποῦ πέρασε ὅλον τὸ ἔθνος εἰς τέσσαρας αἰῶνας; Τὰ στοιχεῖα ποῦ τὴν ἀπαρτίζουν εἶναι χυδαία, ταπεινά, ἀξία νὰ τ' ἀπαρηθῶμε; Ποῦ εἶναι ἕνας Ἕλλην Θεοβάντες νὰ μᾶς γελοιογραφῆσῃ;

ΕΝΑ νέον σατυρικὸν φύλλον ἀνέτειλε εἰς τὸν ὀρίζοντα τῶν Ἀθηνῶν αἱ «Σφήκες». Ἀπὸ τὰ δύο ἐκδοθέντα φύλλα ἡμωροῦσαμε νὰ εὐρωμεν κατὰ πρὸς ἀναδημοσίευσιν. Τὸ χροεωτοῦμε στὸν κ. Χρηστομάνου καὶ τὸ δρᾶμα του. Ἰδοῦ τὸ:

ΤΑ ΤΡΙΑ ΦΙΛΙΑ

Τρία φίλῃα ἡμαστὲ γραμμένα μὲ τὴν πένα, Κ' ἐπέραςε ἕνας κριτικὸς κ' ἐσκότωσε τὸ ἕνα. Κριτικῆ, πᾶς μετσογράφῃς, Ἄλλα λὲς κί ἄλλα μᾶς γράφεις.

Ὁ κριτικὸς ὅμως διαμαρτύρεται, λέγων ὅτι ἐσκότωσε τὰ δύο πουλάκια.

Ὁ Σαρδοῦ, ὁ ἀποθανὼν δραματικὸς, ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς γονιμωτέρους συγγραφεῖς τῆς γαλλικῆς σκηνῆς. Ἐπῆρε τὸ θέατρον ὅπως τὸ ἡσθάνθη καὶ ὅπως ἡμῶρες νὰ τὸ πάρῃ. Τὸν εἴλαυε ἡ ἐσωτερικὴ ἐμορφία τῆς ζωῆς, ὁ διάκοσμος τῆς, τὸν ὁποῖον ἐξέλαβε ἡ ἡτέλησε νὰ ἐκλάβῃ ὡς αὐτὴν τὴν ζωὴν. Τὰ δρᾶματά του, μὲ ὅλην τὴν ἐπιτυχίαν των, δὲν εἶχαν φιλολογικὴν ἀξίαν. Τεχνικὰ σκημικῶς, χωρὶς βάθος, χωρὶς ὀρίζοντα, ζοῦν καὶ συγκινοῦν τὸ πλῆθος, διότι γνωρίζει ὁ τεχνίτης νὰ ἐφαρμόσῃ κάθε μέσον ἐξωτερικὸν διὰ νὰ συναρπάσῃ τὸν θεατὴν. Εἰς αὐτό, νομίζεις, ἀπέβλεπε ὁ ἐργάτης τῶν ἐκατὸν καὶ πλέον ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔζησαν μαζί μὲ τὸν συγγραφέα των ἀλλὰ δὲν θὰ ζήσουν ἔπειτα ἀπ' αὐτὸν. Ἄλλοι καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἔπεσαν ἐν τῷ μεταξὺ, ἐνθ' ἐχειροκροτοῦντο καὶ ἐθρῆμβεναν τὰ δρᾶματα τοῦ Σαρδοῦ. Δὲν εἶναι τὸσον παράδοξον τὸ γεγονός! Αὐτὴ εἶναι ἡ παντοτεινὴ ἱστορία εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Τὸ πλῆθος ἀγαπᾷ ὅτι εὐκόλον καὶ ἀπατηλόν. Ἡ τέχνη τοῦ Σαρδοῦ ἐνθουμίζει πολὺ τὴν τέχνην τῶν «Τριῶν Φιλῶν», ἂν καὶ ἀπειρῶς τελεωτέρα ἢ πρώτη. Κατὰ βάθος ὅμως εἶναι ἡ ἴδια ἐραστοτεχνικὴ ἐφεύρεσις.

ΣΕΡ ΒΑΟΥΑΡΔ ΛΩ

Φίλατέ μου,

ΠΟΛΛΑ έλέχθησαν και έγγραψαν τας ημέρας αυτάς δια τó έργον του Γάλλου δραματικού. Όλοι δέ οί έν Αθήναις συνάδελφοί του συνεφώνησαν περι τής μικράς του αξίας. Δέν νομίζετε όμως δι τó πνεύμα του συγγραφέως διαμαρτυρείται μέσα από τόν τράγον του με τά λόγια αυτά, τά όποια μου έπεσαν στα χέρια όλος τυχαίως; Έβλε από τόν «Ραμπαγά», δράμα του Σαρδού μεταφρασθέν από τόν όοιδιμον Ιωάννην Καμπούρογλου τής «Νέας Έφημερίδος»:

«Ο Πρίγκιψ.— Βεβαίωτατα! — Ακρούσατέ με. Όπου σασίζει ó πολιτικός, φριχτόσαν διαηγόροι! — Όλων τών μεγάλων λαών, τών Αθηναίων, τών Ρωμαίων, τó τέλος των ήτο αυταί αι γλώσσαι! Όπου δέν υπάρχει άνήρ τών έργων, γεννάται ó ρήτωρ τών λόγων! και τώρα φρέ! ένε, βλέπετε, ή εποχή τών όρραίων λόγων και τών άθλιών πράξεων, τών μικρών έργων και τών μεγάλων φράσεων! Να, ούτως, ένφ τó Βυζάντιον έουζήτει δι έν επίρρομη πλειότερον ή όλιγώτερον. σιωπηλά σιωπηλά έλθόντες έν τή νυκτι ίδού πρό τών πυλών του οί Τούρκοι, . . . ούτινες έπραττον και δέν έλάλλον! . . .»

B. ΣΑΡΑΟΥ

Ο Έδουαρδ Λώ τόν όποιον εκήδευσαν προχθές αι Αθήναι, υπήρξεν ένας από τούς έξοχωτέρους φίλους τής Ελλάδος. Άγγλος τήν πατρίδα και οικονομολόγος δεινός, από τής πρώτης στιγμής όπου επάτησε τó έδαφος τής Ελλάδος ήγάπησε αυτήν όπως ó Βύρων ός ιδίαν του πατρίδα. Η γοητεία τής ειχεν αιχμαλωτίσει τήν ψυχήν του τόσοσ όστε και από μακράν άκόμη να κρέφη προς αυτήν τά βλέμματά του και ν' άγωνίζεται υπέρ τών δικαίων τής.

Αι εκδουλεύσεις τας όποιας ó Έδουαρδ Λώ προσέφερον εις τήν Ελλάδα δέν ήσαν μόνον λόγοι ένθουσιώδεις θανμασομύ προς τó μέγα παρελθόν, άλλα θετικά και μέγιστα δια τήν πρόοδον τής συγχρόνου πατρίδος μας. Και όπως ειπεν ó Ύπουργός τών Οικονομικών κ. Γούναρης εις τόν επικήδειον λόγον του, ó Έδουαρδ Λώ «εις στιγμάς όδυνηθών δια τήν χώραν ήμών δοκιμασιών λαβών άφορημην να έξετασή τά κατ' αυτήν άπεκόμισεν εκ τής εργασίας αυτού δλόκληρον τήν πρός

αυτήν συμπάθειαν, ήν ή χώρα αυτή εμπνέει εις πάσαν ένγενή καρδίαν παλλομένην δια τόν πολιτισμόν και τήν πρόοδον. Και ούδεμίαν παρελείψεν έκτοτε εύκαιρίαν να έξυπηρετήση τήν χώραν μεθ' ής ούτος συνεδέθη».

Τού Έδουαρδ Λώ οί Έλληνες θα διατηρήσουν πάντοτε τήν άνάμνησιν τών υπέρ τής Ελλάδος αγώνων του εις τόν Ευρωπαϊκόν κόσμον όπου δι' άρθρων μεστών επιχειρημάτων εις τούς «Τάιμς» του Λονδίνου κατεδείκνυε τας εσφαλμένας αντιλήψεις τών ισχυρών ός προς τά έλληνικά συμφέροντα και συνηγόρει υπέρ τών δικαίων μας.

Η «Ωδή εις έλληνικόν άμφορέα», τó άριστούργημα του Keats, επ' εύκαιρία τής τελευταίας γαλλοαγγλικής εκθέσεως του Λονδίνου, έξεδόθη εις θαυμασίαν έκδοσιν υπό του γάλλου εκδότου Pellétan. Εις τήν μίαν σελίδα εινε τυπωμένον τó άγγλικόν πρωτότυπον, άντικρύ δέ γαλλική πεζή μετάφρασις τήν όποιαν έφλοτέγησεν ό γνωστός μας πατήρ Υάκινθος Loysen. Κάθε σελίς εινε καλλιτεχνικάτα διακόσμητος από τόν Ballery-Desfontaines, προτάσεται δέ σύντομον ποιήμα του Άνατόλ Φράνς, έξυμνούν τó έργον του Άγγλου ποιητού.

Ός εινε γνωστόν εις τούς άναγνώστας μας, έμμετρος μετάφρασις του θαυμαστού αυτού ποιήματος του μεγάλου άγγλου ποιητού, γενομένη υπό του συνεργάτου μας κ. Άγιδος Θέρου, έδημοσιεύθη εις τόν α' τόμον τών «Παναθηναίων».

Ο Swinburne, ó ποιητής τών «Άσμάτων τών δύο έθνών» έξέδωκεν έσχάτως νέον δραματικόν ποιήμα από έκατόν περίπου στίχους, υπό τόν τίτλον «Ο Δούξ τής Κρήτης». Τό νέον τούτο έργον του άγγλου ποιητού εκρίθη δυσμενώς από τήν κριτικήν.

Πρόσωπα τής «διαλογικής σκηνης» εινε πλην του Δουκός, ό Βανόζας, ό Πάπας, ό Καίσαρ, ό Βαλεντινος και εις λεμβούχος.

Η Σαικπηρική φιλολογία έπλουτίσθη έσχάτως με νέαν ιδιαιτούση σπουδαιότητος και καινοφανείας έκδοσιν υπό τόν τίτλον «Ο άπόκριφος Σαικπηρ». ή όποια έγινε εις τήν Όξφόρδην υπό του C. J. Tucker Brooke εις μέγαν τόμον εκδοθέντα παρά τής εκδοτικής εταιρείας Clarendon Press, μετά πρόλογου, σημειώσεων και βιβλιογραφίας. Ο όγκώδης αυτός τόμος περιέχει 14 δράματα έως έσχάτως αποδιδόμενα εις τόν Σαικπηρ. Διού ός γνωστόν, κατά τούς τελευταίους τρεις αιώνας πλέον τών 40 δραμάτων άπεδόθησαν εις τόν Σαικπηρ, άν και δέν περιλαμβάνοντο εις τήν πρώτην εις φύλλον έκδοσιν. Έκδόται και συγγραφείς συνειργάσθησαν ληληθότως εις τήν φιλολογικήν αυτήν διαστροφήν, έπέδρασαν δέ πάντων οί γερμανοί φιλόλογοι Tieck και Schlegel. Έκ τών δραμάτων τούτων ό Περικλής και ό Τίτος Ανδρόνικος άνεγνωρίσθησαν ήδη κοινώς ός γνήσια. Άλλα, ός ή Δευτέρα Κορών Τραγωδία, άπολέσθησαν, πολλά ειρήκαν τούς άληθινούς ποιητάς των. Τά 14 ήδη εκδιδόμενα υπό του Brooke δράματα εινε τά άπομεινάντα εκ τής κριτικής αυτής εκκαθαρίσεως ός μη έχοντα σχέση ούδεμίαν με τó Σαικπηρειον θεάτρον.

Μεταξύ τούτων τó θαυμασιώτατον, μολονότι άγνωστον μέχρι τούδε εινε ό Σερ Θωμάς Μόρ. Τού δραματός τούτου τó χειρόγραφον έμενεν άνέκδοτον εις τó Βρετανικόν Μουσείον μέχρι του 1884, ότε ό Dyce τó άνεκάλυψε και τó έδημοσίευσεν. Εινε γραμμένον από διαφόρους χείρας, μεταξύ τών όποιών έπιστεύθη ότι υπάρχει και γραψιμον του μεγάλου ποιητού. Ο «Σερ Θωμάς Μόρ» έν τούτοις περιέχει σκηνας άληθώς ισχυράς και τεμάχια υπέροχα, άξια τής Σαικπηρικής ποιήσεως. Θανμάζεται ιδίως ή σκηνή, κατά τήν όποιαν ό ήρωας Μόρ δια τής εύγλωττίας του δαμάζει τά πλήθη

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Έχομεν τούλάχιστον τó δικαίωμα ν' απαιτήσωμεν όχι άποζημίωσιν άλλα δικαιοσύνην από τó «Νέον Πνεύμα» τής Κων/πόλεως, όπου έπήρε από τά «Παναθηναία» μέρος τής περυσινής μελέτης του κ. Νιφβάνα υπό τόν τίτλον Μαρία Κοιτοπούλη και τó άναδημοσίευσεν έτσι έμορφα-έμορφα χωρίς να ειπή τίποτε σχετικόν.

Δικαιοσύνην μόνον!

Έπί τή έκασοστή έπετηρίδι τής Έλληνικής παλιγενεσίας ή Κυβέρνησις άπεφάσισε τήν έκδοσιν Ιστορικού Λεξικού τής Έλληνικής γλώσσης από τής άνωτάτης εμφανισείας τής μέχρι τής σήμερον. Πρόεδρος τής Έπιτροπής διορίσθη ό κ. Κόντος, αντιπρόεδρος ό κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις και γραμματεός ό κ. Σίμος Μενάρδος.

Πολύ προσεχώς τά «Παναθηναία» εκδίδουν τόμον ποιημάτων του συνεργάτου των κ. Άλέκου Φωτιάδη υπό τόν τίτλον «Άνοιχτά Μυστικά». Εις τó έρχόμενον τεύχος θα δημοσιεύσωμεν μερικά από τά ποιήματα αυτά.

Ο φίλος συνεργάτης μας κ. Άδ. Άδαμαντίου διορίσθη έφορος τών βυζαντινών άρχαιοτήτων.

Τά Μικρά Τραγούδια του κ. Άλεξάνδρου Μαυρουδή που δημοσιεύομεν εις τó τεύχος αυτό, είναι από τόν εκδιδόμενον υπό τών «Παναθηναίων» τόμον του φίλου συνεργάτου μας.

Ο έφορος τών Άρχαιοτήτων κ. Α. Άρβανιτόπουλος επανέλαβε τας άνασκαφάς τών Παγασών, αι όποιαί ειρήσι απέδωσαν τόσοσ πλούσια και ενδιαφέροντα ερήματα.

Έπερατώθη τó άρχαιολογικόν Μουσείον Βόλου, τó όποιον άνήγειρε ό φιλόπολις κ. Άθανασάκης και προσεχώς μεταφέρονται εις αυτό τά ερήματα τών Παγασών.

Ιδρύθη Μουσικόν και Δραματικόν Λύκειον δια τήν διδασκαλίαν τής φωνητικής μουσικής και τής δραματικής τέχνης. Καθηγηταί του νέου αυτού Μουσικού Κέντρου οί κ. κ. Θ. Ι. Σακελλαρίδης, Θ. Θεοδωράκης, Ι. Σακελλαρίδης, Κ. Χρηστομάνος, Γ. Τσοκόπουλος, Άχ. Μάρδας, ή Δν'ς Σμ. Γεννάδη και ή Κα Ίρις Μαρδα. Η διδασκαλία θα παρέχεται δωρεάν.

Έπροκηρύχθη υπό του Έθνικού Πανεπιστημίου διαγωνισμός προς ύποτροφίαν εκ του κληροδοτήματος Α. Φ. Παπαδάκη. Δεκτοί μόνον φοιτητα τής Φιλολογίας καταγόμενοι εκ Μακεδονίας, πρωτοετείς και δευτεροετείς, μέχρι 15 Δεκεμβρίου.

Μάς διηγρήθησαν τόν επόμενον διάλογον που έγινε εις τó γεύμα τών δραματικών συγγραφέων.

Οί δαιτυμόνες ήσαν δεκαεννέα. Ο κ. Αδάμαρης άφού τούς έμέτρησε, έρωτῆ τόν κ. Δημητράκοπουλον.

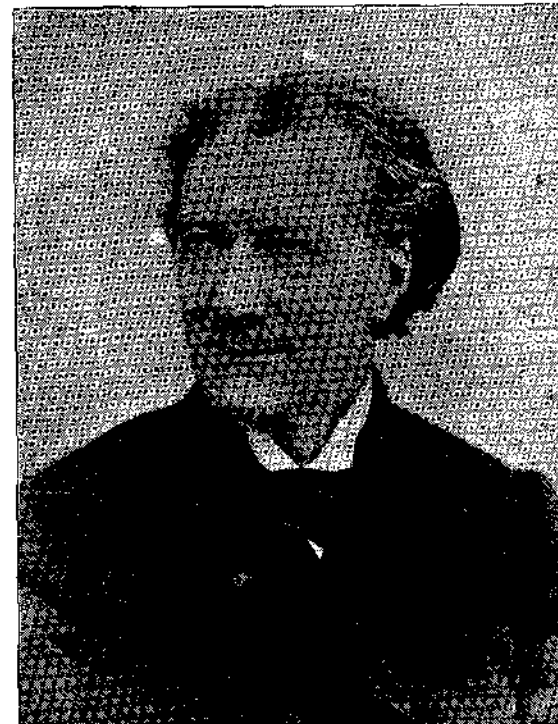
- Έσθεις πόσοι είμεθα στο τραπέζι;
— Δεκαεννέα.
— Είκοσι είμαστε. Εσχάς τó πνεύμα του Ούγκο που είναι πίσω σου.
— Μπά! Έβρυγε άπ' τή στιγμή που άκουσε τίς βλακειές που λέγονται εδώ μέσα.
Και ό κ. Λαδόπουλος:
— Και έτσι έμεινες χωρίς πνεύμα.

Η «Έταιρία τών Θεατρικών Συγγραφέων» θα δώση τήν Σαρακοστήν σειράν φιλολογικών παραστάσεων πρωτοτύπων έλληνικών έργων. Αι παραστάσεις θα γίνον με όλην τήν επιμέλειαν και φροντίδα υπό τής Έταιρείας.

του Λονδίνου και καταστέλλει άρξαμένην επανάστασιν. Τήν σκηνήν αυτήν ό Stebbinge και άλλοι κριτικοί ούχι άδικώς απέδωκαν εις τόν Σαικπηρ.

ΕΙΣ έν τών τελευταίων τευχών τής άγγλικής Έφημερίδος τών Έλληνικών σπουδών» ό κ. Ουίλλιαμ Μάλλερ, ό σοφός μεσαιωνολόγος, δημοσιεύει πραγματείαν περι τής Μονεμβασίας κατά τούς Φραγκικούς χρόνους. Διεξερχόμενος έν όλίγοις αλλά με διαγίαιαν τήν ιστορικήν ταύτην περίοδον τής Ισχυράς και ένδόξου μεσαιωνικής πόλεως, ένδιατριβει παρέχον ό συγγραφέας πολυτίμους πληροφορίας και συμβολάς περι τών πραγμάτων τής εποχής εκείνης. Η φραία και πολυτίμος αυτή μονογραφία κοσμεείται από άνεδότους εικόνας τής Μονεμβασίας και τών ναών τής, επισφραγίζεται δέ μ' έγγραφα Βενετικά, σχετικά προς τήν κατάληψιν τής πόλεως του 1464.

ΕΛΑΒΑΜΕΝ τόν «Οδηγόν τής Ελλάδος», έτος Βον 1908-1909 του κ. Ν. Ίγγλέση, όγκώδη τόμον 1700 περίπου σελίδων, περιλαμβάνοντα έκτός του Έλληνικού Βασιλείου και τας νήσους Σάμον και Κρήτην. Είνα έργον μελέτης πολλής και μεγάλου κόπου. Πυκνά και μεθοδικώς τυπωμένον κατά τó υπόδειγμα τών μεγάλων ευρωπαϊκών όδηγών, παρέχει κάθε πληροφορίαν εις όλους τούς κλάδους εργασίας και ζωής τής Ελλάδος, και δια τούτο είναι επιβαλλομένη ανάγκη εις κάθε πολίτην, ό όποιος ήξήσει να εκτιμή τó πολυτίμον τού χρόνου. Ο κ. Ίγγλέσης με τήν άκατανίκητον θέλησιν του υπερέκαμψε όλος τας δυσκολίας που παρέχει τούτου είδους εργασία και μάλιστα έν Ελλάδα, και συνέλεξε όλον τó ύλικόν τó όποιον χρειάζεται ό άνθρωπος τής πένας και ό διπλωμάτης και ό επιχειρηματίας και ό τελευταίος μικροτεχνίτης. Βιβλίον κατ' έξοχήν πρακτικόν και χρησιμον.

B. ΣΑΡΑΟΥ

Εἰς τὸ Ῥδεῖον ἡ πρώτη ἐφεινή ἀπογευματινὴ συνάντησις τῶν κ. κ. Βασενχόφεν, Μπουστέντουϊ καὶ τῆς Δόξ Λούλας Κρέμερ ἐξαίρετησθὲν μὲ καταπληκτικὴν δόξαν συροῦν κομμοῦ ἀπὸ πολλοῦ διαβάντος κάθισαν διὰ τὰς ποικίλας καλλιτεχνικὰς ἐριννύας, αἵτινες τὸν περικυκλοῦν ἐνίοτε.

Ἰδρὸν μερικαὶ ἀποφάσεις τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας τὸ ὅποιοι ἐγαγε τὸν περασμένον μῆνα εἰς τὸ Βερολίνον :

Διάρκεια τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας 50 ἔτη. Τὰ ἴδια δικαιώματα πεντηκονταετοῦς ἰδιοκτησίας θὰ ἔχουν οἱ συγγραφεῖς καὶ διὰ τὰς μεταφράσεις τῶν ἔργων των.

Καταγοῦνται ὅλα αἱ διατυπώσεις αἱ ὅποια ἐχρησιάζοντο ἕως τῶρα πρὸς προστασίαν ἐνὸς ἔργου.

Τῆν προστασίαν τοῦ διεθνoῦς νόμου θὰ ἔχουν εἰς τὸ μέλλον καὶ τὰ πολιτικὰ ἄρθρα· ὁ ἀρθρογράφος θὰ πληρώνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας αἱ ὅποια ἀναδημοσιεύουν ἢ μεταφράζουν τὸ ἄρθρον του.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῆ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν Δραχ. 2.269.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὄλικόν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,500. Καὶ τὸ

ὑπερῆμιζομεν εἰς ὄλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνήτου τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὸ *Χελιδόνι* δράμα ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα. Ἐκδοσις «Παναθηναίων» δρ. φρ. 2. Διὰ τοὺς συνδρομητὰς τῶν «Παναθηναίων» δρ. φρ. 1. Τυπογραφεῖον «Ἐστία» Μάισνερ καὶ Καργαδούρη.

Κρυφὴ ἀγάπη, δράμα. Ἡ *Εἰδοποίησις* κωμῆδια, Μανώλη Μαγκάκη. Ἀθήναι δρ. 1.50.

Τὸ *Μαρτύριον τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἰδέα* ὑπὸ Δημ. Καλλιμάχου γραμματέως τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» 1908.

Ὀδηγὸς τῆς Ἑλλάδος 1908-1909, ἔτος β', Ν. Ἰγγλέση.

Rêves Païens par E. Psycha. Imp. de Vaugirard, Paris.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «Παναθηναίων» ὁ ὅποιος ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συνοπιστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγράφης, λαμβάνει ὡς δῶρον ΟΚΤΩ δραχμῶν βιβλία ἐκ τοῦ κατωτέρου καταλόγου.

Διατιμῶμεν χάριν εὐκολίας τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρᾶς πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἕκαστον καὶ τῆς Β' Σειρᾶς πρὸς 3.

Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελευτῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποστέλωμεν ὅτι δήποτε βιβλίον μᾶς ζητηθῆ μὴ ὑπερβαίνον τὰς Δρ.—Φρ. 8 διὰ κάθε νέαν ἐγγράφην.

Κάθε συνδρομητὴς μας ἔχει βεβαίως ἓνα στενὸν φίλον ἢ συγγενὴ φιλαναγωγῶσθην, διατεθειμένον νὰ υποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἐνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν φίλον ἢ συγγενὴ ἄς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράφῃ εἰς τὰ «Παναθηναία». Ὅτι ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς μας εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἓναν χωριστὰ ΜΕΓΙΣΤΗ ὅμως θὰ ἦναι ἢ ἐκ τοῦ συνόλου ἐπίσχυσις τῶν «Παναθηναίων».

Σ Ε Ι Ρ Α Α'

Χ. Ἀννίος: Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
Ν. Ἐπισκοπόπουλος: Ἐρημῆς ψυχῆς, δράμα.
Δ. Γρ. Καμπούρογλου: Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
Κ.Μ. Κωνσταντόπουλος: Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
Σπ. Λοβέρδος: Ἡ Ἀγία Πόλις.
Μ. Μαλακάσης: Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου, δράμα.
Γ. Μανρωγιάννης: Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτεχνία.
Σπύρος Μελάς: Ὁ Γυιὸς τοῦ Ἰσκιου, δράμα.

Ἄντ. Μηλιαράκης: Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρ. χαίᾳ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Ὁμοία Κεφαλληνίας.
Κίμων Μιχαηλίδης: Σὺν Ζωῆ καὶ σὺν Παραμύθι.
Παῦλος Νιρβάνας: Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία. Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δράμα. Τέχνη καὶ Φρονεπάθεια. Παγὰ Ααλέουσα. ποιήματα. Σαλώμη, δράμα.
Ὅσκαρ Οὐάιλντ: Πέραν τοῦ Ἰορδοῦ, Ἐντυπώσεις. Πάρεργα Φύλλα.
Σπυρίδων Παγανέλης: Ὑμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.
Κ. Παπαρηγόπουλος: Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι.
Κώστας Παρορίτης: Ἀπὸ τῆ Ζωῆ τοῦ Δελινοῦ, διηγήματα. Ἐξωτικά, ποιήματα.
Ι. Πολέμης: Ἡ Φιλολογικὴ μας Γλῶσσα.
Ι. Πολυλάς: Τραγοῦδια τοῦ Σαίπιο.
Γ. Στρατήγης: Ἀπομνημονεύματα τόμου Α'.
Ἄνδρέας Συγγρός: » » Β'.

Λένκομα «Παναθηναίων». Πανηγυρικὸν τεῦχος «Ἐστίας»: Ὀλυμπ. Ἀγῶνες 1895. Σπαρτιατικὸν Ἡμερολ.: Ἐτος 1906. » 1907.

Σ Ε Ι Ρ Α Β'

Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας ἐκδ. πολυτελής.
Γρηγόριος Ξενόπουλος: Μαργαριτα Στέφα. Διηγήματα Σειρᾶ Α'.
» » Β'.
» » Γ'.
Τόμοι τῶν «Παναθηναίων» χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 4ος, 6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος, 12ος.